

NOVOSTI HOBUCI

#1213

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 17/03/2023
1.33€ / 10 kn / 100 din

Otrgnuti trg

Gotovo dvije i pol godine građani i građanke ne mogu se slobodno kretati Markovim trgom. Od Tuđmana naovamo HDZ-ova politika je ista: kada su na vlasti, ograničavaju pristup tom trgu, a kada su u opoziciji, koriste ga za rušenje vlasti

str. 3-4.

Kombinacije za NATO

Glavni tajnik NATO-a Jens Stoltenberg otići će u rujnu ili listopadu s funkcije na kojoj je od 2014. Kao njegovi mogući nasljednici zasad se najčešće spominju Kaja Kallas, Ursula von der Leyen, Mark Rutte i Ben Wallace. Je li i Andrej Plenković među onima što su diskretno bacili oko na prestižnu briselsku fotelju?

JENS STOLTENBERG, glavni tajnik Sjevernoatlantskog saveza, otići će u rujnu ili listopadu s funkcije na kojoj je od 2014. i s koje je, da je sve bilo uobičajeno, trebao otići prošle godine. Rusija je, međutim, napala Ukrajinu, pa je procijenjeno da NATO u takvim okolnostima ne treba mijenjati vodećeg operativca: norveškom političaru mandat je produžen za godinu dana. Bila su se pojavila razmišljanja da je najpametnije odgoditi Stoltenbergov odlazak za još godinu dana, ali on sam otklonio je tu mogućnost, što ne znači da se ne može predomisli ako se ispostavi da je izbor novog glavnog tajnika ili glavne tajnice, oko čijeg se imena treba suglasiti 30 država članica NATO-a, nerješiv zadatak. Je li hrvatski premijer ANDREJ PLENKOVIĆ među onima što su diskretno bacili oko na prestižnu briselsku fotelju koja će se isprazniti za nekoliko mjeseci? Nema sumnje da jest, kao što nema sumnje da u toj ambiciji – čija bi mu realizacija bila savršen izlazni model iz hrvatske politike – nije bez šanse, a naročito nije bez šanse kad se pogleda koga se u zapadnim medijima spominje u kontekstu Stoltenbergove nasljednice ili nasljednika.

Naravno, nitko od ljudi koje se spominje nije potvrdio svoju zainteresiranost, jer bi to ionako bilo besmisleno ili kontraproduktivno: nema javnog natječaja i otvorene kampanje za poziciju o kojoj govorimo, nego se do rješenja dolazi pregovorima i dogovorima država koje čine NATO, pri čemu najveći utjecaj imaju najsnažnije članice, a to su Sjedinjene Države, Velika Britanija, Kanada, Francuska, Njemačka, Turska, Italija, Španjolska i Poljska. U sedamdeset četverogodišnjoj povijesti Sjevernoatlantskog saveza samo su muškarci bili na čelnom položaju, pa se sad govori da je došlo vrijeme za ženu, no tako se govorilo i kad je prije šest godina biran novi generalni tajnik Ujedinjenih naroda: svejedno je odabran Portugalac ANTONIO GUTERRES koji je 2021. dobio i drugi mandat.

Najčešće su zasad u optjecaju četiri imena. To su KAJA KALLAS, premijerka Estonije, URSULA VON DER LEYEN, predsjednica Europske komisije, MARK RUTTE, premijer Nizozemske, i BEN WALLACE, ministar obrane Velike Britanije. Estonska premijerka istaknula se u proteklih godinu dana snažnim i jasnim zalaganjem za svaku vrstu pomoći Ukrajini u obrani od ruske invazije i zagovaranjem

beskompromisnosti prema Rusiji, ali ipak bi bilo iznenađenje da se NATO opredijeli za osobu iz države koja je u neposrednom dodiru s Rusijom i utoliko jako zainteresirana za svođenje politike Saveza na konfrontaciju s Moskvom. Ako se na razini koncepta dođe do zaključka da nije prikladno da novi šef NATO-a bude iz neke od zemalja koje graniče s ruskim teritorijem, to bi bila prepreka za još jednu političarke čije se ime, doduše nešto rjeđe, spominje u ovom kontekstu: to je INGRIDA Šimonyte, premijerka Litve. Što se tiče Ursule von der Leyen, njezin aktualni mandat u Europskoj komisiji traje najmanje do kraja svibnja 2024., a možda i koji mjesec duže ako se otegnu pregovori o sastavu nove Komisije poslije sljedećih europskih izbora. Bilo bi neozbiljno napustiti prije vremena jednu vrlo moćnu dužnost da bi se otišlo na drugu jednako moćnu, ali ni to ne treba sasvim isključiti.

Nizozemskom premijeru Rutteu ne ide u prilog činjenica da su dosad trojica Nizozemaca bila na položaju glavnog tajnika NATO-a od ukupno trinaest glavnih tajnika, a i posljednja četvorica bila su sa sjevera Europe. Isto se odnosi i na dvije nizozemske

političarke čijim se imenima barata u ovoj priči: to su SIGRID KAAG, zamjenica premijera i ministrica financija, i KAJSA OLLONGREN, ministrica obrane. Ben Wallace bio bi jako sretan kad bi mu dopalo vođenje Saveza, ali i on ima isti problem kao i Nizozemci: u sadašnjoj povijesti NATO-a trojica Britanaca bila su na čelnoj funkciji. Osim toga, teško da bi britanski ministar obrane mogao dobiti zeleno svjetlo Francuske, Njemačke i Turske, mada bi Washington bio vrlo zadovoljan njegovim izborom. Čija se imena još vrte u medijima? CHRYSTIA FREELAND, zamjenica premijera Kanade, također bi bila dobar izbor iz perspektive Sjedinjenih Država, kao i kanadska ministrica vanjskih poslova MELANIE JOLY, no glavni tajnik tradicionalno je Europljanin, dok je glavni vojni zapovjednik snaga NATO-a u Europi tradicionalno neki američki general ili admiral. Tu su još i ZUZANA ČAPUTOVA, predsjednica Slovačke, i KLAUS IOHANNIS, predsjednik Rumunjske. Odvjetnica Čaputova, međutim, politikom se bavi tek pet-šest godina i nema gotovo nikakvog iskustva u međunarodnim odnosima. Iohannis je iskusniji političar i nije bez izgleda. Bivša hrvatska predsjednica KOLINDA GRABAR-KITAROVIĆ ispala je iz kombinacija.

Andrej Plenković u ovoj konkurenciji, dakle, itekako ima šansu: nitko nema naročitog razloga da bude protiv njega, a njegova politička biografija i proukrajinski angažman unatrag nekoliko godina gotovo da su idealna preporuka za položaj šefa NATO-a. Zato ga i jest onako naljutilo što u Saboru nije postignuta dvotrećinska većina za sudjelovanje Hrvatske u europskoj vojnoj misiji obučavanja ukrajinskih vojnika, i zato uporno ponavlja i u domaćim i stranim medijima da je krivnja za tu 'povijesnu sramotu' na predsjedniku ZORANU MILANOVIĆU i njegovim 'trabantima' u parlamentu. Jedino što bi mu moglo biti prepreka jesu Ured europskog javnog tužitelja i korupcijske afere koje cvjetaju u okrilju njegovog HDZ-a i njegove vlade, afere u kojima se sve ozbiljnije i sve češće pojavljuju podaci o aktivnoj umiješanosti premijera i njegovih najbližih suradnika. ■

Jens Stoltenberg i Andrej Plenković 2018. u Zagrebu (Foto: Marko Lukunić/PIXSELL)

IMPRESSUM

Godina xxiv / Zagreb | petak, 17/03/2023

NOVOSTI #1213

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće
ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac
GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE UREDNICE
Boris Postnikov
IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal Novosti), Petar Glodić, Tihomir Ponoš
REDAKTORICE Ana Grbac, Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Marinko Čulić, Boris

Dežulović, Viktor Ivančić, Sinan Gudžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko Bakotin (urednik Internacionale), Dragana Bošnjak, Milan Cimeša, Zoran Daskalović, Ivica Đikić, Tena Erceg, Milan Gavrović, Dragan

Grozđanić, Mirna Jasić Gašić, Nenad Jovanović, Vladimir Jurišić, Anja Kožul, Igor Lasić, Bojan Munjin, Tamara Opačić, Lujo Parežanin, Ivana Perić, Srećko Pulig i Hrvoje Šimičević

TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić

GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak, Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor Stanišević & Damir Bralić, Nikola Đurek

ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplančić

ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAŽA 6500
Novosti su financirane sredstvima Savjeta za nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske i sredstvima Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.
REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

Markov trg u Zagrebu
(Foto: Tomislav
Miletić/PIXSELL)

Trg HDZ-ovog mira

Od Tuđmanove ere naovamo HDZ-ova politika u vezi javnih okupljanja i pristupa građana ključnim institucijama vlasti temelji se na jasnom principu: kada su na poziciji, zatiru svaku mogućnost pobune na Markovom trgu, a kada su u opoziciji, s njega (ne)posredno zazivaju državni udar

VEC 880 dana, ili gotovo dvije i pol godine, građani i građanke ne mogu se slobodno prošetati Markovim trgom niti se približiti zgradama Vlade, Sabora i Ustavnog suda. Na snazi su i dalje mjere uvedene 12. listopada 2020., na dan kada je 22-godišnji DANIJEL BEZUK iz automatske puške zapucao po Banskim dvorima, ranio jednog policajca i potom si oduzeo život. Na Markov trg, koji je opasan metalnim ogradama, otad mogu samo saborski zastupnici, članovi Vlade, ostali funkcioneri te njihovi vozači i pomoćnici, a javna površina, preko

koje su ranije milili turisti, sada je prenamijenjena u elitni parking. Ostali smrtnici mogu joj prići jedino preko policijskih punktova, i to pod uvjetom da su stanari okolnih zgrada ili za to imaju neki drugi opravdani razlog.

Kako su ujesen 2020. objasnili iz MUP-a, 'cilj i svrha uspostavljenih mjera osiguranja i zaštite je prevencija sigurnosnih prijetnji, otklanjanje različitih oblika ugrožavanja i odbijanja napada na štićene osobe, objekte i prostore', uz napomenu da će ograničavanje pristupa i kretanja trajati sve dok se 'ne postignu uvjeti za uvođenje trajnijeg osiguranja'. Pozivajući se na procjene Sigurno-

sno-obavještajne agencije, vlast je čitavom trgu, ujedno i sjedištu najviših državnih institucija, dodijelila oznaku štićenog prostora prve kategorije. Javnosti pritom nikada nisu objašnjeni razmjeri i priroda opasnosti od novih napada koji se spominju u SOA-inoj procjeni, upozoravaju iz Gongga, udruge koja je u više navrata zatražila ponovno otvaranje te javne površine. Posljednji put to su učinili prije nekoliko dana putem apela upućenog premijeru ANDREJU PLENKOVIĆU i ministru unutarnjih poslova DAVORU BOŽINOVICU koji je supotpisalo dvadesetak organizacija civilnog društva.

— Ukoliko i dalje postoji ozbiljna opasnost za život ljudi, javnost o tome treba biti informirana. Međutim, nikada nismo dobili adekvatno objašnjenje. U veljači ove godine na Gonggov upit iz SOA-e su odgovorili da je posljednja sigurnosna procjena provedena u studenom 2022. Nisu otkrili njene detalje, ustvrdivši da je riječ o klasificiranim podacima koje je SOA poslala na odgovarajuću adresu u MUP-u. A iz MUP-a nam, mjesec dana nakon upita, nisu potvrdili čak ni postojanje nove sigurnosne procjene – govori ORIANA IVKOVIĆ NOVOKMET, izvršna direktorica Gongga.

Upravo je fizički prostor, odnosno lokacija, nekada i ključ komunikacije, i zato postoji pravno načelo da država mora osigurati da se prosvjedi održavaju na prostorima gdje ih njihov adresat može vidjeti i čuti – ističe Sara Lalić

Dodaje da vladajući moraju pronaći način kako da dužnosnicima zajamče sigurnost, a istovremeno ne ugroze demokratska prava građana.

— Dok je Markov trg zatvoren ogradama, sjednice Vlade istovremeno se održavaju u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, gdje ne postoje tako snažne sigurnosne mjere. Zbog toga se s pravom pitamo je li stanje sigurnosti zaista tako ugroženo da zahtijeva ovakve mjere koje zadiru u temeljna prava na slobodu okupljanja – veli Ivković Novokmet.

Iako je javna okupljanja na Markovom trgu i dalje moguće prijaviti, vlast u tome obeshrabruje građane, na različite načine otežava organizaciju prosvjeda na mjestu na kojem su ključne demokratske institucije i tako već dvije i pol godine ozbiljno ograničava njihovo Ustavom zagaranirano pravo na okupljanje, kaže izvršna direktorica Gongga. Primjerice, policija je za prosvjede održane na trgu okruženom barikadama do sada oslobađala najviše 400 kvadratnih metara, a na jednom je bilo otvoreno samo 200 kvadrata.

Pritom za sve prosvjede vrijedi ona ‘daleko od očiju, daleko od srca’, tumači nam SARA LALIĆ, programska voditeljica Centra za mirovne studije, i dodaje da je temeljni smisao prava na javno okupljanje kolektivno komuniciranje određene poruke političkim i drugim akterima koji odlučuju o nekom pitanju u javnom prostoru.

— Upravo je taj fizički prostor, odnosno lokacija, nekada i ključ komunikacije, i zato postoji i pravno načelo da država mora osigurati da se prosvjedi održavaju na prostorima gdje ih njihov adresat može vidjeti i čuti. Zbog toga je bitno da građani mogu prosvjedovati baš na Markovom trgu, gdje je sjedište Vlade i Sabora, koliko god pojedini saborski zastupnici ne žele čuti kritike na svoj rad i koliko god to šteti slici Hrvatske kao zemlje kojom teku med i mlijeko, a koju se Plen-

ković trudi odaslati u svijet. Istina, bolno je direktno čuti kritike na svoj rad, ali to je svima koji zasjednu u fotelje na Markovom trgu u opisu posla – govori Lalić.

Do zaključenja ovog broja Novosti nisu nam iz Vlade i MUP-a odgovorili planiraju li u skorije vrijeme Markov trg ponovno otvoriti za javnost. No aktualnom premijeru i njegovoj sviti jedno se mora priznati – odlukom da građanima i doslovno ograniče pristup ključnim institucijama vlasti ostali su dosljedni HDZ-ovoj politici. A ona se po pitanu javnih okupljanja od 1990-ih naovamo temelji na jasnom principu: kada su na poziciji, zatiru svaku mogućnost pobune na Markovom trgu, a kada su u opoziciji, s njega (ne)posredno zazivaju državni udar.

Riječima sindikalista koji su 1990-ih organizirali masovne prosvjede, za vrijeme FRANJE TUĐMANA na Markov trg se nije moglo ni pomisliti. Uoči najave bilo kojeg većeg događaja sve ulice koje vode do središta Gornjeg grada bile su blokirane. U veljači 1996. godine 70-ak članova Sveza samostalnih sindikata Hrvatske (SSSH) uputilo se prema toj zabranjenoj zoni na pregovore o plaćama. Njihova šetnja bila je praćena policijskim patrolama i policajcima u civilu koji su, po već ustaljenom modelu, sindikalce zaustavili na Kamenitim vratima, podsjeća portal Radnička prava. SSSH je zbog toga podnio kaznenu prijavu protiv tadašnjeg načelnika PU zagrebačke – TOMISLAVA KARAMARKA. Sličan scenarij ponovio se 1999., kada se na stotine radnika Name i Budućnosti pokušavalo probiti na Gornji grad pod izlikom odlaska na jutarnju misu. U tom slučaju povorka je zaustavljena na vrhu Radićeve.

Sindikati su prvi put na Markov trg došli u vrijeme koalicijske vlade IVICE RAČANA, kada je na snagu stupio novi Zakon o javnom okupljanju. Uskoro su imali priliku vidjeti kako njegove odredbe funkcioniraju u praksi: zbog masovnih otpuštanja u policiji i najave daljnjih reformi u tom sektoru, pod prozreim se sjatilo dvjestotinjak bivših policajaca. Podržale su ih sve desne stranke predvođene HDZ-om, u nadi da će na valu socijalnog nezadovoljstva isprovocirati prijevremene izbore i tako se vratiti na vlast. Na Markovom trgu se taborilo godinu i pol dana. Tada su ih HDZ-ovci hranili, a prosvjednici su tom hranom gađali premijera i članove Vlade, prisjetila se svojevremeno INGRID ANTIČEVIĆ-MARIHOVIĆ, ministrica u Račanovoj vladi.

Čim je HDZ na narednim parlamentarnim izborima došao na vlast, ponovno je uvedena zabrana prosvjedovanja na Markovu trgu. Tadašnji premijer IVO SANADER obrazložio ju je ‘potrebom jačanja mjera sigurnosti nakon 11. rujna 2001. godine’, a sve se dogodilo nakon višemjesečnog kampiranja radnika propale mesne industrije Sljeme pred Banskim dvorima i hapšenja odbjeglog ANTE GOTOVINE, zbog čega je dio prosvjednika zgradu Vlade zasuo kamenjem.

Prve izmjene Zakona o javnom okupljanju donesene su u srpnju 2005., kada

Dok je Markov trg zatvoren ogradama, sjednice Vlade održavaju se u NSK-u, gdje ne postoje tako snažne sigurnosne mjere. Zato se pitamo je li stanje sigurnosti zaista tako ugroženo da zahtijeva ovakve mjere koje zadiru u temeljna prava na slobodu okupljanja – veli Oriana Ivković Novokmet

je uvedena odredba prema kojoj se brane javni prosvjedi na udaljenosti manjoj od sto metara od objekata u kojima su smješteni ili zasjedaju Sabor, Vlada, Ustavni sud i predsjednik Republike. Te je izmjene Ustavni sud u studenom iste godine ukinuo, ali samo zbog formalnih razloga, jer nisu donesene potrebne većinom glasova u Saboru. Ubrzo je HDZ-ova većina ponovno izglasala istovjetnu zabranu koja je ostala na snazi sve do 2012. i koju je i sama prekršila u nekoliko navrata: organizacijom skupova na Markovom trgu u povodu dolaska američkog predsjednika GEORGEA W. BUSHA i predsjedničke inauguracije IVE JOSIPOVIĆA. U tih sedam godina pokrenuto je više prekršajnih postupaka protiv onih koji su se nekako uspjeli probiti do zabranjenog trga. Među njima su bili aktivisti i aktivistkinje građanske inicijative Matija Gubec.

— Iz tog vremena sjećam se *sit-ina* pred Kamenitim vratima na dan kada je stupio na snagu restriktivni Zakon o javnom okupljanju pod mimikrijom borbe protiv terorizma. Sjećam se zbunjenih policajaca koji su i sami bili živčani i stisnuti jer im je zabrana djelovala naprasno. Najviše se sjećam otpora na ulici, i to u vidu *hommagea* akcijama inicijative Svaruna za slobodu govora iz kasnih 1980-ih, poput ‘Čovječe, ne ljuti se’ sa živim igračima: građaninom, policajcem, političarom i sucem, na mjestu gdje je prema legendi i pogubljen MATIJA GUBEC, naš pučki borac za pravice. I stranih turista koji su nas pritom fotografirali potpuno nesvjesni da su

u tom trenutku oni jedini koji se slobodno šecu trgov koji je simbol građanskih sloboda naše zemlje – govori MARINA ŠKRABALO, borkinja za ljudska prava koja je bila aktivna u spomenutoj inicijativi.

Škrabalo ističe da se svaka vlast u nekom trenu boji javnosti i da ‘stranka koja je toliko često obnaša mora da je taj *angst* doživjela više puta, u različitim intenzitetu’.

— Strah od javnosti odavno je poznat kao pokazatelj autoritarnih tendencija režima, pa bi tako HDZ, u svrhu vlastitog političkog zdravlja, baš kao i svaka druga stranka u toj poziciji, trebao predano nadzirati svoj puls straha od javnosti, a to znači i medija, želi li ostati – i to vjerodostojno – na kolosijeku europske demokratske vladavine – kaže Škrabalo iz inicijative Matija Gubec, čiji su aktivisti udruženi s Nezavisnim hrvatskim sindikatima svojevremeno podnijeli prijedlog za ocjenu ustavnosti sporne odredbe zakona iz Sanaderove ere.

Ustavni sud ju je ukinuo 2011., ali s rokom odgode od godinu dana. Iako je civilno društvo zagovaralo potpuno ukidanje ograničenja prosvjedovanja na Markovom trgu, vlada ZORANA MILANOVIĆA na kraju je donijela izmjene i dopune Zakona o javnom okupljanju koje propisuju maksimalan broj sudionika prosvjeda (1500), udaljenost od zgrade Vlade, Sabora i Ustavnog suda (deset, odnosno 20 metara), vrijeme održavanja prosvjeda (od 8 do 22 sati), pa čak i trasu dolaska prosvjednika. Međutim, ni sve to nije spriječilo branitelje iz Savske da u proljeće 2015. okupiraju Markov trg te da se nakon spomenuta 22 sata i dolska interventne policije zabarikadiraju u crkvu. U isto vrijeme, njihovi drugovi koji su ostali u šatoru ispred Ministarstva branitelja iznijeli su na ulicu plinske boce i prijetili detonacijama.

— Tadašnja SDP-ova vlada predlagala je i strože uvjete, tako da ne bih rekla da je ukidanje zabrane bila njihova zasluga. Oni su ove odredbe morali liberalizirati jer je tako odredio Ustavni sud i upravo zahvaljujući njima imamo neopravdana ograničenja, koja bi bila još gora da nisu naišli na pritisak javnosti i civilnog društva. Pritom moram naglasiti da se zakonom može propisati ograničenje prava na javno okupljanja, ali samo ako je to nužno radi zaštite sloboda i prava drugih ljudi, pravnog poretka, javnog morala i zdravlja, i tad ta ograničenja moraju biti proporcionalna cilju koji se želi postići. Mislim da izmjene zakona iz 2012. taj test nisu prošle, odnosno da su zakonska ograničenja neopravdana – kaže Sara Lalić.

Utoliko su, dodaje ona, još i gora ograničenja nametnuta ujesen 2020. Ona, objašnjava programska voditeljica CMS-a, nisu definirana zakonom, a donesena su temeljem netransparentnih ili u najmanju ruku javnosti dubiozno predstavljenih sigurnosnih pokazatelja.

— U teoriji, danas imamo neograničene mogućnosti za komunikaciju svojih nezadovoljstava i zahtjeva: od institucionalnih mehanizama poput konzultacija sa zainteresiranom javnošću, preko raznih medija, pa do društvenih mreža. No znamo i koliko su postojeći mehanizmi participacije pro forma, koliko su *mainstream* mediji pod utjecajem privatnih i političkih interesa i koja su sve ograničenja društvenih mreža. Fizički javni prostor zato je ponekad jedini stvarni medij za direktno prenošenje poruka prema onima koji drže političku moć i donose odluke u naše ime. Umjesto toga, Markov trg je od simbolički i politički najvažnijeg javnog prostora u zemlji prenamijenjen u parking crnih limuzina. Ironično, možda upravo to najbolje ocrtava odnos vlasti prema javnom dobru zadnjih nekoliko desetljeća – zaključuje Sara Lalić. ■

Marina Škrabalo (Foto: Marko Prpić/PIXSELL)

Sara Lalić (Foto: Marko Lukunić/PIXSELL)

Oriana Ivković Novokmet (Foto: Goran Stanzl/PIXSELL)

Елан за стан

Већ годинама Можемо! предлагаје рјешења за становање доступно свима, а сада и СДП представља свој ‘План за стан’ као ‘прву свеобухватну политику приуштивог становања’. Ствара ли се шири консензус како би се одговорило на кризу становања?

Велика већина становника нема кредитну способност за купњу стана (Фото: Сањин Струкић/PIXSELL)

Данам је због непостојеће су-ставне стамбене политике перспектива становања одавно сужена ноторна је чињеница, из разлога што је тај важан аспект социјалне политике сведен искључиво на тржишну нишу и тиме кредитну (не)способност грађана да купе или не некретнину за становање. Тако и млади предуго – у Хрватској је просјек 33 године, у ЕУ-у 24,6 – станују под родитељским скутима, јер због енормних станарина или мањка стамбеног простора немају избора, док се остали исељавају из земље, па лоша демографска слика постаје још гора.

Стамбена политика постаје врућа предизборна роба, помислили смо истом брзином којом посљедњих тједана, сваког уторка, челници СДП-а, најјаче опозицијске странке, обилазе веће градове, од Осијека до Дубровника, представљајући ‘прву свеобухватну политику приуштивог становања у РХ’ под називом ‘План за стан’, коју су мјесецима израђивали уз помоћ струке. Значи ли то да се СДП, у духу социјалдемократског послања, враћа стратешким социјалним питањима, запитат ће се читатељ. У свом ‘Плану за стан’ залажу се за модел друштвене станоградње и државни интервенционизам који укључује градњу социјалних и јавно-најамних станова, односно активну интервенцију државе у јавну стамбену политику. То значи да се сваком грађанину РХ, без обзира на примања и социјалну позадину, треба омогућити темељно право на ста-

новање. Тако нам наводи СДП-ова саборска заступница САБИНА ГЛАСОВАЦ, која наведени план на турнеји промовира заједно с предсједником странке ПЕЋОМ ГРБИНОМ и још неким локалним партијским колегама. Рецнули смо је у старту чињеницом и да се платформа Можемо! отпочетка свог дјеловања, па тако и у предизборној кампањи 2020., бавила стамбеном политиком, истичући и данас исто: умјесто субвенционирања банковних кредита за купњу станова, треба развијати фонд јавних станова за најам. У чему се онда СДП-ов план разликује од плана њихових коалицијских партнера на локалној, загребачкој разини?

Сабина Гласовац истиче да је СДП добио прву озбиљну мјеру рјешавања стамбеног питања у виду програма потицане станоградње (ПОС) још за вријеме владе Ивице РАЧАНА, која се одржала до данас и омогућила бројним обитељима да дођу до

Сабина Гласовац (Фото: Патрик Мацек/PIXSELL)

некретнине по повољнијим цијенама од тржишних. Но мањкавости те мјере, коју је требало унаприједити у законодавном смислу, јесу злоупотребе на начин да се станови препродају, изнајмљују и завршавају у рукама оних којима то не представља рјешење стамбеног питања.

— Чак 90 посто нашег становништва нема појединачну кредитну способност за купњу стана, а преко милијун људи у Хрватској издваја више од 40 посто својих примања за трошкове становања. Актуална Влада не намјерава се бавити овим проблемом. Субвенционирани државни модел АПН-ових кредита, који је испоручио младе и младе обитељи тржишној утакмици, фокусирајући се на кредитно способне особе, довео је до повећања цијене станова, а оно што држава и суфинансира успут поједе инфлација. Узмемо ли у обзир и то да 50 посто младих ради у неком од прекарних облика, можемо закључити да АПН за њих није рјешење – каже нам заступница Гласовац.

Наводи затим меритум: СДП-ов модел стамбене политике укључује и формирање државног фонда за градњу државних станова, гдје би се кроз издвајање од само један посто из прорачуна на годишњој разини за шест година могло изградити 15 тисућа државних станова.

— Ти би станови већином ишли у дугорочни најам, по узору на Беч. Тај дугорочни најам јамчио би сигурност да вас нитко не може избацити ван прије почетка туристичке сезоне, као што се догађа на обали. А најам би могао бити и цјеложивотни, то

би значило адекватно становање у смислу одрживих станова у којима би трошкови одржавања, режија и енергетске учинковитости били минимални. Тако не бисте морали издвајати приличан новац за станарину, која се изједначила с ратом кредита за стан, јер је тржиште најма станова прилично неуређено из оба аспекта, и најмопримца и најмодавца – каже Гласовац.

У СДП-у имају план по којем би дио грађана, када им се промијене околности и постану кредитно способни, након протекла одређеног броја година могао купити стан у којем су прије тога уз приуштив најам живјели. Најамнине које су дотад уплатили укалкулирале би се као предујам за купњу стана, али под одређеним увјетима и заштитним механизмима, како се то не би злоупотребљавало.

— Такођер, ту би били укључени и станови за наше старије грађане. Били би то посебно пројектирани станови прилагођени потребама старијих људи, особама за асистирано живљење. С друге стране, социјално угроженим грађанима који немају никаква примања држава по нашем моделу може издавати станове и покривати цијену најма – наводи Гласовац.

Када смо већ споменули стамбену политику Можемо!, треба у прилог овој теми истакнути јавне иступе архитектуре ИВЕ МАРЧЕТИЋ из удруге Право на град, блиске Можемо. Осим што је ауторка књиге ‘Стамбене политике у служби друштвених и просторних (не)једнакости’, Марчетић је виšekратно истицала, свакако пуно прије СДП-ова плана, потребу за улагањем у изградњу јавних станова за најам и за напуштање политике субвенција. С њом је на наведеној теми сурађивао МАРИН ЖИВКОВИЋ, заступник у Скупштини Града Загреба и члан странке Загреб је наш! Живковић је за Новости устврдио да стамбене политике требају бити антишпекулативне, па би тако станови које бисмо данас градили и набављали требали служити као јавно добро и далеко у будућности. Из те перспективе, наводи Живковић, програми у плану СДП-а, чији је циљ индивидуално стјецање некретнине, највише сличе данашњем пос-у који се такођер показао као дугорочно неефикасан програм управљања стамбеном политиком.

— Као и суфинансирање кредита АПН-а, такав програм може ријешити нечију индивидуалну потребу, али кориштење јавних ресурса да се некоме осигура некретнина дугорочно води ка томе да се тијелима јавне власти избјају важни механизми који могу помоћи у креирању стабилног састава становања – каже Живковић.

Приоритет би требао бити, домаће, развијање модела који ће суставно и дугорочно повећавати јавни стамбени фонд и помоћу којег ће се ефикасно управљати стамбеном политиком.

— Изузетно је важно да се јавна имовина не распродаје, добар примјер тога је како је у Загребу прошле године ступила на снагу одлука којом градска управа сама себи забрањује продају станова. Надам се да ће и други градови гдје је левница на власти ускоро увести сличну праксу. Поред тога, треба градити и откупљивати додатне стамбене јединице како би утјецај јавног фонда станова био што већи. Становање је тема којом се левница у свијету интензивно бави и зато није чудно да се све већи круг актера на том политичком спектру почео озбиљније бавити баш њоме – истиче Живковић.

Драго му је ипак и да се СДП прикључио разради стамбених политика јер ће требати широк друштвени консензус да би се адекватно одговорило на изазове кризе становања. ■

Марин Живковић (Фото: Можемо!)

Osim Ozempica, u Hrvatskoj je već godinu dana problem i s dobavom antibiotika Klavocina (Foto: Slaven Branislav Babić/PIXSELL)

Lijeka ni za lijek

Lijek predviđen isključivo za dijabetičare masovno se koristi za mršavljenje pa ga sada nema za one kojima je osnovni dio terapije. Mršavljenje pomoću Ozempica ne sprječavaju ni poznate ozbiljne nuspojave, u pozadini svega su i neetičke farmaceutske prakse. Pacijenti trpe, a javno zdravstvo gubi utakmicu s privatnim

TRINAEST kila lakši ELON MUSK, KIM KARDASHIAN na putu da postane *heroin chic*, i skoro tristo milijuna puta pregledan hashtag na TikToku. Voditelj dodjele Oscara JIMMY KIMMEL koji se publici obraća riječima: 'Svi izgledaju tako sjajno. Kada pogledam po prostoriji, ne mogu, a da se ne zapitam – je li Ozempic pravi izbor za mene'.

Započnimo tako priču o trenutno najpoznatijem lijeku za mršavljenje na svijetu, Ozempicu. Nema ni u nas većeg medija, a da se tog lijeka kao teme nije uhvatio posljednjih dana, jer u ljekarnama diljem ze-

mlje za njime vlada pomama, a zbog pomame nestašica. Iz Zagreba se po lijek odlazi u Sloveniju, iz splitskih ljekarni svjedoče da građani zbog njega prelaze preko granice u Bosnu i Hercegovinu, a u Dubrovniku navode kako im se prodaja Ozempica udvostručila u odnosu na lanjsku godinu. Problem je nastao i zato što je Ozempic lijek predviđen isključivo za dijabetičare, a zbog korištenja u svrhe mršavljenja do njega sada ne mogu doći pacijenti kojima je dio osnovne terapije. 'U Hrvatskoj ga je veliki broj pacijenata koristio u svrhu snižavanja tjelesne težine. Problem je da zbog prevelike potrošnje na

privatne recepte za mršavljenje, oni kojima je to osnovna terapija, sad nemaju lijek. Nestašica vlada od 9. siječnja i najava je da će doći sredinom ožujka, ali ne možemo znati hoće li biti dovoljno', kazala je medijima ANA SOLDI, predsjednica Hrvatske ljekarničke komore (HLJK).

Uz privatni recept, mjesečna doza lijeka košta 85 eura, a kako se ljeto bliži, interes dodatno raste. Soldo je naglasila i da se, prema iskustvu HLJK-a, kod propisivanja Ozempica ponajviše radi o privatnim liječnicima koji imaju privatne klinike, a nestašici pridonosi činjenica da ne postoji sustav praćenja

propisivanja lijekova u privatnim klinikama. — Općenito govoreći, kod propisivanja lijekova privatnih liječnika imamo isti problem kao i u drugim segmentima privatne medicine, a to je da funkcionira primarno radi profita. Iako ne možemo reći da će apsolutno svaki privatnik obaviti desetke nepotrebnih pretraga kako bi osigurao veću zaradu, ili propisao lijek kojeg pacijent želi iako za njega nema potrebe, mnogi će upravo to napraviti – komentira za Novosti ANA VRAČAR, članica Baze za radničku inicijativu i demokratizaciju (BRID) i People's Health Movementa.

Vračar podsjeća i da privatne, tzv. bijele recepte, izdaju i liječnici u javnom sektoru, odnosno primarnoj zdravstvenoj zaštiti, ali kod preuzimanja lijeka pacijent mora platiti punu cijenu lijeka, za razliku od lijekova koje se podiže preko recepata HZZO-a. Takvi recepti se izdaju kada lijek nije na listama lijekova koje pokriva HZZO ili kada se propisuje za primjenu koja odudara od onoga što predviđa HZZO.

— U trenutnom slučaju s Ozempicom je, nagađam, veći problem taj što su ga liječnici, pod pritiskom informacija koje plasira farmaceutska industrija, raznih oblika marketinga i inzistiranja pacijenata, pristali propisivati kao oblik *lifestyle* lijeka – objašnjava naša sugovornica.

Osim što je problem da lijeka sada nema za pacijente kojima je namijenjen, problem je i što Ozempic generalno nije za široku primjenu zbog ozbiljnih nuspojava. Među ostalim, uzimanje lijeka može dovesti do upala gušterače i problema sa žuču koji se hitno kirurški rješavaju. Nuspojave osjećaju i pacijenti s dijabetesom pa je preporuka da svi koji ga koriste odlaze na redovite kontrolne preglede.

— Isti lijek, odnosno djelatna tvar, predviđen je za korištenje u terapiji za pretilost izvan EU-a, u SAD-u i nešto recentnije u Velikoj Britaniji. Ali i tamo se naglašava kako nije riječ o magičnom pripravku koji samostalno rješava sve probleme, već da u kombinaciji s fizičkom aktivnošću i zdravom prehranom može pomoći kod gubitka prekomjerne tjelesne mase u određenoj skupini stanovništva. Tako da bi prije svega trebalo stati na loptu i pojasniti što taj lijek može, a što ne može – govori Vračar.

Ozempic djeluje tako da tjera gušteraču da luči više inzulina i smanjuje količinu glukagona koju proizvodi jetra, što potiskuje apetit i usporava pokretljivost želuca, tako da se ljudi mogu dulje osjećati sitima. To se, primjerice, opisuje i u člancima koje je posljednjih pola godine objavljivao časopis Vogue, a u kojem se odnedavno već reklamiraju i tretmani za one koji nakon naglog mršavljenja pate od ispijenog ‘Ozempic lica’ koje treba doštukati. Razni liječnici i klinike tako nude tretmane zatezanja kože, koji ‘mogu pomoći u povećanju razine kolagena i elastina kako bi se koža skupila oko novog oblika lica’, ili pak filere ‘koji strateški vraćaju volumen i čine kožu lica proporcionalnom’.

Već se dakle zarađuje i na posljednjim masovnog korištenja Ozempica. Ljudska tijela se neumitno tretira kao tržišne trendove, a o ovom specifičnom kontekstu valja reći i da najmanje devet posto svjetske populacije već pati od nekog oblika poremećaja prehrane. Vračar zato naglašava da se razgovori o zdravlju ne smiju zadržati na narativu o lijekovima i medicinskim tretmanima.

— Trebalo bi donositi i mjere koje bi svima omogućile da koriste svježje namirnice, imaju dovoljno slobodnog vremena za kretanje, infrastrukturu za vježbanje, i sve drugo o čemu treba voditi računa ako zaista želimo promicati tzv. zdravi život – zaključuje Ana Vračar.

Dugo nam je već vizija i praksa vođenja zdravog života svedena na mešetarske i merkantilne taktike korporacija u kombinaciji s uzurpiranim i uništenim javnim zdravstvom, pa ne čudi ni recentno otkriće o poslovanju danske farmaceutske tvrtke Novo Nordisk, koja među ostalim proizvodi i Ozempic. Istraživanje Observera pokazalo je da je, kao dio svoje marketinške strategije, Novo Nordisk platio 21,7 milijuna funti zdravstvenim organizacijama i stručnjacima koji su u nekim slučajevima hvalili njihove lijekove a da nisu uvijek jasno naveli svoje poveznice s tvrtkom. Saznalo se, primjerice, da je stručnjak koji je hvalio lijek kao *gamechanger*, NICK FINER, bivši počasni pro-

U slučaju s Ozempicom veći je problem što su ga liječnici pod pritiskom informacija farmaceutske industrije pristali propisivati kao lifestyle lijek. Ista djelatna tvar se zbog pretilosti koristi u SAD-u, ali se naglašava kako nije riječ o magičnom pripravku, kaže Ana Vračar iz BRID-a

fesor na Sveučilištu u Londonu, do prošlog ljeta bio viši klinički znanstvenik u Novo Nordisku i posjeduje dionice tvrtke. U promociji lijekova za mršavljenje sudjelovao je i JASON HALFORD, predsjednik organizacije za pretilost kojoj je Novo Nordisk platio više od 3,6 milijuna funti.

Britansko farmaceutsko nadzorno tijelo trenutno istražuje Novo Nordisk nakon što je utvrđeno da je tvrtka sedam puta prekršila kodeks industrije prikrivenom promotivnom kampanjom lijeka za mršavljenje putem *online webinar*a za zdravstvene radnike i radnice.

—Novo Nordisk trenutno se suočava s ozbiljnim kritikama u Velikoj Britaniji. Proizvođač je davao velike donacije udrugama na ovom polju, stručnjaci koji su zagovarali registraciju primjene lijeka za gubitak težine pokazali su se kao povezani s tvrtkom na različite načine. Reklo bi se da se radi o istom

pristupu koji je farmaceutska industrija više puta uspješno iskoristila kada bi prepoznala da na određenoj skupini pacijenata može zaraditi više nego na drugoj. A onda je nažalost i rezultat isti kao u prethodnim takvim slučajevima, jer oni pacijenti kojima lijek zaista treba u terapiji ostaju bez pristupa istom – objašnjava Vračar.

Oko nestašice Ozempica još nam malo valja skrenuti pažnju i na koncentraciju globalne proizvodnje lijekova. U SAD-u je Ozempic nedavno završio na listi lijekova koji manjkanju diljem zemlje, a Novo Nordisk tom je prigodom objavio priopćenje. U priopćenju objašnjavaju da doživljavaju ‘povremene poremećaje u opskrbi različitim dozama Ozempica zbog nevjerojatne potražnje u kombinaciji s ukupnim globalnim ograničenjima opskrbe’.

Globalna farmaceutska proizvodnja uvelike ovisi o Kini i Indiji, o malobrojnim tvornicama u kojima se proizvode lijekovi za čitav svijet. S dvadeset posto udjela u ukupnom svjetskom farmaceutskom izvozu, Indija je treći najveći proizvođač lijekova na svijetu i najveći dobavljač generičkih lijekova na globalnoj razini. Troškovi proizvodnje u Indiji 60 posto su niži nego u SAD-u i 50 posto niži nego u Europi, pa su tijekom desetljeća zapadne farmaceutske tvrtke svoje aktivnosti pakiranja i proizvodnje lijekova sve više usmjeravale prema toj zemlji. Međutim, iako je globalno veliki dobavljač lijekova, Indija uvelike ovisi o sastojcima iz Kine. Ako aktivne sastojke ne može uvoziti iz Kine, primjerice u slučaju blokade, trgovinskog rata ili nestašice, problemi se brzo gomilaju i intenziviraju diljem svijeta.

Osim Ozempica, u Hrvatskoj je već godinu dana stalni problem s dobavom antibiotika Klavocina, i to zato što je proizvodni pogon u Indiji imao problema s kvalitetom proizvoda. Nestašice lijekova potiču u zadnje vrijeme i Europu komisiju na najave mjera kojima bi se proizvodnja vratila na europsko tlo i tako osigurala manja ovisnost o trećim zemljama. Neke zemlje paralelno koče i izvoz lijekova kako bi zaštitile domaće zalihe. Govori se i o potrebi uspostave središnjeg sustava kojim bi se na razini EU-a pratilo zalihe osnovnih generičkih lijekova u svakoj zemlji, kao što je već slučaj s patentiranim lijekovima. Odbor pod vodstvom europskog regulatora

Globalna farmaceutska proizvodnja uvelike ovisi o Kini i Indiji. S dvadeset posto udjela u ukupnom svjetskom farmaceutskom izvozu, Indija je treći najveći proizvođač lijekova na svijetu i najveći dobavljač generičkih lijekova na globalnoj razini

za lijekove, Europske agencije za lijekove (EMA), preporučio je nedavno labavljenje pravila kako bi se ljekarnama omogućilo pojedinačno izdavanje tableta ili doza lijekova, između ostalih mjera.

U studenom je grčko regulatorno tijelo za lijekove proširilo popis lijekova čija je prodaja drugim zemljama zabranjena. Rumunjska je privremeno zaustavila izvoz određenih antibiotika i lijekova protiv bolova za djecu. Početkom ove godine Belgija je objavila dekret kojim se dopušta zaustavljanje izvoza u slučaju krize. Nizozemska je nedavno uvela zakon koji od prodavača zahtijeva da šest tjedana čuvaju zalihe kako bi premostili nestašice, a u Švedskoj vlada predlaže slična pravila. U Njemačkoj je predsjednik njemačkog liječničkog zbora otišao tako daleko da je pozvao na stvaranje neformalnih ‘buvljaka’ za lijekove, gdje bi ljudi mogli razmjenjivati svoje neiskorištene lijekove s pacijentima kojima su potrebni.

Ovakvim potezima u prilog govori i istraživanje Europskog udruženja ljekarnika koje je pokazalo da su nestašice lijekova u Europi puno veće nego prethodnih godina. U istraživanju koje je uključilo 29 europskih zemalja, gotovo četvrtina zemalja prijavila je nedostatak više od 600 lijekova, a petina nedostatak 200 do 300 lijekova. Tri četvrtine zemalja prijavilo je da su nestašice bile veće ove zime nego prije godinu dana. Posebno je to vidljivo kod generičkih lijekova za liječenje kroničnih bolesti, a ponajviše se radi o lijekovima za kardiovaskularne bolesti i dijabetes te antibioticima.

Kad su nestašice lijekova i poremećaji opskrbe u pitanju, lako ćemo film odvertjeti i na pandemijsku 2021. godinu kada su u našem sokaku veledrogerije ograničile isporuku lijekova bolnicama. Pitali smo se tada zašto imamo samo privatne veledrogerije, a ne državnu, zašto lijekove u Hrvatskoj ne proizvodimo, i zašto nam se sustav zdravstvene zaštite promatra i provodi primarno kao izvor rizika za javne financije, a ne kao nužno javno dobro. S Ozempicom je još jednom pod reflektorima mučno zabljlesnulo privatno-privatni recept, privatna liječnička praksa, privatna ljekarna. Ako nam je ičega stalna nestašica u zdravstvu, nestašica je javnoga. ■

Ana Vračar (Foto: Privatna arhiva)

STIPE ODAK i ZORAN GROZDANOV

Iskustvo komšiluka inspirativno je i za drugačije promišljanje pojma zajednice

Fenomeni koji su svima bliski mogu postati most prema boljem razumijevanju teoloških principa. Primjerice, fenomen komšiluka u kontekstu Balkana ne označava samo 'susjedstvo', ta riječ nosi i određenu moralnu dimenziju brige prema bližnjima. Komšija je netko tko je poslan nama i kome smo mi poslani, iako je možda stranac, a ne dio rodbine. Zar to ne stvara asocijaciju na priču o dobrom Samaritancu koji pokazuje brigu prema ranjeniku iako s njim nema rodbinskih veza?

STIPE ODAK, istraživač na Katoličkom sveučilištu Leuven u Belgiji i ZORAN GROZDANOV, profesor u Sveučilišnom centru za protestantsku teologiju Matija Vlačić Ilirik u Zagrebu, urednici su zbornika 'Balkan Contextual Theology' (Routledge, 2022.). U knjizi su zastupljeni tekstovi niza autora s prostora bivše Jugoslavije, a s Oda-
kom i Grozdanovim razgovaramo o temama kojima se autori bave i važnosti drugačije primjene kontekstualne teologije na prostoru Balkana.

U zborniku su sadržani tekstovi teologa i znanstvenika humanističkih znanosti koji se dotiču teologije, ali i autora koji to nisu, primjerice književnika i novinara. Zašto vam je bilo važno uvrstiti i mišljenje ljudi koji nisu stručnjaci za teologiju?
Fenomen religije, religioznosti pa i promišljanja o njima ne samo da nisu vlasništvo strukovnih teologa već, kako se pokazalo i u ovoj knjizi, književnici, esejisti i drugi koji ne pripadaju teološkom cehu vrlo često pišu i promišljanju puno kvalitetnije od

samih teologa. Ne treba zaboraviti da se teologija kao akademska disciplina nikada nije razvijala samo na temelju iskustva ljudi koji su bili 'stručnjaci' za teologiju. Vjera pripada i iskustvima ljudi, a tko može o iskustvima i svakodnevi pisati bolje i nijansiranije od primjerice književnika?

Zašto je na prostorima kakav je Balkan važno primjenjivati pristup kontekstualne teologije i razlikuje li se on od ovdašnjeg dominantnog teološkog pristupa?

Naš je stav, a tu nismo nimalo inovativni, da su iskustva ljudi na periferiji drugačija od iskustva ljudi u središtu, ili da su iskustva ljudi u primjerice komunizmu drugačija od onih u liberalnim demokracijama. Zašto je kontekst toliko važan? Prvi razlog je osluškivanje potreba ljudi i vremena. Bez toga, teologija može vrlo lako postati irelevantna disciplina koja stvara ono što je najlakše, a ne najpotrebnije. A najlakše je producirati teologiju koja se čini 'sigurna', teologiju utemeljenu na uvijek-banim frazama koje su možda i točne, ali

ne proizvode nikakvu reakciju. Pritom se izostavljaju traume i boli ljudi koji doista traže teološki odgovor, pa zato i teološki radovi na našim prostorima disproporcionalno više obrađuju ‘standardne’ teološke teme, dok se patnje i traume 20. stoljeća tretiraju na marginama. Zapadni Balkan jest na periferiji, on jest cijelo vrijeme u šizofrenoj situaciji između rigidnog ili pak ‘zdravog’ nacionalizma i želje za pluralnim društvima i vrednotama. Čitavo je ovo područje snažno podleglo zovu nacionalizma koji su upisali u samu srž kršćanstva. Zbog toga je i dominantni teološki diskurs na Balkanu kontekstualan. No pitanje je što se uzima iz tog konteksta. Primjerice, još je prije par desetljeća veliki hrvatski sociolog religije Željko Mardešić pisao da kod nas zaista postoji kontekstualna teologija, čak i teologija oslobođenja, no ona se bazira na teologiji nacionalnog oslobođenja. Sve snage su se uprle u to da se i teološki opravda formiranje nacija-država, a posljedično tome i želja da u tim državama dominiraju religijske vrednote, od početka devedesetih s religijskim nacionalizmom, pa do dana današnjeg s religijskim populizmom. Među ostalim, namjera ove knjige je da te napore prokažemo, jer se iz teoloških krugova, osim šačice bosanskih franjevaca, skoro nitko time ne bavi na teološki način.

Tema politizirane teologije

U uvodu navodite da je na ovim prostora ‘konstantna upotreba religijskih simbola za političke interese’ dovela do ‘sekularizacije religije i sakralizacije politike’. Možete li to elaborirati?

Dvosmjernan je to proces. Nije samo politika koristila religijske simbole, već je i religija vrlo često isporučivala svoje resurse kako bi se određena politika, u našem slučaju dominantno nacionalistička, pa i populistička, mogla oblikovati. Uzmite primjere od korištenja ALOJZIJA STEPINCA u političke svrhe s jedne strane, pa do korištenja političkih poluga moći da bi se neka ‘vjerska istina’ pod krinkom ‘tradicionalnih hrvatskih vrijednosti i prirodnoga poretka’ provela u djelo, poput referenduma o gej brakovima ili ratifikacije Istanbulske konvencije. U tom procesu, religija ne koristi svoje Bogom dane resurse, poput naviještanja evanđelja zarad preobrazbe pojedinca i njegova oslobođenja, već se koristi političkim sredstvima da bi uvela navodne vrednote Kraljevstva Božjeg na zemlji. I eto vam sekularizacije religije i sakralizacije politike. Nećemo se koristiti evanđeljem koje dovodi u pitanje strukture moći i dominacije, već ćemo ga koristiti da osnažimo strukture moći i dominacije. Politika neće biti područje borbe i zagovaranja za opće dobro, nego će biti arena za borbu za dobro većine, njihovog morala i sustava vrijednosti. S početkom devedesetih imali smo institucionalnu religiju koja je vršila društvenu, ali i političku moć, a danas imamo paracrkvene organizacije civilnoga društva koje čine to isto. Naravno, posljedica toga je duboka polarizacija društva, koja se provodi i u ime vjere, ali i, dugoročno, potpuni pad bilo kakvog crkvenog utjecaja na društvo, a bojimo se i na pojedince vjernike.

Spominjete ‘upadljivo odsustvo’ teologije oslobođenja u ovoj regiji. Koja bi mogla biti njezina uloga u prevladavanju problema koji proizlaze iz etnoreligijskog pristupa kakav je na snazi unutar Katoličke crkve u Hrvatskoj?

S početkom devedesetih imali smo institucionalnu religiju koja je vršila društvenu, ali i političku moć, a danas imamo paracrkvene organizacije civilnoga društva koje čine to isto

Teologija oslobođenja bi, kako joj i samo ime kaže, trebala ukazati na oslobođenje ljudi od raznoraznih prisila i dominacije. U nas, jedno od najdominantnijih sredstava prisile, koje uokviruje i fiksira ljude i zajednice u unaprijed zadan sustav vrijednosti, upravo se tiče te etnički i kulturološki shvaćene religije. Naravno, ne smijemo zaboraviti i pitanja socijalne nejednakosti koja je kod nas i veći gorući problem i tiče se svih, bez obzira na etničku, nacionalnu ili vjersku pripadnost. Ovo potonje tek čeka na dosljedan i kvalitetan teološki odgovor i nekakvo pružanje alternative, jer ti problemi zaista prolaze ispod radara vjerskih, a nažalost i teoloških elita. Usprkos zaista golemome bogatstvu socijalnog naučavanja svih religija, i to od ‘stoljeća prvog’, u nas je najvažnija tema postalo pitanje identiteta – nacionalnih, rodnih, manjinskih – i na ljevici i na desnici.

Što se etnoreligije tiče, tu su naše dominantne vjerske zajednice u zaista velikom problemu. Naime, još je krajem osamdesetih i u devedesetima ozbiljan ešalon hrvatskih teologa, poput ŽIVKA KUSTIĆA, DRAGE Šimundže i mnogih drugih, a na tragu pape IVANA PAVLA II., počeo govoriti da se Krist, pa onda i Crkva, utjelovljuje, inkulturira u narod. No taj su narod izričito razumijevali kao etnos, obilježen zajedničkom kulturom, jezikom, tradicijom. Time su oni ne samo artikulirali duh vremena, već su ga i teološki utemeljivali, dajući etničkoj pripadnosti sustav vrijednosti koji je bitno razdvaja od drugih etničkih pripadnosti i nacija. Što tu neka hrvatska teologija oslobođenja može učiniti? Prije svega, treba dekonstruirati čitav narativ koji je područje vjerničkoga i kršćanskoga smjestio u etničke i nacionalne kategorije. To je i ozbiljan teološki rad. A potom artikulirati teologiju koja se obraća i formira slobodnoga pojedinca koji u svojoj slobodi odabire vrednote, vjeru i pripadnost, a ne da je njima zarobljen. I u toj slobodi prepoznaje mnoga ograničenja, socijalna, nacionalna u ime kojih mnogi bivaju isključeni i koja se trebaju promijeniti.

Iskustvo glazbe i patnje

Jedna cjelina knjige bavi se ‘bolnom sponom’ religije, nacije i nasilja, koju nazivajte i bermudskim trokutom jer u njemu ‘iščezava teološka nada’. U knjizi pišete i da se ta osovina ‘poput literarne traume’ provlači i ostalim tekstovima, bez obzira na njihovu temu. Što to govori o načinu

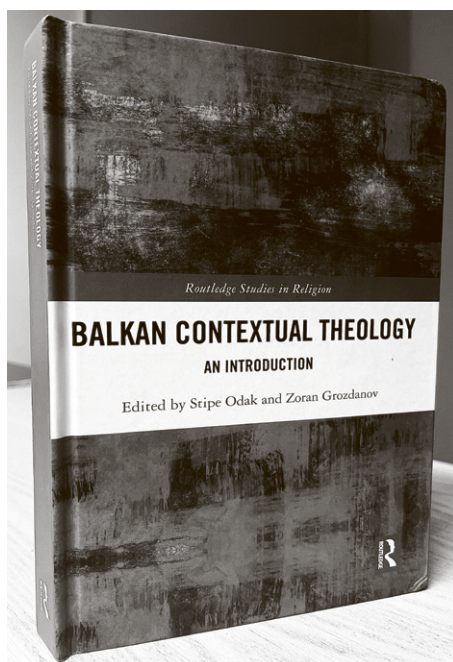
Stipe Odak (Foto: privatna arhiva) i Zoran Grozdanov (Foto: Milica Czerny Urban)

Još je prije par desetljeća Željko Mardešić pisao da kod nas zaista postoji kontekstualna teologija, čak i teologija oslobođenja, no ona se bazira na teologiji nacionalnog oslobođenja. Sve snage su se uprle u to da se i teološki opravda formiranje nacija-država

na koji se religija institucionalno interpretira na ovim prostorima?

Kada smo počinjali osmišljavati strukturu knjige, željeli smo da tema politizirane teologije ne bude dominantna. Iako je to važna tema, bilo bi krivo svesti čitavo religijsko iskustvo ovih prostora samo na tu sponu religije, etnonacionalnog identiteta i politike. Na kraju se ispostavilo da kroz tekstove, iako su pisani na različite teme, upravo ta spona neprestano dolazi na površinu. Stoga smo je interpretirali poput traume koja se vraća bez obzira na želje pojedinca. U skladu s tim, najbolji način da se trauma 'liječi' jest da se artikulira, pa smo u konačnici i dobili dosta tekstova koji se njome bave. Pritom, željeli smo se oduprijeti tome da ta trauma potpuno dominira knjigom, jer previše fokusa na nju ima upravo efekt 'bermudskog trokuta' u kojem sve druge teme nestaju bez traga. Stoga u konačnici, prema našem mišljenju, imamo izbalansiranu knjigu koja ne zapostavlja traumu politizirane teologije, ali je jednako tako ni ne privilegira. Gledano s institucionalnog aspekta teologije, to zapravo više govori o stranim publikacijama o teologiji na Balkanu, koja je gotovo uvijek svedena samo na tu usku vezu nasilja-identiteta-teologije, što ne odgovara stvarnosti. Posljedično, željeli smo proširiti i govor o balkanskom teološkom iskustvu na druge teme koje su gotovo u potpunosti zapostavljene.

U kontekstu ratnih trauma i njihovih religijskih interpretacija autori se bave konceptima kao što su 'produženo žalovanje' (Jadranka Brnčić), zlopamćenje (Ivan Šarčević) i mogućnost odnosno dobrobiti odsustva (povijesnog) pamćenja (Miroslav Volf). Kakva je veza između ovih kolektivnih psiholoških procesa i religije odnosno vjerskih institucija?

Ukoliko promatrate temelje religije, vidjet ćete da se oni oslanjaju upravo na sjećanje i važnost sjećanja. Teološke tradicije, u pravilu, ne nastaju kao doktrinarni tekstovi. Uzimimo kršćanstvo kao primjer. Život, smrt i uskrsnuće ISUSA KRISTA najprije su živjeli u sjećanju ljudi i tek su kasnije nastali sveti spisi Novog zavjeta. Sjećanje je, samim time, iznimno važna teološka tema. Sjećanje se stvara unutar kulture sjećanja, kojoj teologija može doprinijeti. Jednom kada pojedinci ili zajednica prožive traumu, nastaje niz pitanja: kako tu traumu izreći, kome je reći, kako je prenijeti djeci, kako s njom živjeti, trebamo li je se konstantno prisjećati, trebamo li je institucionalizirati itd. Odgovori na ova pitanja nisu nimalo samorazumljivi ni neutralni, stoga oni, kao što ističe MIROSLAV VOLF, traže teološki doprinos. Sličan je slučaj s fenomenima zlopamćenja i produženog žalovanja. Autori u ovom zborniku pronalaze način na koji teološka iskustva mogu pomoći da se ti fenomeni bolje razumiju i adekvatnije tretiraju.

Posljednja cjelina knjige posvećena je specifičnim elementima balkanskih kultura kao što su palanka i komšiluk, inat i sevdalinka. Kakvu ulogu u multietničkim i multireligijskim sredinama igraju ovi pučki fenomeni i kakva je uopće njihova vjerska dimenzija?

U trećem dijelu knjige upravo najviše ističemo taj inspirativni aspekt konteksta. Fenomeni koje ste spomenuli su svima bliski i jasno razumljivi, ali oni na prvi pogled nemaju nikakvu teološku važnost. Mi smatramo drugačije, da upravo takvi fenomeni koji su svima bliski mogu postati most prema boljem razumijevanju teoloških principa. Uzmimo primjerice fenomen komšiluka. On u kontekstu Balkana ne označava samo 'susjedstvo' kao takvo. Ta riječ nosi i određenu moralnu dimenziju brige prema bližnjima, bez obzira na njihovu vjersku, nacionalnu ili bilo koju drugu pripadnost. Komšija je netko tko je poslan nama i kome smo mi poslani, iako je možda stranac, a ne dio rodbine. Zar to već samo po sebi ne stvara asocijaciju na priču o dobrom Samaritancu iz Novog zavjeta koji pokazuje brigu prema ranjeniku iako s njim nema rodbinskih veza? Zar nas iskustvo komšiluka ne inspirira da sam pojam 'zajednice' promislimo na drugačiji način? Ako idemo korak dalje i razmišljamo o eshatonu i vječnoj zajednici, koju metaforu za nju možemo koristiti, onu susjedstva ili komšiluka? Sevdalinka pak, na sličan način, povezuju ljude različitih pozadina kroz iskustvo glazbe i patnje u jednu zajednicu. Iako različiti, pa čak i slučajni prolaznici, ljudi koji pjevaju istu pjesmu postaju zajednica koja se razumije. Nije li to dobar način da pokažemo kako 'stranci' mogu postati bliski ukoliko uspiju artikulirati zajedničke boli i radosti? Ukratko, krećući od svakodnevnog i bliskog, narativ kontekstualne teologije se razvija prema 'tradicionalnim' teološkim temama objave, moralnog života i spasenja, koje se onda mogu lakše razumjeti kroz bliske metafore i u svjetlu življenog iskustva. Kontekst time ne determinira značenje teologije, ali je familijarizira i čini bliskom. ■

Spektar stresa

Prvo istraživanje o ugroženosti mentalnog zdravlja u LGBTIQ zajednici donijelo je zabrinjavajuće rezultate: 15 posto neheteroseksualnih osoba u Hrvatskoj pokušalo je samoubojstvo, 73 posto imalo je suicidalne misli, a 75 posto doživjelo je diskriminaciju. Još lošiji rezultati zabilježeni su među transrodnim osobama

PRVO istraživanje o ugroženosti mentalnog zdravlja u LGBTIQ zajednici i uskoj povezanosti manjinskog stresa s mentalnim zdravljem provela je udruga Dugine obitelji. Istraživanje je provedeno na 1.600 ispitanika, od čega je 50 posto sudionika istraživanja iz Zagreba, a druga polovina iz ostatka Hrvatske. Ono je pokazalo zabrinjavajuće rezultate: 15 posto neheteroseksualnih osoba u Hrvatskoj pokušalo je samoubojstvo, 73 posto imalo je suicidalne misli, 75 posto ispitanih osoba doživjelo je diskriminaciju, oko 70 posto ispitanika boji se diskriminacije od poslodavca, 65 posto boji se diskriminacije od strane bolničkog osoblja, 58 posto od strane liječnika opće

prakse, 50 posto od strane obitelji, 35 posto od strane prijatelja, 25 posto njih bili su žrtve fizičkih napada, a za 13 posto nitko ne zna za njihovu seksualnu orijentaciju. Među 1.600 ispitanika je i 128 transrodnih osoba kod kojih je zabilježeno da ih je čak 90 posto doživjelo verbalnu agresiju, 48 posto fizičku, a 85 posto diskriminaciju.

— To su iznimno visoki brojevi koji dokazuju depresiju u LGBTIQ populaciji. Treba biti jasno da neheteroseksualne osobe nemaju manji stres i loše mentalno zdravlje samo zbog činjenice da su neheteroseksualne, nego i zbog diskriminirajućeg i stigmatizirajućeg načina na koje se naše društvo odnosi prema njima. Ti podaci nam jasno govore da se neheteroseksualne osobe u našem

Matea Popov (Foto: Privatna arhiva)

Zvonimir Dobrović (Foto: Goran Stanzl/PIXSELL)

društvu ne osjećaju sigurno, jednakopravno, uvaženo i zaštićeno. Još lošiji rezultati zabilježeni su među transrodnim osobama koje su višestruko društveno ugrožene. Otkako su se 2002. otvorile LGBTIQ teme, a potom i nakon referenduma o braku prije deset godina, LGBTIQ osobama zaista nije lako slušati tu količinu javnog linča. Velika točka manjinskog stresa je autohomofobija, koliko LGBTIQ osoba usvaja poruke društva da nije vrijedna. Neheteroseksualne osobe očekuju diskriminaciju u svim životnim sferama, što kreira manjinski stres i manifestira se u smanjenoj kvaliteti života i osjećaju zadovoljstva – ističe psihologinja MATEA POPOV koja je istraživanje provela zajedno s istraživačicama psihologinjama MIRTOM BLAŽEV i PAOLOM LAGINJOM i uz pomoć KLARE JURANOVIĆ i LEONARDE LONČARIĆ. — Mlade osobe u LGBTIQ populaciji su najosjetljivije, imaju najizraženije simptome i lošije mentalno zdravlje od starijih jer se ipak s vremenom razvijaju mehanizmi suočavanja, stvore se načini kako poboljšati život, biti dio zajednice i podijeliti svoje iskustvo s drugima. Nadamo se da ćemo ovo istraživanje ponoviti za nekoliko godina, kako bismo vidjeli eventualne promjene. Jedan od planova istraživačkog tima je da u idućim istraživanjima ispitamo i utjecaj rodnog identiteta na mentalno zdravlje te mentalni stres – ističe Matea Popov i dodaje da narušeno mentalno zdravlje ne utječe samo na zadovoljstvo i kvalitetu života nego i na mogućnosti uključivanja i napredovanja LGBTIQ osoba u društvu.

— Pitanje je koliko netko tko se mora boriti za samu priliku za zaposlenje može na tom radnom mjestu izdržati a da prikriva dobar dio svog života, svoju seksualnu orijentaciju. Kroz takve situacije prolazi oko 70 posto naših ispitanika. Koliko takve osobe imaju šanse pokazati svoj puni kapacitet na tom radnom mjestu. Manjinski stres itekako djeluje na kvalitetu mentalnog zdravlja. Unutar manjinskog stresa, koji je dosta širok termin, najvažniji je segment očekivanje diskriminacije, važniji i teži čak od doživljene stigme. Svaka četvrta osoba u našem istraživanju bila je žrtva fizičkog napada, diskriminacije, kao jednokratnog ili višekratnog događaja u životu, ali ono što kreira još veći stres od tih konkretnih događaja je očekivanje tog trenutka, osjećaj da bi se takav događaj mogao svakog trenutka dogoditi – govori Popov, napominjući da je posebno teško što svaka druga osoba smatra da bi je obitelj mogla diskriminirati ili joj narušiti odnose.

— Svima nama obitelj je bazična socijalna jedinica u kojoj ostvarujemo najbliže kontakte i koja nam je i najvažnija za pružanje ljubavi, podrške, topline i pozitivno utječe na mentalno zdravlje. Ali moramo biti svjesni da je naše društvo sačinjeno od niza i niza obitelji. Ne možemo gledati na obitelj kao na jedinicu koja je izdvojena iz društva, to su jako povezani socijalni sustavi koji naročito osjetljivo djeluju na mlade osobe, čije je mentalno zdravlje još izloženije manjinskom stresu. Odrasle osobe ipak imaju izbor: biti ili ne biti u bliskom kontaktu s obitelji, imaju izbor osnovati svoju obitelj koja će im pružiti ljubav, toplinu – navodi ona, dodajući da su iznenađeni rezultatom da manjinski stres gotovo podjednako pogađa sve krajeve Hrvatske.

— Najnižu razinu manjinskog stresa imaju ispitanici koji žive u Zagrebu ili su se odselili iz Hrvatske. Između Dalmacije, Istre i sjeverne Hrvatske nema razlike. Najlošije rezultate, najvišu razinu manjinskog stresa, zabilježili smo u panonskoj Hrvatskoj. Ali sve skupa, te su razlike iznimno male. Koliko god neke mikrookoline bile otvorenije, demokratičnije, još uvijek smo svi dio istog društva i zapravo svi patimo od istih

Mlade osobe u LGBTIQ populaciji su najosjetljivije – Povorka ponosa (Foto: Jurica Galoić/PIXSELL)

boljki. Kad se dogodi zločin iz mržnje, kad je napadnuta jedna osoba, na neki način napadnute su sve LGBTIQ osobe, jer svi smo svjesni da smo žrtva tog napada mogli biti mi i igrom slučaja to nismo, ali da bismo već sutra to mogli biti. Takve vijesti akumuliraju velike količine manjinskog stresa ne samo osobi koja je bila žrtva nasilja nego cijeloj skupini koju ta osoba simbolizira – govori Popov.

Neheteroseksualne osobe očekuju diskriminaciju u svim životnim sferama, što kreira manjinski stres i manifestira se u smanjenoj kvaliteti života i osjećaju zadovoljstva – kaže Matea Popov

Da rezultati istraživanja potvrđuju kako se LGBTIQ populacija nesigurno osjeća zbog učestalih i opasnih homofobnih i transfobnih društvenih poruka koje se šalju ne samo s relevantnih političkih razina, već i s brojnih gradskih trgova okupiranih molitvom za retradicionizaciju hrvatskog društva, smatra ZVONIMIR DOBROVIĆ iz udruge Domino i umjetnički voditelj festivala Queer Zagreb.

— Sustav treba učiniti osjetljivijim na homofobiju i transfobiju. Sigurni prostori znače da kulturne i javne institucije hrabrije nastupaju kad su u pitanju programi namijenjeni LGBTIQ zajednici, da se nasilje nad queer zajednicom ne tolerira ni najmanje, da se aktivno radi na kontinuiranoj edukaciji šire javnosti o prihvatanju, prepoznavanju i razumijevanju okolnosti života onih čiji identiteti ne spadaju u većinski kanon. Ova edukacija o prihvatanju različitosti potrebna je kao metoda osnaživanja okoline u kojoj LGBTIQ zajednica živi, da se osnaže i roditelji, prijatelji, suradnici, kolege, susjedi, opća populacija u vezi opasnosti u raznim životnim situacijama – smatra Dobrović.

Dodaje da je nemogućnost slobodnog izražavanja vlastitog identiteta, nemogućnost identificiranja s drugim ljudima, s okolinom u kojoj se živi, katalizator stresa i poticanja osjećaja vlastitog nepripadanja.

— Osjećati se nezaštićeno u vlastitim obiteljima, u okolini bilo javnoj bilo radnoj, dovo-

di do toga da je vaša svakodnevnica okovana prešućivanjem samoga sebe ili nekoga svog. Tko zna koliko roditelja osjeća da ne može razgovarati s vlastitom okolinom o svojoj LGBTIQ djeci ili koliko LGBTIQ djece osjeća da ne može o samima sebi razgovarati sa svojim bližnjima. Podaci iz istraživanja govore da je broj tih osoba zabrinjavajuće velik. Sve je to uvelike i rezultat sustavnog nebavljenja promicanjem prihvatanja različitosti kroz nacionalne kampanje, kroz obrazovni sustav, kroz kulturne i umjetničke sadržaje te kroz poruke koje se plasiraju u medijima s najviših političkih instanci – objašnjava Dobrović, navodeći da se kao umjetnički voditelj Queer Zagreba mnogo puta pri organiziranju festivala susretao s institucionaliziranim homofobijom.

— Ona je ponekad uvijenija, a ponekad otvorenija, međutim uvijek je *gestus* iz koje dolazi jednak – predrasuda. Način na koji taj impuls postaje gesta može se razlikovati, ali je bitno znati da je efekt uvijek isti – osjećaj nepoželjnosti. Biti društvo koje je LGBTIQ *friendly* zahtijeva još mnogo posla na edukaciji o različitosti, na osvješćavanju prihvatanja drugih i na provedbi postojećih antidiskriminacijskih zakona i praksi – zaključuje Dobrović. ■

Нема примопредаје

Од теоријског статуса до стварног стања, данас је на снази лицитација за фиксирање новог профила Динама, а још нема политичке снаге која би пресудно те једнозначно усмјерила процес

НЕШТО се крајње необично догађало прошли тједан у загребачкоме Доњем граду, кад су навијачи Динама окупљањем покрај хотела Шератон изазвали прометну гужву на ширем подручју центра, а није се тај дан уопће играла утакмица. Играло се којешта друго, иза хотелских зидова и дубоко у управним структурама клуба. На распореду је била клупска скупштина, наиме, али превратна, она којом би се истиснуло донедавно неприкосновенога газду Здравка МАМИЋА и његове пулене. Или помоћу које би он успио наново учврстити своју превласт међу све колебљивијим јатацима – исход још увијек није дефиниран.

Новинари су данима након драматичног скупа распетљавали даљње могућности и ограничења супротстављених табора. Медији су се претворили у форензичке лабосе над управним процедурама с тананим интерпретативним дистинкцијама какве ће одлучивати о судбини дотичног клуба. Истог тог Динама који је годинама, да не кажемо десетљећима, вођен мимо сваког правног оквира, те наочиглед комплетне, углавном беневоолентне медијске сцене. Успут је Мамићу послужио за узурпирање готово цјелокупног хрватског ногомета, по утјецају и профиту. И, хајде, све је њих помало жуљала његова разбарушеност, али им је паралелно импонирала онолика реална моћ.

Јасно, не мора нас бити посебно брига што ће убудуће бити од клуба с обода максимирске шуме. Но један момент ипак се намеће својом опћом важношћу и налаже позорност чак и кад не држимо до ових конкретних клупских боја, или до ногометне игре генерално. Што се тиче наведене скупштине, његов се значај скрио у прогнозама нове диобе права на одлучивање у Динаму коју засад технички припрема његов предсједник Мирко БАРИШИЋ, кључни дојучерашњи сурадник Здравка Мамића. Између осталог је тако процурила информација да Баришић кани одрезати дозе утјецаја на клуб по трећинама – између властитог круга тобоже реформираних скупштинара, извјесних пословних тј. спонзорских субјеката, и навијачке заједнице.

Динамо је регистриран као удруга грађана, али то је ионако чињеница само на папиру. Од теоријског статуса до стварног стања, данас је на снази лицитација за фиксирање новог профила клуба, а још нема политичке снаге – ни одозго ни одоздо – која би пресудно те једнозначно усмјерила процес. Док се не редизајнира клупски статут како би се зауставила досадашња саморепродукција управе Динама, траје флуидни интермецо у којем сватко, а нитко без минимума ос-

нове, тражи своју мјеру права. Навијачи ту с разлогом захтијевају крунски удио, свакако већи од наведене баришићевске трећине.

Вратимо се дакле пред Шератон, у попдневне сате прошлог четвртка, гдје је скупина навијача Динама омела промет, као и стандардне медијске токове. Овили су хотелско здање димом, подсјетили јавност на своју борбу против Мамића дуго прије његова бијега из досега хрватског правосудја, па заискали оно што им припада. Њихов клуб, дабоме, јер би он то имао бити већ и формалноправно, кад не би било (ван)институционалног силиштва домаћих елита. И на тренутак је изгледало да је Динамо, да је Загреб ујела те инфицирала ноторна улица, а њу боље памтимо из једне друге приче.

Прве, боље речено: прије 12 година су баш такву политичку битку добили навијачи Хајдука, преузевши од Града Сплита право на именовање чланова клупског Надзорног одбора. Такав пројект народног клуба укоријенио се импресивном снагом те масовношћу, али је заузврат изазвао ништа мању пизму и јал околних центара моћи и њихових сервиса у потезу од мамићевске клике у хрватском ногомету до наведене медијске средње струје. Практично нема извођача радова у том миљеу који се није осјетио позваним да с те црте пљуне на хајдуковце, или барем искаже скепсу према ономе што је цинично названо улицом.

Демократизација у спорту је изнимно варљива појава – изазива понајприје ругалачки нерв шире публике, бива третирана као нека врста бизарног хира друштвених маргиналаца. Презентирана по маркетиншким обрасцима укупног или крвног економског и политичког уређења, та се материја користи искључиво за производњу вица који се у јавности троши до бесвијести, и тако све док устрајност организиране навијачке масе не почне наликовати становитим

обухватнијим потхватима редистрибуције друштвеног утјецаја. Тад пак систем удара на поклонице народног клуба као на револуционарне терористе новог доба.

Динамова је навијачка заједница у исто вријеме такођер имала присталице и заступнике клупског модела чију управну слику одређује демократски отворено чланство, а не профитерски субјекти без икаквог политичког легитимитета. Та ни Хајдук ни Динамо нису сасвим приватизирани клубови, нити су им приватни сувласници у посједу већинских дионичких пакета. Динамови навијачи су поврх свега испочетка пружали отпор Мамићу на трибинама, затим дужи низ година бојкотирали утакмице свог клуба. Одговор је био суров, дословце на физичкој разини, а о томе су више свједочиле црнокроникашке неголи спортске рубрике домаћих медија.

Ипак, та је интегрална борба – транс-клубска, ако није скаредно – резултирала данашњом ситуацијом гдје један Баришић принудно узима у обзир коначно и глас или, казано прецизније, крик улице. Но припомогло је још нешто, односно нетко, и то лично свеомражени Здравко Мамић. Јест да је сам упао у процедуралну замку преране интервенције с циљем обнове властите моћи у клубу, ако знамо да би му се више исплатило чекати редовне изборне термине умјесто форсирања којим је тек мобилизирао новопечене своје противнике. С друге стране, без његове акције би формално реформирани му некадашњи сурадници у криминалу вјеројатно наставили фигурирати као носитељи посве контролиране и прихватљиве, рекло би се грађанске транзиције.

Да није било Мамићева упада у тај простор задњих мјесеци, сва је прилика да ни позиције загребачке градске власти по овом питању не би више лако дошле до изражаја. Политика групације Можемо! изворно је базирана на стриктно

демократским начелима управљања Динамом. Свеједно, још унатраг пола године изгледало је да она губи дах пред реформистима предвођеним Мирком Баришићем. Привидна је транзиција одговарала и нешто дискретније постављеној државној власти у рукама ХДЗ-а. Да се њих питало, никаквих ту нарочитих измјена статута не би било, камоли садржајније демократизације. Чак би им и нови стадион помогли саградити, у име главнога града и хрватске репрезентације и националног јединства и угледа у свијету.

Да није Мамић сад кренуо у пресудну контраофанзиву, или би мало касније изнова учврстио своју власт у клубу или би главну ријеч преузео одметнути његов штитоноша КРЕШИМИР АНТОЛИЋ. Сад је тај бивши полицајац, иначе криминалист, у међувремену већ избачен из Динама, јер је постао и сам претежак из остатку псеудореформистичке дружине, али не треба заборавити да његов тамо реализирани обол и даље задаје главне смјернице односу хрватских ногометних власти и саме државе према навијачима. Нека нас не завара Баришићева попуствљивост новијег датума – навијачи су се властитим снагама изборили за ову врсту политичке видљивости.

Све остало даде се свести на полицијске методе искључивања и острацирања, црне листе с именима непожељних лица на трибинама, програм што га је развио Антолић за потребе Мамића и сличних значајнијих актера у јавноприватном партнерству над овдашњим спортом. И то неће престати ни с одстрањивањем њих двојице, а да је исти тренд још актуалан, показују медијски извјештаји с нетом изграђеног новог стадиона ногометног клуба Осијек. Сви ту примјећују јединствен садржај – тзв. притвор за навијачке изгреднике, простор с решеткама. Можда и једини парополицијски у Хрватској данас, као особито достигнуће нашег третмана навијача у кооперацији са спортском франшизом ВИКТОРА ОРБАНА.

Нема то везе с обавезним међународним стандардима, одмах додајмо, па ни с модерношћу приступа организацији јавних догађања. Но уз овакав развој односа, чудо је да и Шератон нема већ какве сутеренске просторије за утамничење клупских навијача с којима је давно прекинут сваки дијалог. Нема везе, остаје им даље залагање да их се чује, да освоје више постотке судјеловања у вођењу клуба. Фатално заражени вирусом демократичности, чини се да овај пут немају намјеру посустати. А знају да наспрам тога и даље стоји нимало латентан порив с врха – да се иза неке солидне браве стрпа читава та презрена улица. ■

Бурно на скупштини Динама у Шератону, навијачки ватрено пред њим (Фото: Сањин Струкић/PIXSELL)

UGOVOR
S ĐAVLOM

PIŠE Boris Dežulović

*Da je ova država
demokratska, a ne
cinična, onda bi
onih sedam i pol
somova iz kolone
‘Ostvarivanje prava
građana na javno
informiranje’ mogao
dobiti svaki medij,
svaka udruga
i svaka osoba koja
se ikad na natječaj
prijavila, baš
svaka osim ugledne
građanke Željke
Markić i udruge
‘U ime obitelji’*

Kritika
ciničkog uda

CINIZAM je, kako znamo, najviša ustavna vrednota hrvatske države i temeljno obilježje hrvatske vlasti, a kako ta stvar funkcionira u svakodnevnom životu zadugo još neće biti boljeg primjera od nedavnog malog seoskog skandala s Vijećem za elektroničke medije.

Članove Vijeća – kažu, ‘neovisnog regulatornog tijela na području elektroničkih medija u Republici Hrvatskoj’ – bira Vlada, a oni onda, kako gordo stoji na njihovim elektroničkim stranicama, ‘daju doprinos razvitku društva zaštitom pluralizma elektroničkih medija i raznovrsnosti sadržaja osiguravanjem jednakih uvjeta za tržišnu utakmicu svim pružateljima medijskih usluga, te poticanjem proizvodnje i objavljivanja sadržaja od javne vrijednosti’. Uf.

Sastali su se tako nekidan članovi slavnog PLENKOVIĆEVOG neovisnog Vijeća da na temelju natječaja Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija podijele budžetske pare, pa široke ruke – sve u ime ‘zaštite pluralizma i raznovrsnosti’, ter ‘poticanja proizvodnje sadržaja od javne vrijednosti’ – deset i pol hiljada eura dodijelilo udruzi ‘U ime obitelji’ ugledne građanke ŽELJKE MARKIĆ.

Udruga ‘U ime obitelji’ ugledne građanke Željke Markić na natječaj je, naime, prijavila dva projekta: sedam hiljada eura dobili su tako za projekt iz kolone ‘Ostvarivanje prava građana na javno informiranje’ – gordo nazvan ‘Pravo građana na javno informiranje kao alat istraživačkog novinarstva’ – i još tri hiljade za projekt iz kolone ‘Poticanje razvoja svijesti o ravnopravnosti spolova i drugih najviših vrednota ustavnoga poretka’, još gordije nazvan ‘Epidemija transseksualizma u Hrvatskoj i svijetu’.

Da se ne zna kako je riječ o cinizmu kao najvišoj ustavnog vrednoti hrvatske države i temeljnom obilježju hrvatske vlasti, neupućeno neko neovisno regulatorno tijelo brzopleto bi moglo zaključiti kako u Vijeću za elektroničke medije sjede debili: projekt Željke Markić i udruge ‘U ime obitelji’ nije, naime, lukava diverzija desničarskih inkvizicijskih konzervativaca, kojom se pod egidom ‘poticanja i razvijanja svijesti o ravnopravnosti spolova’ neprimjetnom izmjenom po jednog jedinog slova radi zapravo na ‘poricanju i razbijanju’ te svijesti. Baš kao što je ono u SLOTERDIJKOVOJ ‘Kritici ciničkog uma’ promjenom jednog slova grčki *kunikos* postao moderni cinik.

Nije to, shvaćate, podvodna mina kojom se potajno piša na svaku pojedinačnu onu, kako se zove, ‘najvišu ustavnu vrednotu’, pa pod egidom ‘svijesti o ravnopravnosti spolova’ podmeće poremećena jutjuberska teza o nekakvoj, štajaznam, epidemiji transseksualizma u Hrvatskoj i svijetu. Ne, projekt ugledne građanke Željke Markić baš se tako zove: ‘Epidemija transseksualizma u Hrvatskoj i svijetu’! Da ne bi valjda bilo zabune i nepotrebnih nesporazuma.

Takvog nekog nepotrebnog nesporazuma ja, recimo, nijednog nemam s pravom ugledne građanke Željke Markić i njene

udruge ‘U ime obitelji’ na drugačije mišljenje o ravnopravnosti spolova i ostalim vrednotama. Nijedan takav nesporazum, dakle nepotreban, nemam ni s njihovim pravom da za promoviranje svojih poremećenih teza dobijaju pare od svoje države – najзад, svakako je više njihova nego moja. Nepotrebnih nesporazuma onda nemam ni s tim da pare za promoviranje svojih poremećenih teza dobijaju iz Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija: meni se možda takav pluralizam i raznovrsnost ne sviđaju, ali tko jebe mene, raznovrsnost se tako i zove jer postoje, kako sama riječ kaže, razne vrste budala.

Da je tako Fond za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija raspisao javni natječaj za projekte na polju, metnimo, ‘poticanja svijesti o kršćanskom poretku svijeta i neravnopravnosti spolova’, i da su se ugledna građanka Željka Markić i udruga ‘U ime obitelji’ na natječaj javili s projektom o organiziranoj hajci na pedere, lezbe, trandže i ostale raznovrsne vještice, ja bih s tim imao baš svaki problem osim onog nepotrebnog: za to smo se, naime, i borili, sad je kasno, poslije borbe za pluralizam i raznovrsnost nema ni kajanja ni potrebe za njim.

To bi, eto, možda i bilo demokratski. Ali ne bi bilo cinično.

A zna se koja je najviša neustavna vrednota hrvatske države i hrvatske vlasti.

Da nije tako – da je ova država demokratska, a ne cinična – onda bi, uostalom, i onih sedam i pol somova iz kolone ‘Ostvarivanje prava građana na javno informiranje’ mogao dobiti svaki medij, svaka udruga i svaka osoba koja se ikad na natječaj prijavila, baš svaka osim ugledne građanke Željke Markić i udruge ‘U ime obitelji’. Sedam i pol somova, štoviše, mogao bi tada dobiti i svaki projekt nazvan ‘Pravo građana na javno informiranje kao alat istraživačkog novinarstva’, baš svaki osim onoga koji bi pod tim gordim naslovom prijavila ugledna građanka Željka Markić i udruga ‘U ime obitelji’.

Dobro, osim što bi svakom drugom netko blagonaklono skrenuo pažnju kako ne može ‘pravo građana na javno informiranje’ biti ‘alat istraživačkog novinarstva’, već je istraživačko novinarstvo alat za ostvarivanje prava građana na javno informiranje.

Ovo, međutim – nikad nije naodmet podsjetiti – nije demokratska, već cinična država. Pa su cinični, jasno, i ugledna građanka Željka Markić i udruga katoličkih cinika ‘U ime obitelji’. Nezgrapni naziv njihova projekta ‘Pravo građana na javno informiranje kao alat istraživačkog novinarstva’ nije greška: oni, naime, ‘pravo građana na javno informiranje’ zaista vide kao ‘alat istraživačkog novinarstva’.

Da nije tako – da nisu cinici – ne bi se na natječaj Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti za projekte na temu ‘Ostvarivanje prava građana na javno informiranje’, s ambicioznim projektom o ‘pravu građana na javno informiranje’ i ‘istraživačkom novinarstvu’, ugledna građanka Željka Markić prijavila nakon što je mrtva hladna tužila sudu istraživačku novinarku DANKU DERIFAJ, koja se upravo u ime ‘prava građana na jav-

Vijeće za elektroničke medije
dodijelilo deset i pol hiljada eura
Željki Markić i udruzi ‘U ime obitelji’
(Foto: Davor Javorović/PIXSELL)

no informiranje’ onomad u RTL-ovu Direktu usudila istražiti njenu poslovnu filozofiju i etiku. Otkrivši, avaj, kako vodeća hrvatska pobornica zabrane prekida trudnoće lijepe pare zarađuje surađujući s tvrtkama koje prodaju upravo – tablete za prekid trudnoće!

I odjednom – gle ciničnog kurca i na njemu nabijenog prava građana na javno informiranje – eto najprije tužbe protiv istraživačke novinarke, pa odmah potom uredno i čitko ispunjene aplikacije za državne pare na projektu o istraživačkom novinarstvu i pravu građana na informaciju.

Ono nezgrapno ‘Pravo građana na javno informiranje kao alat istraživačkog novinarstva’, sad ste i vi shvatili, nije greška: u vlažnom, mračnom svijetu ugledne građanke Željke Markić to je pomodno zapadno građansko pravo tek najobičniji alat kojim se opravdavaju beskrupulozni nasrtaji istraživačkih udbaša na a) hrvatsku katoličku inteligenciju i – ne manje važno – b) uspješne hrvatske poduzetnike.

A da nije cinična i država Hrvatska, ne bi budžetske pare za projekt o istraživačkom novinarstvu iz kolone ‘Ostvarivanje prava građana na javno informiranje’ njeno Vijeće za elektroničke medije uglednoj progoniteljici istraživačkog novinarstva dalo svega deset dana nakon što je sud iste te države Hrvatske istoj toj uglednoj građanki Željki Markić odbio tužbu protiv istraživačke novinarke Danke Derifaj, samo valjda da s tri soma državnih eura pokrije sudske troškove.

Odnosno – da budemo precizniji – ne bi država Hrvatska tužbu ugledne građanke protiv neugledne istraživačke novinarke odbila samo deset dana prije nego što će joj dati pare za razvijanje istraživačkog novinarstva. Uglednoj građanki, jasno, ne neuglednoj.

A svakako ne bi pare za projekte iz kolone ‘Ostvarivanje prava građana na javno informiranje’ Plenkovićevo Vijeće za elektroničke medije dijelilo istih tih samo desetak dana nakon što je sam rečeni predsjednik pravomoćno osuđene zločinačke organizacije javno zaprijetio kako će ‘curenje informacija biti kazneno djelo’.

U demokratskoj državi, naime, curenje informacija možda i jest, kako ono, ‘alat istraživačkog novinarstva’, ali u fundamentalističkoj crkvenoj državi ugledne građanke Željke Markić – kako znamo iz Biblije – svako je curenje kazneno djelo.

Curi se, drage moje istraživačke novinarke, u svoja četiri zida. ■

INTRIGATOR

Javnozborstvo u znojilištu

U svjetski originalnom natječaju za nove hrvatske riječi ponuđene su nove 'uspješnice' poput 'javnozborstva', 'odricajnice', 'prikaznika' i 'zaključaja'

SANDA HAM, profesorica s osječ kog sveučilišta, proteklog vikenda nije se skidala s malih ekrana. Samozvano Povjerenstvo za izbor novih riječi iz časopisa 'Jezik', koje organizira natječaj za najbolju novu hrvatsku riječ uz potporu Zaklade 'Dr. Ivan Šreter', čija je Ham predsjednica, objavilo je ovogodišnje rezultate. Izabrane su 'najbolje riječi' – 'prestrujnik', 'šećerice' i 'bakroza'. Sudeći po dosadašnjem iskustvu, njih čeka ista sudbina nekorisćenja u svakodnevnom jeziku kao i veliku većinu dosadašnjih novotvorenica, najčešće složenica.

Što zapravo znače ti novi izrazi? 'Prestrujnik' je zapravo adapter za struju. Premda je Povjerenstvu ova riječ potrebna u jeziku jer, kako kažu, sužava pojam i točno ga određuje, ne bi se reklo da ima potencijal da zaživi među građanstvom ili, da budemo na liniji, pučanstvom, kako je početkom devedesetih u navali novohrvatstva nazvan narod. Drugu nagradu osvojile su 'šećerice' stvorene s namjerom da budu zajednički naziv za šećernu repu i šećernu trsku, dok je treća 'bakroza', riječ nastala kao zamjena za Wilsonovu bolest, odnosno hepatolentikularnu degeneraciju do koje dolazi zbog nakupljanja bakra u tkivu.

U užoj konkurenciji još su bili 'izazor' (retrovizor), 'javnozborstvo' (PR), 'krugotok' (kružni tok), 'obrubnik' (lajsna), 'odricajni-

ca' (*disclaimer*; izjava o odricanju od odgovornosti), 'pridatak' (*plug in*), 'prijevodnici' (titlovi), 'prikaznik' (*displej*), 'zaključaj' (*lockdown*) i 'znojilište' (sauna).

Prilog o jedinstvenom natječaju na svijetu emitiran je najprije u regionalnom pa u centralnom Dnevniku HRT-a, kasnije u 'Vijestima iz kulture', a Ham je davala izjave i po ostalim medijima hvaleći se dosadašnjim jezičnim 'uspješnicama' poput riječi 'raskruže' za rotor, a spominjali su se i 'suosnik' koji bi trebao zamijeniti koaksijalni kabel i 'očvrsje' ili 'strojevina' za *hardware*. Posebno se ponosi 'zatipkom' koji bi trebao zamijeniti tipfeler i 'straničnikom' za *bookmark*, da ne spominjemo 'društvoštaj' za *lockdown*, 'velepošast' za pandemiju, 'krunski virus' za koronavirus i sve tako tome slično.

Sve u svemu, bila bi to zabava za dokone da namjera pokretača ovog natječaja nije nastavak čišćenja hrvatskog jezika od tuđica kao i tužna činjenica da se ova inicijativa promovira čak i u nekim školskim udžbenicima za hrvatski jezik. O 'ugrozi' hrvatskog jezika od 'agresije s istoka' posebno voli govoriti upravo Sanda Ham, tvrdeći da je Srbija samo nastavila tamo gdje je stala prije Domovinskog rata, jer 'Srbija ustvari nikad ne prestaje'. Također je zagovarala titlovanje, pardon 'prijevodništvo' bosansko-hercegovačke TV serije 'Lud, zbunjen, normalan', jer valjda ne razumijemo MUFSTAFU NADAREVIĆA.

Prije šest godina u javnost su izašli mejlovi poslani s adrese osječke jezikoslovke u kojima je suradnike prozivala kao 'homoseksualce' i 'kuje' te ih nazivala 'budalaši-

ma i srboljubima' kojima je 'sve hrvatsko odurno'. Suradnik spomenutog časopisa MARIO GRČEVIĆ svojevremeno se zalagao da se ustaški pozdrav 'Za dom spremni' uvede u službenu upotrebu u Hrvatskoj vojsci. Očito bi neki rado da se opet donese Zakon o čistoći hrvatskog jezika, kao što je to bilo u doba NDH i kako se zahtijevalo početkom devedesetih, kada su ozbiljno predlagane novčane kazne za korištenje tuđica, posebno iz srpskog jezika, pa čak i zatvorske kazne; stariji će se pak sjetiti poplave razlikovnih rječnika srpskog i hrvatskog jezika.

■ Goran Borković

Tulipani i karanfili

SVANULO sunce marčano – drugoga je marta Vlada donijela odluku da će preuzeti potraživanja radnica Orljave. Podsjetimo, radnicama je nakon stečaja isplaćena samo minimalna otpremnina od tri plaće, iako su na iznos od osam plaća imale pravo temeljem kolektivnog ugovora koji su u tvornici izborile 2010. godine. Država je bila vlasnik Orljave koja je u stečaj gurnuta početkom ljeta 2021., a skoro dvije godine radnice su se borile da im bude isplaćeno davno zarađeno i zakonom garantirano.

Osmoga marta u Banskim su ih dvorima ugostili premijer ANDREJ PLENKOVIĆ i ministar prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine BRANKO BAČIĆ. Uz tulipane na stolu, kao kontrast martovskim karanfilima, na sastanku je najavljeno kako će im otpremnine biti isplaćene u roku od dva tjedna. S prigodnim druženjem Vlada RH na kraju se pohvalila i na društvenim mrežama. Iz tih bi objava manje upućeni mogli pomisliti da se radi o velikodušnoj i proradničkoj premijerovoj gesti, skoro pa drugarskom osmomartovskom potezu. Na svu sreću, u eter se probio i pokoji radnički glas, da nas podsjeti na putanju kojom je postignut minimum radničkog minimuma. 'Ono što smo tražile, konačno smo i dobile. Zaslužile smo to, dvije godine smo se borile', kazala je medijima radnica MIRELA BONIĆ, bivša sindikalna povjerenica Novog sindikata u Orljavi. Da je radosna što se to dogodilo baš na Osmi mart dodala je MIRJANA PAVIĆ, koja je u Orljavi radila trideset godina. Ne zato što je Osmi mart eto Dan žena, nego zato što je povijest tog datuma duboko vezana uz feminističku radničku borbu. Da je takav Osmi mart još uvijek živ pokazale su nam upravo radnice Orljave, koje su ga od Požege do metropole kroz čitavu godinu slavile prosvjedima i akcijama. Svojim su nas primjerom učile da nema prečaca do promjena, a na kraju puta ne stoji premijer s cvijećem. U Zagreb su bile spremne dolaziti dokle god mogu hodati, a sad je na drugim radnicama i radnicima da taj, jedini pravi hod za život, nastave.

■ Ivana Perić

Sanda Ham u akciji
(Foto: Marko Mrkonjić/
PIXSELL)

Kao najgori trolovi

Što je pokazala Gongova analiza diskursa službene političke komunikacije HDZ-a na Facebooku, čiji ste autor?

Svjedoci smo neprekidnog rasta nedemokratskog i neciviliziranog stila komunikacije, koji dolazi sa samog političkog vrha. Mnogi su već pisali i analizirali zapaljivu i toksičnu komunikaciju ZORANA MILANOVIĆA, ali mi smo smatrali bitnim fokusirati se na komunikaciju ostalih političkih aktera, poput HDZ-a, čijem se načinu službene političke komunikacije posvećuje daleko manje pažnje. Osnovni je cilj analize bio utvrditi je li HDZ od 2020. godine, kada je Milanović postao upečatljiv zbog uvredljive komunikacije, počeo koristiti sličnu retoriku. Pregledom sadržaja službenih objava s Facebook-stranice HDZ-a tragali smo za vrijeđalačkim diskursom, omalovažavanjem, prozivanjem i ismijavanjem drugih političkih aktera.

Na koga se odnosi takav diskurs?

Izdvojili smo deset političkih aktera, stranku Možemo, Most i oporbu. Od 'životopisnih' se opisa mogu izdvojiti 'grmuljator' i 'mitraljez s čorcima' za NIKOLU GRMOJU, 'Kremljenko', 'štetočina' i 'karijes' za Milanovića, 'LNG Komesarka' i 'bombarderka' za MIRELU AHMETOVIĆ, 'Raspušenko' i 'Mali Kremljenko' za NINA RASPUDIĆA, 'Gargamel' i 'politički patuljak' za PEĐU GRBINA, 'Ne možemo i ne znamo' za Možemo te 'destruktvici' i 'cirkus' za oporbu.

Planirate li istraživanje o komuniciranju Zorana Milanovića?

Upravo potaknut toksičnim načinom komuniciranja predsjednika Zorana Milanovića, čiji su javni istupi postali predmetom brojnih političkih, komunikacijskih i medijskih analiza i znanstvenih radova, Gong je odlučio pratiti zaoštavanje diskursa vladajuće stranke na Facebooku. Gong će nastaviti pratiti komunikaciju političkih aktera, otvorenost i transparentnost njihovog rada.

Što analiza pokazuje o hrvatskom političkom vrhu?

Rezultati analize ukazuju na zabrinjavajući trend svjesnog i ciljanog srozavanja službene političke komunikacije samog političkog vrha. Komunikacijski stil koji su odabrali HDZ i Milanović prelijeva se u svakodnevnu komunikaciju među građanima i građankama, čime se normalizira vrijeđanje, potiče netrpeljivost i stigmatizacija. Umjesto da najviši dužnosnici potiču razvijanje demokratske građanske kulture i konstruktivne rasprave o pitanjima od javnog interesa, oni razgovaraju kao najgori trolovi s ruba interneta.

■ Mirna Jasić Gašić

Petrokemijska reakcija

Odjednom se ispostavilo da netko od postojećih suvlasnika Petrokemije želi prenijeti dio starih obaveza na turskog partnera. Posrijedi je modernizacija tvornice radi ekološkog standarda

ITAMAN kad se pomislilo da država više nema bogzna što nauditi Petrokemiji, pukla je ovih dana nova kriza. Prvo su joj razne desnolijeve i lijevo-desne vlade dugi niz godina sapunale dasku nametanjem previsoke, netržišne cijene plina – osnovne sirovine za proizvodnju gnojiva – u korist Ine i Prvog plinarskog društva, njezinih ekskluzivnih dobavljača. Onda je nagomilano potraživanje tih subjekata pretvoreno, uz dokapitalizaciju, u većinsko suvlasništvo nad kutinskom tvornicom. No tamošnji visokotehnološki procesi ipak nisu njihov *core business*, pa je odlučeno da se potraži ozbiljnog, svjetskog kupca. A to nakon privatizacije, ako već nije bilo načina da se država privoli na očuvanje pozicije većinskog suvlasnika i upravljanje Petrokemijom kao razvojnim agrarnim resursom, danas još zaista jedino i ima smisla.

Zasad ćemo preskočiti sugestije na tragu renacionalizacije kompanije, s obzirom na spomenuti dugotrajni te kolosalni politički napor da se postigne upravo suprotno. Lani je tako partner nađen u turskoj grupaciji Yildirim koja nesumnjivo spada u red najboljih privatnih mogućnosti za budućnost Petrokemije. Oni su prema ostvarenom sporazumu trebali preuzeti 54,52 posto suvlasništva koje drže Ina i PPD, dok bi država ostala na svojih 40 postotaka. No sad se odjednom ispostavilo da netko od postojećih suvlasnika želi prenijeti dio starih obaveza na Yildirim. Posrijedi je modernizacija tvornice radi zadovoljavanja ekološkog standarda, osim što se baš i ne zna tko je točno dužan odriješiti kesu za tu svrhu.

Pukla je nova kriza – kutinska Petrokemija (Foto: Nikola Čutuk/PIXSELL)

Jasno je da Turci ipak nisu, mada svako daljnje zaključivanje beznadno zapinje u blatu netransparentnosti koja prati aktualni suvlasnički odnos. Država u ovom času svakako ne želi tvornici produžiti okolišnu dozvolu, a bliži se krajnji rok za realizaciju turskog preuzimanja udjela Ine i PPD-a.

Odustajanje tog interesenta od kupoprodajnog aranžmana bi pak moglo fatalno oštetiti perspektivu kutinskog proizvođača umjetnih gnojiva. U proteklom razdoblju Petrokemiju su iznimno oslabili prekid aktivnosti zbog rasta cijene plina i manje potražnje njezinih produkata, što između ostalog povlači i urušavanje poljoprivredne djelatnosti. Realno, ne treba joj mnogo da završi trajno ugašena, zajedno s egzistencijom oko 1300 preostalih radnica i radnika. No pritom ovdje valja uočiti dodatan ključni moment: upravo je Petrokemija jedan od onih primjera u kojima javnost nema blagog pojma o ugovorenim obavezama između suvlasnika, a među kojima je država. Detalji međudioničarskog ugovora su poslovna tajna, pa i njihovu konačnu interpretaciju možemo prepustiti jedino njima.

Na isti način ne možemo znati ni zbog čega se sad prešućuje da bi i država možda trebala – ili naprotiv, uopće ne mora – uložiti nešto u modernizaciju Petrokemije, ako već posjeduje 40 posto njezinih dionica. Dokapitalizacija je obavljena na teret novih većinskih suvlasnika, što nije bilo sporno, ali nadalje govorimo o gotovo jednako tolikom ulogu za produženje okolišne dozvole. A kako god se idućih dana bude raspetljavalo sve to, jasno je da bi najveći gubitak bilo naprasno povlačenje Yildirima zbog novonastalih dubioza. Povrh svega nije isključena

ni pretpostavka da su potonje narasle uslijed razračunavanja na osobnim relacijama u krugu današnjih suvlasnika i njihovih predstavnika. Jednostavno, teško je povjerovati da je država samo tako pustila da joj godina dana prođe u blaženom neznanju, pa se tek potom osvrnula na ovoliki problem usred prodaje tvornice novom strateškom partneru.

■ Igor Lasić

Fašizam uživo

IURJU MESIĆU (34), koji je u centru Zagreba verbalno napao dostavljača Wolta iz Indije i sve snimao mobitelom, sudac istrage Županijskog suda u Zagrebu odredio je jednomjesečni istražni zatvor zbog opasnosti od ponavljanja djela. Zagrebačka policija prijavila je Mesića za javno poticanje na nasilje i mržnju, a na ispitivanju u Općinskom državnom odvjetništvu branio se šutnjom. Jurić je na Europskom trgu zaustavio dostavljača Wolta i između ostalog rekao: 'Jebeni nigeru, ođi doma u Indiju! (...) Ovo je naša zemlja, Hrvatska, ovo je Europa. Za bijele ljude, a ne za crnce.'

No nije to bio usamljen slučaj Mesićevog pozivanja na nasilje i mržnju, uz poruke da se stranci vrate u zemlje iz kojih su došli. Događaje u kojima vrijeđa strane državljane osobno je snimao, a snimke su objavljivane na društvenim mrežama. Prilikom hapšenja ispred svoje kuće u Ivanić Gradu pred okupljenim novinarima podigao je desnicu u zrak i ostrašćeno uzvikivao 'Heil Hitler'.

Odvjetnica VANJA JURIĆ ističe da se radi o školskom primjeru kaznenog djela javnog poticanja na nasilje i mržnju koje zaslužuje najveću osudu, ne samo u smislu reakcije nadležnih tijela već i cjelokupne javnosti. — Iz video snimke može se sa priličnom sigurnošću utvrditi što je govorio i na koji način, pa ne mislim da bi Državno odvjetništvo trebalo imati većih problema s dokazivanjem počinjenja djela. Jasno je da se radi ne samo o napadu, već i o poticanju drugih da rade isto, s obzirom na to da se sam snimao i snimku objavio na *online* platformama – naglašava Vanja Jurić.

Dodaje da su ispunjeni svi objektivni i subjektivni elementi kaznenog djela, za koje je propisana kazna zatvora do tri godine. — Treba uzeti u obzir vidljiv kontinuitet u nasilničkom ponašanju. U najmanju se ruku radi o otegotnim okolnostima. Nadam se da će reakcija nadležnih tijela biti takva da će biti potpuno jasno da naše društvo nema nikakvu toleranciju za ovakvo nasilje nad slabijima – poručuje odvjetnica.

Mesić je inače poznat policiji. Protiv njega je u tijeku kazneni postupak iz 2016. za nanošenje teških tjelesnih ozljeda poznaniku. U policijskom dosjeu ima niz prekršajnih prijava za izazivanje nereda na sportskim natjecanjima, narušavanje javnog reda i mira, a ogriješio se i o Zakon o nabavi i posjedovanju oružja.

■ Paulina Arbutina

FRAGMENTI GRADA

Meso za bebe

PRENIJETI kako nas drugi vide, što pišu o našim proizvodima i uslugama, klasična je oglašivačka strategija za kojom je posegnula i jedna ovdašnja firma za proizvodnju i prodaju mesa. U pozadini je samopromidžbeni narativ s tipično toplom, romantiziranom pričom o poduzetničkim počecima, malom obiteljskom poslu koji je krenuo iz hobija i želje da se familija zdravije prehranjuje, da bi potom sve izraslo do srednje velike kompanije za domaće tržišne proporcije.

Pa kako ih to drugi navodno vide? Pored opće konstatacije da je to 'iskren i ispravan način proizvodnje' i znakovitog naglašavanja da se radi o 'hrani bez otrova', tu je pokušaj izvedbe vrckavo duhovite opaske: 'spas za sve nas bez baka na selu'; te finale marketinškog uratka u vidu zaključka da je to 'meso za bebe'. Ovo posljednje je središnji moto reklame, jake je crvene boje i veličinom slova odudara od ostatka oglasa. Upravo mi je taj dio privukao pažnju, pomalo me zbunio i pri prvoj asocijaciji natjerao na pogrešno razmišljanje da je možda doista riječ o nekakvom mesu za bebe. Nije mi poznato da nešto takvo postoji, niti da se preferira bebama davati meso u bilo kakvom obliku. No tko zna, možda se nešto promijenilo na tom planu, bebe su također potencijalno odlični potrošači i marketinško-reklamna industrija zasigurno ozbiljno računa s njima.

Uostalom, ni jedan dio populacije, kao niti jedan segment života, nije izuzet iz kapitalističke komercijalno-profitne kalkulacije. Djeca-potrošači su već odavno opće mjesto u toj priči. Ipak, ispostaviti će se da mini slogan 'meso za bebe' konotativno namiguje da je tu riječ o mesu koje je tako dobro i kvalitetno da se i bebe može njime kljukati, a kamoli ne servirati odraslima. Tu je i spomenuta deviza 'hrana bez otrova'. Zaista, pitanja prehrane i kvalitete namirnica, pesticida, genetski modificiranog sjemena i praksi oprašivanja polja suspektim kemijskim tvarima, u suvremenom su svijetu postali tako veliki i opće poznati problemi pa je neki prehrambeni artikl moguće reklamirati i s takvom konstatacijom koja bi u normalnijem svijetu trebala biti podrazumijevajući standard. To je notorna ideja da bi hrana, svaka hrana, zamislite, trebala biti bez otrova. Ne bi li to valjda trebalo biti u rangu elementarnih ljudskih prava?

No tko za to mari kada kapitalistička industrija i logika zarade diktiraju pravila. Sve mi ovo često pada na pamet kada u dućanima naletim na odjeljak nazvan 'zdrava hrana'. Na stranu sad što se na tim policama može naći sve i svašta, recimo proizvodi poput mislija ili kaša za koje s obzirom na udio šećera i ostalih nabrojanih aditiva nije jasno kako i prema kojim standardima mogu biti označeni kao 'zdravi'. Što etiketa 'zdrava hrana' uopće implicira? Da je ono što se u ostatku i većem dijelu dućana nudi, pa je nešto jeftinije od ovog prvog, nezdrava hrana?

■ Hajrudin Hromadžić

Привлачимо младе

Што вас је потакнуло да се укључите у рад Српског демократског форума? Прије сам био члан Омладинске мреже Срба у Хрватској јер су ми се свиђали њезини пројекти, понајприје они хуманитарни и за младе, поготову стога што сличних другдје није било. А кад је Мрежа израсла у СДФ, придружио сам се чланству јер се и даље видим у програмима намијењенима младима, али и онима који се баве тзв. женским питањима.

Какво је устројство СДФ-а, по територијалном кључу или другачије?

СДФ има своје регионалне подружнице. Ја сам члан оне за средишњу Хрватску, која уз Град Загреб и Загребачку жупанију обухваћа Бјеловарско-билогорску те Копривничко-крижевачку. Подружнице су утемељене и другдје, а свака самостално планира свој мјесечни и годишњи распоред активности. Тако наша за Бјеловарско-билогорску и Копривничко-крижевачку жупанију припрема више радних акција, а на загребачком смо подручју оријентиранији на младе. Ту нам је предност што је у Загребу Српска православна опћа гимназија коју похађају и ученици из других дијелова земље, па их лакше укључујемо у своје програме.

Како младе људе привући активно-стима српске заједнице?

То је још вјечно питање наших састанака и расправа, па за сада нема коначних, непромјењивих одговора и идеја. Сматрам да младима треба понудити активности које су им блиске, занимљиве па их онда кроз њих упознавати с дјеловањем, организацијама и циљевима заједнице, о чему многи од њих премало знају. У том смјеру СДФ чини значајан искорак.

Што младе највише обесхрабрује да вам се придруже?

Мислим да им до сада нуђене активности нису биле превише занимљиве. Док сам био средњошколац, ишао сам на Привредникове трибине посвећене различитим повијесним темама које су ми биле занимљиве јер сам знао да

желим студирати повијест и географију, но јасно ми је да то генерално није ужи предмет интереса већине данашњих ученика и студената. Други су разлози, поготову за оне нешто старије, страх од стигматизације ради националне припадности, можда и бојазан да ће се остати без посла. То је засигурно још увијек препрека за активније укључивање у рад наших организација, па им кроз занимљиве програме треба показати да је, примјерце, у реду проводити слободно вријеме у Привредниковим просторијама или уживати у одличној атмосфери и друштву на СДФ-овим пуб-квизовима. Све ће их то увјерити да неће бити стигматизирани или дискриминирани по било којој основи, а неке ћемо понукати и на активније придруживање организацијама заједнице попут Форума или Просвјете, која је истом циљу посвећена преко рада својих подбора, не само средишњице у Загребу.

У СДФ-у је изњедрена идеја да се млади хрватски Срби тјешње повежу са српском омладином на Косову?

Већ дуго у СДФ-у у дјело проводимо идеју повезивања младих регије, па тако и с косовском младошћу. То је нешто што апсолутно подржавамо, па ће и будуће расправе и планирања активности ићи у смјеру таквог умрежавања младих људи наше националности. За што је то битно? Зато што сватко од нас има своју причу, а размјена искустава може само помоћи да свој положај унаприједимо у свим државама у којима живимо. Као и да видимо како младост тих земаља остварује своја права и колико се та права разликују од средине до средине.

Будући да ће ускоро мањински избори, како намјеравате повећати број младих на изборним листама и на бирачким мјестима?

То је питање на које немамо једнозначног одговора, иако се годинама мучимо с њиме. Понављам стога да младе понајприје морамо заинтересирати за укључивање у наше организације и удружења, а онда их понукати на активније политичко дјеловање, макар само као гласаче на мањинским изборима.

Можете ли као одличан студент повијести и географије коментирати припремљеност за студиј коју сте добили у загребачком СПОГ-у?

Српска гимназија ми је дала врхунске темеље за оно чиме се намјеравам бавити. Све у просвјети овиси о професорима, а они повијести и географије у тој су установи били на таквој разини да тијеком студирања никада нисам имао проблема, поготову кад бих се успоредио с колегама из других хрватских средњих школа. Да је тому тако, потврђују врло добри резултати које СПОГ-ови ученици постижу на државној матури и на школским натјецањима у знању.

■ Н. Ј.

МАЊИНСКИ ЗАСТУПНИК

Недовољно о мањинама у уџбеницима

Уред потпредсједнице Владе РХ Ање ШИМПРАГЕ 14. марта је организовао представљање публикације 'Анализа представљања националних мањина у уџбеницима и курикуларним документима Републике Хрватске'. БОРИС МИЛОШЕВИЋ, СДСС-ов саборски заступник, казао је да је ово истраживање важно за изградњу укључивог, просперитетног и демократског друштва. Студија је само потврдила оно што се могло претпоставити, навео је Милошевић, а то је да ситуација по мањине које су биле предмет

Жена, припадница мањина, у уџбеницима има у траговима. Женски род је опћенито мало заступљен у представљености мањина, казао је Милошевић, а у уџбеницима нема нити једне жене Ромкиње.

— Студија је показала да су мањине позитивно приказане на врло ријетким мјестима, како која мањина, а доминантна је негативна слика и ситуација да се прешућује националност кад се говори о истакнутим особама. Резултати нису неочекивани и они нису добри. Колико год охрабрује констатација у студији да су видљиви помаци према бољем представљању, још више постоји велики простор за напредак. Студија је добар почетак да то освијести код аутора уџбеника, наставника и на крају ученика – закључио је Милошевић.

(Фото: Марин Тирони/PIXSELL)

истраживања – мађарска, ромска, српска и талијанска – није добра.

Циљ анализе уџбеника је био да се одговори на многа питања: колика је улога и допринос националних мањина хрватској политици, култури, умјетности, господарству, знаности и друштву? Истражено је колико те на који су начин садржаји везани за националне мањине, улога и допринос националних мањина хрватској политици, култури, умјетности, господарству, знаности и друштву опћенито представљени у уџбеницима.

— Српска национална мањина као највећа је најзаступљенија заједница у истраживању студије. Најчешће спомиња ни представници српске националне мањине су знанственик НИКОЛА ТЕСЛА и пјесник ПЕТАР ПРЕРАДОВИЋ. Да њих обришемо, резултати би били поразни. То не значи да се они, кад се спомињу у уџбенику, увијек наводе као Срби. Управо се истичу примјери да се најчешће Петар Прерадовић, Владан Десница и Григор Витез наводе као припадници већинског народа. С друге стране, знанственик свјетског гласа Милутин Миланковић, чија је родна кућа у Даљу обновљена у прекрасан центар за посјетитеље, спомиње се само једном. Нема писца ВОЈИНА ЈЕЛИЋА. СИМЕ МАТАВУЉА исто нема, не спомиње се нигдје нити једном. То, заправо, није ни чудно. Матавуљ је означен да није хрватски писац, избрисан је из родног града, сада га нема у уџбеницима. А некад је обиљежавањем Симина рођендана у његову родном граду Шибенику трајало три дана. Али добро, није ни Никола Тесла био одувјек прихваћен као данас – рекао је Милошевић.

Потпредсједница Шимпрага је истакнула да се националне мањине у јавном простору често спомињу као културна предност и богатство. Нажалост, навела је она, пречесто се свједочи да се у дијелу јавности оне представљају кроз негативне стереотипе које поједини актери настоје приказати као друштвену пријетњу, при томе у цијелости занемарујући огроман обол које су националне мањине, и њихови припадници, допринијели у развоју сувремене Хрватске и данашњег демократског и мултикултурног друштва.

Публикација о видљивости националних мањина у школским књигама настала је као резултатведеног истраживања и анализе у сврху реализације активности 2.2.13. Оперативних програма националних мањина за раздобље 2021. 2024., а о њој опширније доносимо на страници 19.

У склопу Оперативног програма за заштиту и унапређење постојеће разине права свих националних мањина, у склопу мјере 2.2. Одгој и образовање на језику и писму националних мањина, дефинирана је активност 2.2.13. којом се Влада Републике Хрватске обавезала изградити анализу образовне политике у односу на допринос припадника националних мањина хрватској политици, култури, умјетности, господарству, знаности и друштву опћенито с циљем да се у будућој реформи образовних програма значајна имена припадника националних мањина у хрватској повијести, као и датуми и чињенице које су везане за њихов допринос, укључе у културну, образовну и другу политику.

■ Новости

Džaba su brisali

Bratstvo i jedinstvo uklesano je u Kordunaše, mi smo malo čvršći materijal od kamena, kaže Nikola Ivošević (91) iz Katinovca. S mramorne ploče iznad javne česme neki je 'neimar' čekićem uklonio bratstvo i odvojio ga od jedinstva

Na spomen ploči ostalo
je samo 'jedinstvo' –
Nikola Ivošević

V EĆ 28 godina u Katinovcu, kordunskom selu pod Petrovom gorom, među mještanima nema bratstva, ali jedinstvo se još nekako drži. Za Oluje 1995. nepoznati vandal devastirao je mramornu ploču nad novosagrađenom javnom česmom kroz koju je pitka voda iz prirodnog izvora, prigodno nazvanog Vrelom bratstva i jedinstva, dotjecala svima, Katinovčanima i povremenim posjetiteljima sela. U sveopćem metežu tijekom vojne akcije, dok je većina stanovnika bježala glavom bez obzira u strahu za vlastiti život, našao se dušebrižnik s dovoljno strpljenja da čekićem ukloni 'bratstvo' iz imena vrela uklesanog u mramornu ploču. Mislio je valjda da se time, ne samo simbolički, navješćuje novo vrije-

me, era u kojoj neće biti nikakvog mjesta za bratstvo i braću, pogotovo onu drugačije nacionalnosti.

— Džaba su to brisali, bratstvo i jedinstvo uklesano je u Kordunaše, mi smo malo čvršći materijal od kamena. Bez obzira na sve događaje i promjene taj nam je pojam ostao u srcima, jer za nas nikad nije bio tek suha politička parola. Bio nam je način življenja, a vjerujte da je za mnoge stanovnike Banije i Korduna to i dan danas – kaže nam 91-godišnji NIKOLA IVOŠEVIĆ, čija je kuća odmah preko puta oskrnavljene česme.

— Ovo je selo s početkom Drugog svjetskog rata pretrpjelo veliku nevolju. Mnogi su iz njega otišli u šumu k partizanima, pogotovo nakon pokolja u glinskoj crkvi, gdje je zvjerski ubijeno i puno Katinovčana koji su nasje-

li pozivu ustaškog redarstva na pokršćavanje i prelazak na katoličku vjeru, nakon čega su im lažno bili garantirani sigurnost i nastavak mirnog života. Velik broj ljudi odazvao se tom zlokobnom obećanju, među njima moj tata i djed. Više se nikad nisu vratili – pojašnjava nam starac. Par metara od vrela, u središtu sela, tik do mjesne škole, žrtvama ustaškog terora i palim borcima iz Katinovca podignut je spomenik: na popisu s čak 370 imena su i ona Nikolinih prvih predaka, dje-da NIKOLE i oca DRAGANA.

— Velika je to nesreća bila za naše malo mjesto. U jednom je danu na prevaru pobijeno više od trećine stanovnika. Tuga velika, nema kuće koja nije bila u crno zavijena, a žalost za tim ljudima traje i danas, 80 godina od zvjerskog pokolja – objašnjava nam

vremešni sugovornik koji posljednjih pet godina, otkako je umrla njegova supruga LJUBICA, živi sam. Doduše, u blizini mu je sin Dragan s porodicom, koji danas vodi obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo što ga je sve donedavno, dok su godine dopuštale, održavao Nikola. No unatoč padu životne snage, vremešni je čovjek još u priličnoj mjeri angažiran na poslovima oko 17 krava, koliko trenutačno imaju.

— Nije to više kao nekada, kad sam držao puno veće stado i kada je otkup mlijeka bio odlično organiziran. Danas ga više uopće ne prodajemo, ne isplati se kad je voda skuplja od mlijeka. Nikako to ne mogu razumjeti, oko litre mlijeka ipak se treba namučiti, a pitke vode, bar na Kordunu, ima na sve strane. Sad ću vam reći nešto što vrijedi dobro zapisati: godinu pred rat devedesetih držao sam više od stotinu krava, pa sam Karlovačkoj mljekari predao točno stotinu i pet hiljada litara mlijeka! Za to sam dobio posebnu nagradu koju mi je predao sam gradonačelnik Karlovca; proglašen sam najjačim proizvođačem mlijeka u Jugoslaviji. A danas Banija i Kordun zajedno ne mogu godišnje prikupiti mlijeka koliko sam ga ja sam tada isporučio. Samo silos za stočnu hranu bio mi je dug dvije stotine metara, to danas više nigdje nećete naći – prisjeća se Ivošević bolje prošlosti sa žarom u očima.

Današnjica je doista drugačija, pa Nikola do najbližeg liječnika mora odlaziti u desetak kilometara udaljeno Topusko. Nasreću, već dugo nije bio na pregledu, kaže da još nekako gura iako povremeno zaboli glava, a srce nepravilnije zalupa. U Topuskom je i najbliža trgovina. Nekad je selo s više od četiri stotine stanovnika imalo svoju, no danas se valjda nikome ne isplati držati je otvorenom za njih dvadesetak, mahom poznije životne dobi. Na svakom koraku kroz Katinovac nailazite na napuštene kuće, neobrađene njive i u korov obrasla polja, puste i urušene štale. To našeg sugovornika posebno boli.

— Selo je nekad bilo puno djece, njihove cike i vike, a i mi smo se stariji itekako znali zabaviti. Danas nitko za ništa nema vremena, ni za rad ni za radost. Mi bismo posijali njive, pobrali ljetinu, nasjekli drva za zimu, na tavane spremili meso, u podrumu kiseli kupus i krumpir, pa svake subote priredili nekakvu zabavu: stiglo se i u birtiji kartati, na sijelu provešeliti, a bogme i cure ganjati! Sad su posvuda tek mir i tišina, nigdje nikoga, a kamoli ljudskog smijeha i pjesme – požalio se Nikola.

S ratom koji se danas naziva Domovinskim počelo je kopniti sve što su Ivoševići kroz desetljeća tzv. samoupravnog socijalizma gradili i stjicali napornim radom u mljekarstvu. Prvih ratnih godina gospodarstvo je još nekako 'klimalo', no s Olujom je i to naprasno prekinuto. Pred zaglušujućim pucnjavom, sa sve snažnijim hukom topova i fijkanjem granata, mnogi su navratnanos napuštali svoja ognjišta, pa je tako i Katinovac u svega par sati gotovo potpuno ispražnjen. Nikola je u tom metežu donio drugačiju odluku, na koju je i danas ponosan. Ni on ni njegovi nikada nikome nisu poželjeli zlo, a kamoli da bi ga nanijali, stoga je odlučio da će ostati na svome, pa što već bude.

— Nije bilo lako tako odlučiti, velik nas je strah uhvatio kad smo predvečer shvatili da smo sami u selu. No ja sam sve računao da je ovo naša zemlja i naša domovina odvajkada, pa ako se već moralo umirati, nek' to bude tu, na djedovini. I tako ostadosmo, hrvatska je vojska prvih dana pazila na nas, a vojnici su nam i stoku pomogli sačuvati. I eto nas još tu, da i nas dvojica sad ovako lijepo ljuđujemo – zaključio je Ivošević naš susret u pustom selu pod Petrovom gorom. ■

Жегарани нису сами

Многи се планирају вратити кад оду у пензију. Преко љета Жегар оживи јер број становника порасте по неколико пута, каже Јован Ушљебрка из агилног удружења ‘Жегар у срцу’

Чланови удружења ‘Жегар у срцу’ и ове су зиме наставили с акцијама у корист мјештана овог села код Обровца, а имају планове и за наредне мјесеце.

— На Бадњи дан подијелили смо 40 пакетића с потрештинама за старије људе у селу, више као знак пажње и показивања људима да нису сами. Много је анегдота из ових посјета. Једна нас је бака молила да јој посијечемо бадњак, отишли смо у њен шумарак преко пута. Како је бака сама у кући и то јој је много значило, прича нам млади Милош Ушљебрка који с Бранком Комазецом и Драженом Јаковљевићем чини окосницу удружења.

— За дјецу до 14 година која су Божић провела у селу, подијелили смо пакетиће у играоници, а набавили смо их нешто више да неко дијете које случајно наиђе, не остане без поклона. Играоница коју смо у сарадњи с организацијом ‘Срби за Србе’ оспособили и уредили прије неколико година у згради црквене општине, служи за дјечја дружења, од рођендана па надаље. Дјеца имају и играчке које су људи донирали; сватко нешто допринесе. Једино што се за сада играоница мање користи зими јер нема пећи, а са струјом има проблема због папирологије, па електричну енергију посуђујемо од комшије – објашњава Ушљебрка.

Да је играоница потребна селу, говори и чињеница да од 250 становника има укупно 25-оро дјеце. У подручну школу од 1. до 4. разреда иде шесторо ученика, док ученици виших разреда иду у школу у Обровац. Након основне иду у средњу школу, па је једна од мјештанки тако уписала Српску православну општу гимназију у Загребу.

Ушљебрка подсјећа да је удружење својевремено опремило школску књижницу у Жегару књигама за лектуру за све разреде. Осим по Хрватској, од ове године могуће је студирати и у Србији јер постоје квоте за уписе студената из региона. Удружење има и акцију давања помоћи за новорођену дјецу; недавно је породица Кљајић добила новог члана, малог Николаја. Наш сугворник наглашава повезаност људи који живе у Жегару и који живе другдје у Хрватској, Србији или ма гдје у иностранству.

— Они који раде у другим земљама граде куће како би их користили током љета, а многи се планирају вратити кад оду у пензију. Преко љета Жегар оживи јер број ста-

Чланови удружења
у посјети старијима

новника порасте по неколико пута. Кроз моју кућу прође по 20 људи, а слично је и с другима – каже Милош. Једна од најважнијих ствари за удружење, али и за село је изградња друштвеног дома, односно оспособљавања рушевине некадашње амбуланте уништене 1995.

— Та је зграда саграђена тридесетих година прошлог вијека заједничким добровољним радом и прилогом тадашњих мјештана. Власник рушевине био је Град Обровац који нам је изашао у сусрет и ми смо је откупили. Сада је у власништву нашег удружења, односно, како ми то схватамо, свих нас Жегарана – каже Ушљебрка. Низом добровољних радних акција рушевина је

рашчишћена и уклоњена је шута, а средствима из капиталних инвестиција снв-а извршени су статичко санирање зграде и груби грађевински радови. Истакнути су бројни појединачни прилози Жегарана, као и свих људи који се поистовјеђују са значајем ове иницијативе.

Јесенас је настављено с уређењем околине дома, а иако је још лани било предвиђено стављање куће под кров, због низа разлога оно би требало бити обављено ове јесени, што је предуслов за све унутрашње радове, од постављања столарије, остакљивања до уређења просторија и увођења инсталација. Осим од снв-а, средства за градњу осигурана су из

Манифестација
у друштвеном дому

прорачуна Града Обровца. Иако још није под кровом, зграда је већ постала окупљалиште мјештана.

— Прве суботе у августу славимо празник Светог свештеномученика ДАМЈАНА ШТРВЦА. Он је био парох у Жегару, а онда у Грахову гдје га 1941. хапсе усташе и убијају у Јадовном. Наш свештеник, обрвачки парох ДРАГАН БОЖИЋ сугерирао нам је да узмемо ову славу и да је прослављамо током љета кад смо сви на окупу. Након литургије у цркви Св. Георгија организирали смо дружење да на скроман и симболичан начин удахнемо живот друштвеном дому – прича Ушљебрка.

Мјештани и њихови гости у будућем су се дому окупљали крајем августа и за Велику Госпојину, славу манастира Крупа. Тамо је организирана приредба у част једног од најславнијих људи пониклих у Жегару, путописца и борца против унијаћења, архимандрита ГЕРАСИМА ЗЕЛИЋА (1752 – 1828.), а у програму су учествовали мјесни куд-ови Доситеј Обрадовић, Жегар живи и Жегаранке.

— То је био само један у низу догађаја, који поред подсјећања на богату прошлост нашег села, за циљ имају активирање друштвеног дома као мјеста окупљања свих наших мјештана – коментирао је Ушљебрка и најавио да ће се манифестација одржати и овог љета, баш као традиционални ногометни турнир у час покојног ногометаша РАЈКА БРАЦЕ КОМАЗЕЦА који се одржава крајем јула и на којем учествује по неколико екипа.

А што Жегар као некад највеће село у крају у којем је живјело и до 2.000 становника, има данас? Како смо споменули има подручну школу, играоницу јер нема вртић и будући друштвени дом испред којег се пружа поглед на Жегарско поље и Велебит. Нема амбуланту нити трговину иако постоје планови да се дио дома оспособи и за дућан. За сада су им на располагању покретне продаваонице, а ако им треба нешто комплексније, одлазе у Обровац гдје прибављају неопходне документе и одлазе лијечнику. За набавке одлазе у Бенковац удаљен 40 или Задар удаљен 70 километара.

Недавно су коначно асфалтним путем дужини од 6,5 километара спојени с Книном. Потом су из Ервеника до границе Шибенско-книнске и Задарске жупаније асфалтирали једну траку у дужини од четири км, да би касније Задарска жупанија до границе са Шибенско-книнском положила асфалт у пуном профилу цесте. Струје има, па чак и сигнала за мобилне телефоне, али је проблем вода. Некад се село снабдијевало водоводима из четири базена, од којих је сада само један оперативан. Морала би се обновити цијела водоводна мрежа с обзиром на стање цијеви, па мјештанима остају густерне. Крај је богат водом, а ту је и Зрмања која протјече кроз село, тако да сваки заселак има своје купалиште. Због тога су мјештани врло осјетљиви на било какве интервенције на ријеци.

Планиране градње хе Зрмања и хе Жегар катастрофално би се одразиле на ријечни ток, сматрали су становници. Како су постојале намјере да хидроелектране буду изграђене у најнасељенијем дијелу села, мјештани, точније 230 њих, на иницијативу удружења Жегар у срцу и Еко Зрмања те локалног СДП-а, прошлог љета су на адресу Жупаније послали петицију да се од тога одустане, прво због изостанка стручне студије, али и неизводивости Просторног плана жупаније који укључује и хе. Како ствари стоје, оне неће бити изграђене. На веселе људи који у Жегару живе и воле га. ■

Srbi kao hegemonisti

U školskim udžbenicima učestalo je negativno predstavljanje Srba kao kolektiviteta u lekcijama gdje se spominje srpska hegemonija. Mađarska manjina se izjednačava s djelovanjem mađarskih vlasti kroz povijest. Sve Talijane stavlja se u koš s onima koji su provodili talijanizaciju

Ne predstavljaju se različita
mišljenja unutar manjinskih
grupacija – Dejan Stjepanović

PETAR Preradović, Grigor Vitez i Vladan Desnica u školskim udžbenicima u Hrvatskoj se navode kao pripadnici većinskog, hrvatskog naroda. Učestalo je negativno predstavljanje Srba kao kolektiviteta u lekcijama gdje se spominje srpska hegemonija. Osim toga, evidentno je izostavljanje navođenja nacionalnosti značajnih Srba u 38 posto spominjanja ovih ličnosti. U udžbenicima iz kojih uče najmlađi, u još većem postotku ne spominje se romski nacionalni identitet. Mađarska nacionalna manjina se često izjednačava s djelovanjem mađarskih vlasti kroz povijest. Također se sve Talijane stavlja u koš s onima koji su u prošlosti, primjerice, nametali talijanski jezik.

Ovo su samo neki od primjera koje smo pronašli u 'Analizi predstavljanja nacionalnih manjina u udžbenicima i kurikularnim dokumentima Republike Hrvatske'. U studiji, čija je izrada zatražena od Ureda potpredsjednice Vlade ANJE ŠIMPRAGE, istraživao je prikaz nacionalnih manjina u nastavnim materijalima. Po prvi put se pokušalo sistematično obraditi udžbenike društveno-humanističkih znanosti u dominantnom obrazovanju, i to iz predmeta: Hrvatski jezik, Glazbena kultura, Glazbena umjetnost, Likovna kultura, Likovna umjetnost, Priroda i društvo, Povijest, Geografija, Etika te Politika i gospodarstvo. Usto, provjereno je da li su udžbenici usklađeni s kurikularnim dokumentima.

Autor publikacije i voditelj istraživanja DEJAN STJEPANOVIĆ sa Sveučilišta u Dundeeu iz Ujedinjenog Kraljevstva, ocijenio je značajnom usklađenost predmetnih kurikuluma s nacionalnom i evropskom praksom. Međutim, dodao je, evidentan je manji problem oko balansiranja između kreiranja pozitivnog nacionalnog identiteta i prihvatanja, odnosno inkluzije manjina. Što se tiče samih udžbenika iz kojih se obrazuju nove generacije, Stjepanović u razgovoru za Novosti ističe da je problematično što se o manjinama često govori kao o kolektivu. — Ne predstavlja se opozicija, različito mišljenje unutar manjinske grupacije. Steže se utisak da je čitava mađarska nacionalna manjina sudjelovala u mađarizaciji, da su svi Talijani anektirali Istru i Dalmaciju. Nasuprot tome, imamo povijesne ličnosti koje bi mogle biti iskorištene da se prikaže fluidnost identiteta – objašnjava istraživač.

U preporukama na kraju studije navodi se da bi autori trebali izbjegavati kolektiviziranje i identificiranje manjinskih grupa s određenom vlašću ili režimom. U kurikulumu se pak većina uputa može svesti na to da 'autori udžbenika trebaju promovirati

nacionalni identitet'. Manjine se spominju eksplicitno samo na jednom mjestu, dok se sve ostalo vezano uz njih izražava kroz lekcije o međukulturnoj kompetenciji i poštovanju različitosti. Zanimljivo je da se u predmetnom kurikulumu za Geografiju kao konkretan zadatak, piše istraživač, predlaže 'posjet učenika veleposlanstvu neke europske države ili nekoj zajednici europskih manjina u Hrvatskoj'. Stjepanović primjećuje da nije jasno zašto se potenciraju europske manjine, uzimajući u obzir povećanje broja neeuropskih manjina u Europi.

— Obrazovni sistem u bilo kojoj državi, pa tako i u Hrvatskoj, zamišljen je da izgradi nacionalni identitet učenika. Nacija postoji kroz institucije. Jedna od esencijalnih institucija nacije je škola. Najfrapantniji primjer koji smo našli je onaj o Petru Preradoviću. Umetnut je u sekciju o pravopisu uz slike Vukovara i Zadra na kojima je ispisan odlomak njegove poeme. Tko god se bavi manjinskim, indentitetskim pitanjem bit će mu jasno da to može proizvesti neke nuspojave, odnosno da tome nije mjesto tu. Rekao bih da nikad nećemo imati jedan udžbenik, kao što nemamo jednu službenu povijest. Zato možemo imati multiperspektivnost. To se dosad nije dovoljno potenciralo. Pretpostavlja se da učenici imaju jedan fiksni identitet ali nije tako. Djeci je lakše razumjeti da netko ima više identiteta, da je on promjenjiv – naglašava naš sugovornik.

Na pitanje da li je u udžbenicima dovoljno jasno definiran i objašnjen položaj nacio-

nalnih manjina u Hrvatskoj, Stjepanović odgovara negativno. On u preporukama za nakladnike ukazuje na potenciranje interseksionalnosti, odnosno na obuhvaćanje višestrukih identiteta. Rod je, pokazuje njegova analiza, općenito malo zastupljen u predstavljanju manjina. Kod srpske manjine u više od stotinu opažanja vezanih za imenovane ličnosti, samo se deset odnosi na žene. Stjepanović smatra da bi rodna, regionalna, lokalna i pripadnost različitim društvenim slojevima trebale biti zastupljene. Na taj način bi se bolje razumio koncept nacionalnih manjina.

U jednom udžbeniku povijesti za osmi razred govori se o kulturi sjećanja u kontekstu rata od 1991. do 1995. Autori prikazuju dokument Vlade u kojem se navodi da je 'pobjeda u Oluji bila traumatična za mnoge hrvatske Srbe koji je ponajprije povezuju s odlaskom dijela srpskog stanovništva iz njihovih domova i zavičaja na dotad okupiranim područjima'. Isti udžbenik prikazuje kolonu izbjeglica u ljeto 1995. godine i postavlja pitanje: 'Što misliš, zašto isti događaj dvije strane tumače na posve suprotan način?' Istraživač navodi da je ovaj primjer korak prema razumijevanju, ali da su i dalje korišteni stereotipi.

Kada je riječ o romskoj nacionalnoj manjini, u studiji piše da Romi, za razliku od Srba, odnosno romski pridjevi nisu direktno povezani ni u jednom opažanju s negativnim predstavljanjem ili stereotipima.

— Ima jako malo primjera u kojima se Romi

spominju, nema onih koji su značajni za Hrvatsku već samo međunarodno i globalno poznatih. To već govori dosta. Mislim da postoji određen strah izdavača da bi ih se moglo optužiti da neku vrstu rasizma. I onda, umjesto da se govori o Romima, stavi ih se sa strane i o njima se ne govori. Ne postoje lične priče, iskustva, intervjui s Romima koji su, primjerice, preživjeli Drugi svjetski rat – objašnjava Stjepanović.

NINA ČOLOVIĆ, istraživačica iz Arhiva Srba, smatra da domaći udžbenici predstavljaju suženu optiku, da autori nude interpretaciju koja se čita iz perspektive hrvatske nacionalne države i etniciteta.

— Ako se bavimo društvenim presjekom za određeno razdoblje, mora biti jasno da su se u njemu dešavala razna previranja i da su se, u različitim oblicima, gradili interetnički odnosi. Ne gledaju se prožimanja, ekonomske i socijalne razlike. Nije moguće baviti se manjinama i obrazovanjem u vakuumu. Trebamo postaviti pitanje čemu Nikola Tesla u udžbeniku? Tesla je tamo da prenese nekakav set vrijednosti i da djeci bude ulaz u jedan oblika rada. On je netko tko je pokušavao napraviti nešto plemenito za čovječanstvo svojim znanstvenim radom i ta plemenita narav njegov rada pripada svima. Imamo priliku da se kroz Teslu i njegov doprinos zapitamo zašto nemamo struju na nekim područjima? Hajde da pričamo o Baniji, o manjini ovdje i sada. Poanta obrazovanja je senzibilizirati – govori Čolović. Podsjeća da je etnicitet shvaćen na banaliziran način. Jedna od predrasuda je da su svi Srbi ili Srbinje iz Srbije i da govore srpski jezik.

— Zapravo je to puno kompleksnije i heterogenije. Treba ukazati da manjina nije homogena bezlična masa. Treba manjine predstaviti isto kao i ostatak društva. Pripadnici manjina također imaju različite poglede na svijet i razgranate živote – zaključuje Čolović. ■

Analiza je napravljena na traženje ureda Anje Šimprage

ИНФОРМАТОР

‘Црно брдо’ крај Биљана Доњих (ФОТО: Дино Станин/PIXSELL)

Отров на тржишту

Министарство најављује продају троске из Биљана, док активисти указују да је то погрешно

НАКОН што је Еуропска комисија одлучила поновно упутити предмет против Хрватске Суду ЕУ-а, Министарство просторнога уређења изјавило је да се ‘подузимају радње у сврху санације одлагалишта отпада у Биљанима Доњим’ на којем је одложена злогласна троска. ‘Ради се о комплексном питању с подручја више ресора те се између ресорних министарстава подузимају радње у сврху санације одлагалишта отпада Црног брда у Биљанима Доњим’, одговорило је агенцији Хина Министарство просторнога уређења, градитељства и државне имовине. ‘Министарство је у поступку наручивања процјене вриједности троске од стручног неовисног тијела Рударско-геолошко-нафтног факултета након чега ће се приступити изради натјечајне документације у сврху објаве међународног натјечаја ради продаје троске’, истакнуто је. Троска се користи и као материјал за насипавање у грађевинарству.

Зелена акција међутим истиче како је ‘невјеројатно да се држава већ више од десетљећа поиграва са здрављем људи, иако је јасно да је њезина одговорност да ријеши овај проблем’. Додаје да је најжалост ‘овакав маневар, да држава отпад проглашава сировином, већ виђен и постао је један од рецепата за поступање када држава не жели ријешити проблем загађења околиша отпадом’.

Пресудом Суда ЕУ-а потврђено је да у 18 од 25 узорака постоје повишене концентрације полицикличких ароматских угљиководика, подсјећа удруга. ‘Изврдавање државе и бјежање од одговорности, које се јасно може ишчитати из пресуде Суда ЕУ-а, је у свјетлу ових чињеница вриједно сваког презира и осуде. Нада-

мо се да ће добити и додатни судски епилог у смислу одштете погођеном становништву’, речено је у Зеленој акцији Хини. Тврде да поступање представника власти у овом случају подсјећа у најмању руку на ‘тешки немар, а могуће је и на активно кршење закона’.

Чланови Еко-удруге ‘Равни Котари’, која је крајем прошле године престала постојати, десетак година бавили су се, како каже њихов тадашњи предсједник Здравко Белушић, ‘екоцидом који се догодио у насељу Биљане Доње’. Белушић је Хини рекао да је такозваном ‘санацијом’ из Шибеника у Биљане Доње довезено око 145.000 тона троске, нуспродукта у производњи феролегура. Скоро једнака количина допремљена је у сусједно насеље Вељане. Белушић каже да има налазе института и твртки које се баве анализом канцерогених спојева у природи – Института Еурофинс из Тибингена, АНТ из Загребa и Завода за јавно здравство ‘Др. Андрија Штампар’. Њима је, како тврди, ‘доказано да, поред загађивања околних плодних поља и зрака који удишу мјештани околних мјеста, већ долази до загађења подземних токова који су повезани с неким активним и причувним изворима Задарског водовода’. По његовим ријечима, 2014. је тадашњи помоћник министра пољопривреде навео да долази до онечишћења подземних вода због тога што није направљена адекватна постељица и троска није стручно покривена нити је одложена у затворени простор. ‘Наше пријаве доставили смо е-маилом на све уреде државне управе и тијела правосуђа, но нисмо добили никакав одговор, нити су наше пријаве озбиљно схваћене’, каже Белушић.

Еуропска комисија је 15. вељаче ове године одлучила поновно упутити предмет против Хрватске Суду Еуропске уније јер није у потпуности поступила у складу с пресудом Суда од 2. свибња 2019. У њој је било утврђено да држава није испунила своје обвезе из Оквирне директиве о отпаду у вези с незаконитим одлагалиштем у Биљанима Доњим. Како би се ускладила с пресудом Суда, те се од Хрватске очекује да подузме све потребне мјере како би незаконито од-

лагалиште било затворено и санирано што је прије могуће. Истакнуто је да је око 140.000 тона остатака од обраде феромангана и силикомангана још од 2010. године одложено на том незаконитом одлагалишту, удаљеном мање од 50 метара од кућа. Суд је потврдио да камени агрегат одложен у Биљанима Доњим треба сматрати отпадом, а не нуспроизводом. Утврдио је да се ‘с отпадом мора господарити тако да се не угрожава здравље људи нити наноси штета околишу’.

Хрватска је била обавезна подузети мјере како би се осигурало да посједник отпада одложеног у Биљанима Доњим сам обради отпад или да га обради трговац, установа или подузеће које проводи поступке обраде отпада или јавни односно приватни скупљач отпада. Више од три године након пресуде Хрватска није подузела никакве конкретне кораке: неуклоњени отпад и даље ствара ризик за здравље и околиш. Није јасно како ће се отпад збринути и кад ће локација бити очишћена. С обзиром на недоузимање мјера, Комисија је одлучила упутити Суду предмет против Хрватске. Будући да је ријеч о другом упућивању предмета Суду, то може довести до финансијских санкција за вријеме које је протекло од прве пресуде до постизања усклађености.

■ Новости

Жене за слободу

У Шибенику је отворена изложба посвећена борбеној и еманципаторској улози жена у НОВ-у

У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ рату у Хрватској је судјеловало 43.660 жена, од чега их је 4.579 погинуло, 1.898 је стекло статус ратног инвалида, док су 772 жене проглашене носителјцама Партизанске споменице 1941. године. Народним херојима проглашено је осамнаест жена из Хрватске. Подаци су то приложени уз изложбу ‘Жене за слободу’, ауторице и кустосице Антоније Вукичевић, отворене у поводу минулог Међународног дана жена у шибенском Музеју победе и ослобођења Далмације.

772 жене су понијеле Партизанску споменицу

Изложба коју смо посјетили осмишљена је фотографски с кратким повијесним пртицама, а истичу се биографије погинулих шибенских жена, попут Босиљке Фулгози, ЛЕПЕ ШАРИЋ, МИЛКЕ МРША – ЦВИТАН и РУЖЕ ВУКМАН, а имена неких од њих, носиле су до почетка 1990-их градске основне школе и понеки шибенски вртић.

Посјетитељицама изложбе уручени су црвени каранфили док је окупљене, умјесто ауторице одсутне из здравствених разлога, изложбом провео ЗОРАН РЕСТОВИЋ, предсједник Заједнице удруга антифашистичких бораца и антифашиста Шибенско – книнске жупаније. По његовим ријечима, још 1934. године организирано започиње борба жена за равноправност на подручју Хрватске и бивше Југославије. Изложба прати прве облике организације жена 1939. године под окриљем КП Југославије да би већ 1940. био основан Антифашистички фронт жена који је за основни циљ имао борбу за равноправност жена у друштву.

Приложени су цитати Јосипа БРОЗА ТИТА, ВЛАДИМИРА БАКАРИЋА и МИРКА ТЕПАВЦА о херојској улози жена у НОВ-у гдје су, Рестовићевим ријечима, избориле друштвену једнакост и равноправност. — У тренутку када се оружје није још било охладило, 11. коловоза 1945. жене Југославије законом остварују право гласа. Од првог устава ФНРЈ 1946. кад су жене проглашене равноправнима с мушкарцима у свим подручјима привредног и друштвено – политичког живота до 1951. када је омогућено самостално одлучивање о рађању дјете, дошли смо до тога да данас свједочимо бројим нападима и напорима одређених друштвених снага да та права докину и одузму – казао је Рестовић. Посебно је указао на проблем мушкараца који женска права желе унизити, под егидом духовне чистоће, клечећи сваке прве суботе у мјесецу на трговима у Хрватској. Притом, како је казао: ‘немате нити једну организирану политичку партију која би подигла озбиљнији глас против тога’.

■ Драган Грозданић

Живот за еманципацију

Делегације антифашиста и Града Загребa одале су почаст Рајки и Зденки Баковић

ВИШЕ антифашистичких организација на челу са Савезом антифашистичких бораца и антифашиста РХ (САБА), уз делегацију Града Загребa, обиљежили су Међународни дан жена – осми март одавањем почаст сестрама РАЈКИ и ЗДЕНКИ БАКОВИЋ, антифашисткињама које су 1941. положили свој живот у борби против окупатора и уста-

За задужења спремни

ХРВАТСКА влада овога тједна представила је још један, четврти по реду, тзв. 'пакет мјера помоћи' за ублажавање инфлаторних учинака и пораста цијена енергената који ће вриједити сљедећих годину дана. Тај пакет државни ће прорачун коштати 1,7 милијарди еура. Инфлација од вртоглавих 12 посто десетковала је куповну моћ грађана. Кључни разлог инфлације, односно пораста цијена, рапидан је и изненадан скок цијена енергената узрокован санкцијама Русији и поремећајима на тржишту који су произвођачима и дистрибутерима енергената омогућили да цијене дигну у небо. Кључни елемент четвртог пакета помоћи је замрзавање цијена електричне енергије и плина, без којих би цијене електричне енергије расле вртоглавих 96 посто, а плина чак 70 посто.

Нема никакве двојбе да огроман број грађана не би могао плаћати толике износе и да би многи морали бирати између хране, електричне енергије и гријања. Но, такве драстичне ударе засигурно не би издржала ни већина подузетника који су и у оваквим увјетима на границама опстанка. Зато ће цијена електричне енергије остати на тренутним разинама још барем шест мјесеци за све потрошаче, и за грађане и за мале, средње и велике компаније. Још једном, као и у вријеме пандемије ковида, држава ускоче значајним пакетима помоћи и с милијардама еура купује друштвени мир, те спречава врло вјеројатан колапс малог и средњег подузетништва.

Чињеница је да инфлација хара добрим дијелом свијета и да је за тренутне стопе инфлације и погоршање животног стандарда хрватских грађана немогуће једнозначно оптужити конкретне потезе Владе. Рат у Украјини и посљедичне санкције еу и сад-а према Русији креирали су економско окружење на глобалној разини које генерира инфлацију на коју Хрватска као слаба економија, у потпуности уроњена у финансијске и законодавне оквире еу, не може никако утјецати. Наравно, Хрватска је свесрдно стала уз све одлуке које су донијели узрочници инфлације, будући да се од ње, као узорног члана разних асоцијација, то и очекује. Хрватска се успјешно ријешила апсолутно свих алата с којима би у теорији могла маневрирати кроз економске кризе и изазове, а посљедњи и најзначајнији потез свакако је укидање куне и пријелаз на еуро, те улазак под окриље Еуропске централне банке. Од сада па надаље, задуживање и мољакање финансијских ињекција од Еуропске комисије остају практички једини алати државе да утјече на економске трендове.

Дио наведеног четвртог пакета је и потпора умировљеницима који данас имају готово немогући задатак преживљавања с мировинама за које је сватко свјестан да нису довољне нити за базично преживљавање. Инфлација је најдрастичније погодила управо умировљеничку популацију, која нема никакве шансе за самосталним повећањем властитих прихода. Тако ће Влада умировљеницима подијелити 75 милијуна еура у облику једнократне помоћи од 60 до 160 еура, овисно о висини мировине. Притом они с већим мировинама неће добити једнократну помоћ. Накнаде за трошкове енергије, мјера вриједна 40 милијуна еура, добит ће 69 тисућа особа у статусу угроженог купца енергената. То се односи на инвалиде, социјалне случајеве, незапослене бранитеље итд. Мјесечно ће примати 70 умјесто садашњих 66 еура.

Сви ови износи помоћи својом висином, трајањем и стварним учинцима на животе грађана звуче помало трагично, као да су све мјере осмишљене на начин да њихове кориснике одрже на животу. Повећање помоћи у висини од четири еура на мјесечној разини звучи посебно понижавајуће јер не постоји рачуница с којом се може доказати да тај износ чини било какву разлику у животима грађана који ће примити такво повећање.

Десетљећа очајног управљања, потпуно сулуде одлуке на глобалној разини и унутар политичких и економских блокова којима Хрватска припада довела су грађане и подuzeћа у овиснички положај према државама и њиховим финансијским алатима. Цијена такве овисности увијек се на крају покаже изузетно скупа и резултира дугогодишњим економским кризама, изгубљеним десетљећима и стотинама милијуна људи који потпуно непотребно заврше испод границе сиромаштва. Све мјере државе које имају своју конкретну цијену изражену у еурима нетко на крају мора платити. Тај нетко управо су грађани који ће и најновији пакет мјера од 1,7 милијарди еура платити из својих џепова. Једина је разлика што га неће плаћати сад, годину дана прије избора, јер би то могло бити изразито незгодно за владајућу гарнитуру, него ће га плаћати након избора, када све мјере буду укинуте, а порези додатно појачани како би се покрило садашње задужење увећано за камате.

■ Душан Цветановић

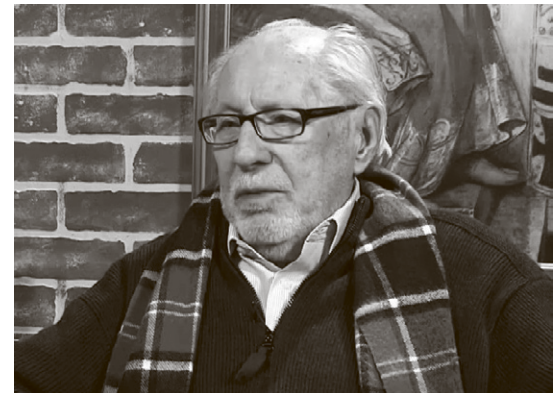
Одлазак класика

Последња тачка коју писац у својим рукописима остави обично је и највећа. Велика као планина. Све оно записано пре ње, остаје да прође силне препреке, изазове и испите и да се, ако је прича била вредна, тек онда разлије и на белину хартије и након те закључне, крајње тачке. И да писац настави да живи и да казује и даље, неким новим читаоцима и у неким другим временима... Драгослав Михаиловић један је од оних класика српске књижевности за којег се одавно зна да не може 'утихнути'. Можда и последњи живи класик српске књижевности, романијер, приповедни писац, сценариста, драматург и редовни члан саву Драгослав Михаиловић преминуо је 12. марта у Београду. Међутим, оставио је обимно, јединствено и неупитно вредно дело које ће, како се то уобичајено каже (овога пута с неоспорним правом), наставити да живи и након њега. И да се открива и казује на нове начине и новим читаоцима. Јер, у саме основе његових романа, приповедака, па и документарне грађе уткана је исконска људска потреба за казивањем, за причом и приповедањем, за сведочењем. Не само да је Михаиловић мајстор приповедања, који се врло вешто на различитим нивоима играо захтевним приповедним техникама, већ су и његови књижевни јунаци опредмећује те исте потребе за причом, они говоре, причају себе и свет око себе, исповедају се. И то врло аутентично и уверљиво. И сам језик књижевних протагониста на више различитих нивоа Михаиловић је користио за њихово портретисање. У том живом и често нестандартном језику огледају се митске дубине фолклора на којима је његова Петрија Ђорђевић формирана, народска психологија, сужени и невини погледи детиње перспективе из које мала Лилика открива своје несрећно детињство, неписани вредносни систем градског асфалта из којег је изникао Љуба Шампион... То је језик који је удаљен од оног стандардног тачно онолико колико су његови јунаци удаљени од типских ликова друштвено прихvatљивог и уобичајеног. Са социјалне и културне периферије, са интелектуалне маргине. Ипак, тај његов мали човек, појединац у вртлогу конкретног времена и простора, добио је прилику да се 'чује', а његова позиција и поготово његов језик показали су се у прози Драгослава Михаиловића једнако вредним за уметничко изражавање. Можда је у том погледу најзначајнији пример 'Петријин венац' који је исплетен на косовско-ресавском дијалекту Михаиловићеве родне Ђуприје. До данас је овај роман остао редак пример афирмације дијалекатске речи и њених могућности.

Већ својим првим делима Драгослав Михаиловић изазвао је интерес и зналаца и љубитеља књижевности – и критике и читалаца. Његова

дела 'Фреде, лаку ноћ', 'Кад су цветале тикве', 'Петријин венац', 'Чизмаши', 'Злотвори', 'Голи оток' била су позитивно оцењена код критике и добро прихваћена код шире читалачке публике. Добитник је бројних значајних награда, а дела су му превођена на многе светске језике. Ипак, поред доследних позитивних оцена и рецепције његовог дела, још нешто га је пратило и на животном, али и уметничком путу – досије Удбе. Наиме, Михаиловић је као младић од деветнаест година био послат на Голи оток. По његовим речима, зато јер се побунио против хапшења својих другова, који су били затворени због причања политичких вицева. На Голом отоку провео је више од годину дана. Након тога ће 1957. дипломирати југословенску књижевност и српскохрватски језик, али ће, још у раној младости тако обележен, годинама бити у потрази за послом. Страшно искуство заточеништва изнедрило је касније и његово обимно дело документарне прозе 'Голи оток', издато у пет томова (1990–2012).

Тек што је ступио на књижевну сцену 1967. године са збирком приповедака 'Фреде, лаку ноћ', а одмах добио и Октобарску награду Града Београда за ту исту збирку, путеви са режимом ће му се ускоро поново укрстити. То ће се овог пута много директније одразити на његово стваралаштво. Наиме, када је 1968. године објавио свој први ро-

Драгослав
Михаиловић
(1930–2023)
(фото: YouTube
printscreen)

ман, 'Кад су цветале тикве', већ следеће године према мотивима овог романа пише и истоимену драму, која је постављена на сцену Југословенског драмског позоришта у Београду. Иако је политичка позадинина радње романа прошла испод радара, реплике драмског текста изговорене на сцени одјекнуле су много гласније. Све до самог Јосипа Броза, који је лично у свом говору 25. октобра 1969. осудио 'Тамо неке казалишне тиквице које не цвату и које је написао онај што је био на мрамору на Голом отоку!' Уследило је оно што данас не бисмо могли да назовемо чак ни културом отказивања. Уследио је – потпуни мук. Представа је након само пет извођења скинута с репертоара, а Михаиловићеве књиге су повучене из скоро свих књижара и библиотеке. Они који су након премијере писали о великом успеху представе, одреда су почели да је виде као непријатељску драму и променили суд. После тога драма четрнаест година није поново играна. Роман је у земљи био девет година практично забрањен.

Живот и дело Драгослава Михаиловића неминовно су обележени искуством логора, заточеништва, неправде којом је 'награђен' за правдољубивост, касније и с икуством изопштености и бојкота. На разне начине. Али Михаиловић није профитирао од своје несреће ни у временима када је то било лако и заводљиво. Носио је то искуство достојанствено и документовао га ненаметљиво и – поштено. Да послужи као сведочанство будућим генерацијама. Али је од његове несреће профитирала српска књижевност и култура. Колико год да је биографски приступ у тумачењу књижевног дела превазиђен, биографија овог аутора сваком ко у писаној речи тражи наду и лепоту не може промакнути. Као доказ да је и након незаслужене неправде и нељудских поступања и система – лепота могућа.

■ Оливера Радовић

#194
Издаје Српско
привредно
друштво
'Привредник'

Утемељено
1898.

OSLONAC MLADIMA

oslonac.privrednik.hr

Većina mladih Srba u Hrvatskoj prolazi kroz mnoge izazove. Dok mi razmišljamo o prošlosti, oni će budućnost pronaći negdje drugdje. **OSLONAC MLADIMA** smo i Ti i Ja, i svi Mi koji želimo u sadašnjosti graditi bolju budućnost.

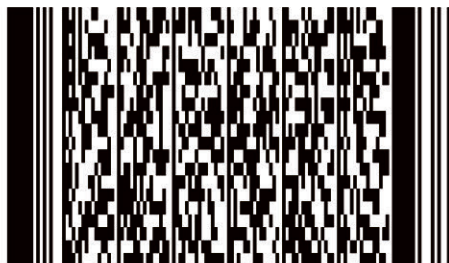
Srpsko privredno društvo Privrednik kroz tri stoljeća je **OSLONAC MLADIMA**. Zajedničkim radom samo u zadnje vrijeme izdvojili smo preko 500.000 eura za učeničke i studentske stipendije.

Postanite i Vi Privrednikov donator i pridružite se zajednici koja je **OSLONAC MLADIMA**! Posjetite našu web stranicu oslonac.privrednik.hr i saznajte kako možete donirati.

privrednik.hr

Pomozite uplatom i postanite OSLONAC MLADIMA!
Skenirajte barkod mobilnom aplikacijom bilo koje banke i donirajte odmah! Hvala Vam.

Posjetite naš P-portal i informirajte se o srpskoj zajednici u Hrvatskoj

p-portal.net

Radio Privrednik
Stanica za sve naše ljude

p-portal.net/radio-privrednik
Slušajte nas putem Interneta

Дон Иван или о припадностима

Тамо гдје се на јединствено-сти и искључивости највише инзистира, то је поуздан знак да се испод површине налазе најјача, темељна напукнућа у извањској хомогености. Прича о дон Ивану Мусићу изразит је примјер тога правила

Данас се све чешће говори о несталним идентитетима припадника овдашња два најбројнија народа. И док код једних све више расте свијест о томе да су се националне припадности појединаца и читавих група, а тиме и мјеста, овдје мијењале кроз повијест, код других, непомирљивих, учакнули су се ригидност, одбијање чињеница и инат. Тим јаче и више онако како се изналазе све бројнији и чуднији примјери таквих 'ускакања' и 'искакања' из идентитета у идентитет у етно-националном кључу. У том смислу прича о дон Ивану мусићу спада у једну од необичнијих, па и екстремнијих, а свакако драматичнијих. Нарочито због страшних импликација, пак, које доноси само мјесто поријекла овога необичног човјека, и нарочито кад се узме каснија историја и све оно што је конкретно српски корпус преживио у прошлом вијеку: Иван Мусић рођен је 1848. у Херцеговини, у селу Клобук поред Љубушког – у 'најтврђем' од свих крајева по питању етничке хомогености, оне хрватске, дакако. Но, има у том погледу једно правило из домена психологије, а не политике, које нас учи: тамо гдје се на таквој јединствености и искључивости највише инзистира, то је поуздан знак да се испод површине налазе најјача, темељна напукнућа у извањској хомогености. Прича о дон Ивану изразит је примјер тога правила.

Млади Мусић, попут многих из тога сиромашног краја који бирају свећенички позив и као социјални излаз, улази у фрањевачки ред у Широком Бријегу – неки извори кажу захваљујући ујаку, моћном мостарском бискупу краљевити. Ту долази и до прве 'контингенције' у биографији – много каснијом тврђњом да је млади фрањевац Иван, црквеног имена шимун, већ у том периоду први пут покушао остварити везе с Кнежевином Србијом, у оно вријеме једином земљом овдје која тешко али тврдоглаво напредује према скорој пуној политичкој и националној неовисности и у којој многи припадници околних поробљених јужнославенских народа гледају свјетло. Босна и Херцеговина за тога времена још је под Турцима, наравно, у распадајућем и због тога по своје невољне субјекте још опаснијем и суровијем Отоманском царству. Дон Ивана хапсе у бијегу према Србији, а изгледа да га је само бискуп Краљевић спасио од робије. У наставку који

би се у најближој асоцијацији која лебди изнад овога дијела приче могао назвати сасвим андрићевским, дон Иван одлази у Стамбол, али умјесто да допадне 'проклете авлије', он студира медицину, баш тамо гдје је историјску улогу имао још један човјек наше историје који је такођер промијенио и вјероисповјест и нацију – легендарни сава владиславић, 'гроф рагузински'. Након тога, такођер као и многи католици, фрањевац прелази у Царевину и завршава теологију у Мађарској. Враћа се у родну Херцеговину, године некако пролазе у свећеничкој служби – Мусић је у међувремену и жупник у селу Равном. А онда долази до истински романескног обрата.

Година 1875. доноси устанак против Турака у Херцеговини, један од најважнијих догађаја нашег деветнаестог стољећа, устанак чији

су се одједи славили чак и у социјалистичкој Југославији ('Невесињска пушка'). Први пут у војно-политичкој алијанси улазе у овај прави локални рат и Србија и Црна Гора, на помоћ славенској браћи. Од жупника, Мусић постаје војник. И то не обичан, него предводник, четовођа. У биткама, заједно са својим људством којег су сачињавали раме уз раме и Хрвати и Срби, побјеђује Турке и ослобађа дио Херцеговине. Дон Иван за своје ратовање добија од Црногораца титулу војводе. Но, умјесто да се врати служби духовника, он бјежи у Црну Гору, на слободно Цетиње, и то, занимљиво за католичког жупника, заједно с будућом му женом цвијетом. Многи наши интелектуалци, који су пуни идеала у оно вријеме стигли на двор краља николе, прошли су без изузетка разне тешкоће и сплетке и многи побјегли отуда главом без обзира. Тако се и дон Иван неколико година касније сели у центар, у Београд, главни град тада већ независне Србије. Иако му ту каријера неће бити нарочита – радио је неке службеничке, чак и полицијске послове – као типично образован црквени, католички 'кадар', дон Иван ради и као тумач и преводилац с француског. Трагично, умиру му и жена и неколико дјеце, а тек с другом добија и кћер Делфу (касније иванић) која ће преживјети и израсти у једну од најапартнијих појава савремене српске историје. Она ће управљати и кључним свједочанствима у стварању јавне слике и успомене на оца, као и неким подацима којима се о њему у Србији барата све до данас. Будући да дон Иван Мусић умире 1888., кад Делфа има само годину дана, а и узевши и неке друге изворе, могуће је онда да понешто од биографских детаља треба узети с резервом. Делфа је рецимо тврдила да је дон Иван у Србији прешао на православље, као и да се и раније декларирао као Србин католик. Како год било, он јест сахрањен по православним обичајима на Новом гробљу у Београду, а сам спровод био је изгледа и друштвени догађај, што не изненађује, с обзиром на заслуге, али и симболику.

Ако направимо овдје рез, па с краја 19. стољећа скочимо у период готово точно стотину година касније, у вријеме нашег посљедњег рата, видјет ћемо један запањујући обрт. Уз рат у БиХ и уз стварање тзв. Хрватске Републике Херцег-Босне, чије су само средиште управо крајеви одакле потиче јунак ове приче, извршена је тамо дакако и припадајућа ревизија повијести. У тој верзији дон Иван Мусић постаје хрватским јунаком у борби против Турака, али, како друго, и борац против 'црногорских и српских посезања за овим светим хрватским тлом'. Добија серију споменика широм Херцеговине и дијелова Босне под хрватском влашћу. О њему се пишу књиге, стручни радови, снимају документарци, у Љубушком добија улицу. Укратко, и као у толико случајева, између двије историографије и политике до данас влада рат за наслијеђе и припадност дон Ивана Мусића. Пропаганда једне стране, вођена сталним расцијепом због нелагоде око неоспоривих неких факата, агилнија је и организирана. Друга страна, будући сигурнија у себе, тиме је тримија и не чини много. Она воли непромјењиву чињеницу о томе да је хрватски фрањевац постао 'војевода сербски', као и то да је готово извјесно прешао из једног националног и конфесионалног припадништва у друго. Она се поноси тиме да је дон Иван сахрањен у Београду, али некако ставља у страну то да, уз онолико Ново гробље, дон Иванов гроб више не постоји јер је одавно прекопан. Можда би оном правилу о несигурним идентитетима с почетка требало додати још једно, чешће: то да историјски хероји код нас, поготово они који у себи спајају више идентитета, као по правилу постају каснији губитници те исте историје. ■

О несталним идентитетима Срба и Хрвата

пише Ђорђе Матић

Дон Иван Мусић (фото: Wikipedia)

ТИХОМИР ЦИПЕК

Лијеви либерали највјернији су савезници глобалног капитала

Европа, схваћена као наша кућа, није могућа без своје прошлости: грчке филозофије, кршћанских вреднота, просвјетитељства и културе дијалога. Данас, пак, видимо европско друштво либералног универзалног појединца уз потплаћену радничку класу која не судјелује у политичком животу и танак слој најбогатијих којима политика и није нешто пресудно важно

Европа од некада, коју смо познавали као простор угодне друштвености, политичке узбудљивости, богате културалне разноликости и социјалног комфора, таква Европа се данас промијенила. Што се догодило, који процеси су утјецали на тај врло видљиви европски преображај и какве су посљедице, разговарамо с тихомиром ципеком, професором на Факултету политичких знаности у Загребу.

Политички пејзаж данашње Европе чини се да је изгубио многе своје боје, укусе и мирисе од некада. Зашто је то тако?

Данас европске политичке странке такођер имају своје боје укусе и мирисе, али се те боје и мириси битно не разликују. Ако, на примјер, гледате странке лијевог и десног центра, међу њима нема битних разлика у погледу јавних политика. Све оне су у функцији глобалног капитала и основна идеја је да том капиталу треба отворати сва

врата. Задатак данашње политике није да штити интересе грађана које она представља него да погодује корпорацијама да се оне шире. И политика то врло вјешто ради. Када се та врата непрекидно отварају и капитал кроз њих непрестано улази, онда борба међу странкама престаје бити идеологијска борба. Поступно, од тих 70-их и 80-их година до данас, неолиберална идеологија је тријумфирала и трик је у томе да та идеологија за себе не тврди да је идеологија него тек економски програм.

У чему је заправо трик?

Трик је у томе да се заборавља да свака економска теорија јест доктрина о расподјели друштвене моћи. Бит те данашње прерасподјеле друштвене моћи, која се узима народу и предаје политичкој елити, под кринком да ће и народу тако бити боље – та бит је у томе што се тврди да су сви ти економски закони прерасподјеле моћи заправо

природни закони. Неолиберали у новије вријеме тврде, чему идеологија ако идеологије више нису потребне јер друштва нема. 'Постоји само појединац и породица', сјетите се чувене изјаве маргарет тачер. И сада ту настаје главни судар, односно како ће се у новим односима позиционирати све те партије око центра, које у новом распореду снага почињу заговарати идеју о 'јединственом и непоновљивом појединцу'. Главна сврха живота тог јединственог и непоновљивог појединца је да сам себе реализира према принципима новоуспостављеног неолиберализма: не дакле према вреднотама једнакости, братства и слободе, него према категоријама инвестиција, трошкова и добити.

Нарцисоидни индивидуализам

Какве су посљедице?

Па тај нови појединац почиње размишљати на нов начин: требам инвестирати у себе, за то ћу имати више трошкова и мање слободног времена, али ћу радити у великој корпорацији и имати велику добит, радећи од јутра до сутра и бит ћу наводно сретан. Тај нарцисоидни индивидуализам тако се полако увукао у нашу стварност и сада се више не води борба око социјалних питања, која су као ријешена дјеловањем тржишта самог по себи, него се води борба око питања тко је бољи појединац. Љевичари, зелени активисти и модерни либерали ће на то питање одговорити на начин 'ми смо космополитски грађани и развој индивидуалног појединца је сјајна ствар', при чему сви они нису освијестили чињеницу да су залагањем за универзалног појединца отворили врата глобалном капиталу, којем сви лијево либерални покрети постају највјернији савезници.

Зашто су грађани све то допустили, зашто нема солидарности према слабијима, мање плаћенима и зашто се грађани не буне?

Само један од многих примјер везан за солидарност: данашњи синдикати остају без чланства. Давни податак из 1992. године говори о томе да је Њемачка остала без тристо педесет тисућа синдикалних чланова, иако је запосленост порасла. Ради се о томе да неолиберални сустав функционира под увјерљивим слоганом 'сватко је сам свој подузетник'. То корпорација увјерава сваког свог запосленог, иако она путем алгоритама мјери до детаља радни учинак, вријеме и мјесто кретања својих радника. Оно што се парадоксално догодило јест да је солидарност још једино остала на рубовима политичке леве и међу странкама крајње деснице. С тим што је крајња десница резервирала солидарност само за припаднике свог народа. Они ће рећи неолибералним владарима: опростите, али ви сте довели све ове странце, имигранте и избјеглице и на тај начин сте срушили цијену рада за домаће људе. У таквом реду ствари и крајња левича и крајња десница ће сматрати странке центра националним издајцима. Јер, када долазе људи с Блиског истока или Африке, вичете 'добро дошли, избјеглице', а зашто то не кажете нама који смо изгубили послове? И Католичка црква непрестано позива на солидарност, али ни то нема неког превеликог одјека...

Да ли је данашњи концепт свијета који почива на конкуренцији свих са свима дао крила крајњој десници да се значајније појави на политичкој сцени?

Кључни разлог јачања деснице у Европи јест у томе што је левича напустила државу. Ако напустите идеју о држави, која може помоћи својим грађанима, без обзира на њихову националност, онда заправо напуштате идеју о важности политике. Тко ће сада помоћи људима? Тржиште? Па наравно да тржиште неће никоме ништа помоћи. Зашто је данас у Италији побиједила госпођа мелони, која је у младости била чла-

Професор на Факултету политичких знаности у Загребу

РАЗГОВАРАО
Бојан Муњин

ница Талијанског социјалног покрета (мси), односно талијанских неофашиста или зашто је у Пољској на изборима победила странка Право и праведност, с обећањима о широкој социјалној помоћи грађанима? виктор орбан као велики баук европске деснице, уз све трикове које чини, увјерљив је у том враћању наде својим гласачима. 'Гласајте за мене, гласајте за мађарску државу и мађарска држава ће вам помоћи', говори Орбан. И та држава често и помаже.

Конкретно, на који начин?

Узмите рецимо ове катастрофалне кредите у 'швицарцима', који су у многим земљама уз много натезања завршили на суду. Орбан је тај проблем у Мађарској претворио у политичку одлуку и укинуо кредите у швицарским францима, односно сви кредити од сада морају бити у мађарским форинтама. Наравно да је добио милијуне људи за себе. Тко ће вас заштитити од бруталних закона банака и тржишта? Тко даје социјалну помоћ? Ту социјалну помоћ даје држава и то је сада проблем еу, која није и нити може бити држава (осим њихових пропагандних изјава) да би била заједница солидарности. Велики консензус између странака лијевог и десног центра послије Другог свјетског рата до краја 80-их о важности социјалне државе, у посљедња три десетљећа је нестало. С тим у вези, крајња десница јача не само зато што је љевица напустила државу него и зато што су ту државу, опет ради модернизације и тржишта, напустиле и велике конзервативне странке. Зато се не треба чудити зашто крајња десница добива 20 и више посто гласова на изборима у добром дијелу европских земаља: прекарна, потплаћена радничка класа је разочарана и она и не излази на изборе. У Хрватској 50 посто људи уопће не судјелује на изборима, о локалним изборима да и не говоримо или о изборима за европски парламент.

Грч сусрета

Што би били данашњи митови крајње деснице? Ту постоји нешто што би се звало двојност идеје катастрофе. С једне стране, када десница говори о катастрофалном стању у друштву, онда се чини да је то добродошла критика социјалних или политичких прилика и стања ствари. С друге стране, мисао катастрофе је иманентна мисао деснице: око нас су све сами непријатељи, састав безнадно не функционира, завјере су на све стране и та клаустрофобична мисао сталне угрожености даје снагу крајњој десници. Ако говоримо о овом данашњем успону деснице, онда то такођер можемо повезати и с тренутним темама у медијима које су све катастрофичне. Смртоносне врућине, ужасне хладноће, опасно је изаћи на улицу, болештине... Уз све проблеме и кризе које заиста постоје, десница ствара један привид свијета у којем смо непрестано угрожени од некаквих злочестих сила, људских или других. Пуно ратова је произашло из параноидне слике свијета, који се расцјепљује на супротстављене полове пријатеља и непријатеља.

Данас имигранти и избјеглице чине значајан дио европског друштва. Постоји ли цивилизирани и уравнотежени политички одговор на овакву промијењену слику Европе?

Европска унија је дуго времена живјела у заблуди да се ти људи друге боје коже или вјере налазе на привременом раду и да ће се многи од њих вратити у своје земље. Тај културални и етнички пејзаж се промијенио и уназад десет година људи, на примјер, исламске вјероисповијести чине трећину вјерника унутар еу, гдје се разни концепти интеграције и суживота до сада нису показали нарочито успјешним. Постоји француски модел по којем сви који имају француско држављанство јесу Французи, без обзира на етничко поријекло и онда се интеграцијска политика води преко републиканских идеја које Француска баштини већ јако дуго. Други модел је њемачки и он је успје-

Политолог Тихомир Ципек (фото: Горан Станзл/PIXSELL)

шан ако се раније, дакле од вртића, започне интеграцијска политика или је мање успјешан ако се она започиње у одраслој доби. Хрватска, наравно, нема никакав модел за усељенике и можемо се само сјетити како су пролазили наши политичари који су тражили, по тихо, да се осмисли нека имиграцијска, а онда и интеграцијска политика. Када се подвуче црта, оно што је заједничко и за Хрватску и за Европу у цјелини, јест да, уз све социјалне покушаје, постоји имиграцијска политика која је диктирана потребама тржишта рада, па онда треба толико и толико хиљада радника овдје или ондје, али за њих постоји слаба или никаква интеграцијска политика, која би довела до тога да ти људи који су дошли са Средњег или Далеког истока постану наши грађани и наши држављани. И зато је ту грч међуетничког сусрета готово неизбјежан, при чему никада не размишљамо што ти људи раде када заврше посао, како живе, излазе ли негдје и како упражњавају своје вјерске или културалне обичаје. Наравно, опет долазимо до идеје тржишта, по којој ће оно спонтано ријешити размјештај и егзистенцију многих таквих група у потрази за послом, али како ће они живјети изван сфере рада то, понављам, тржиште не може ријешити.

Кључни разлог јачања деснице у Европи јест у томе што је љевица напустила државу. Ако напустите идеју о држави, која може помоћи својим грађанима, без обзира на њихову националност, онда заправо напуштате идеју о важности политике

Што би точно значио грч међуетничког сусрета?

Добар примјер за тај феномен је појава доналда трампа у Америци, ако оставимо по страни његове комичне наступе и слично. Гласачи овог радикалног политичара су у 90 посто бијели протестанти, католици 50 посто, док Афроамериканци и сви остали, они 'другачији', не гласају за њега. Оно што је данас стварни проблем у Америци, јест колико је тај амерички лонац за мијешање народа и култура заиста функционалан. Бијели протестанти постају све више мањина у несигурном мултикултурном околишу и из бојазни и тјескобе они бирају Трампа, што их на концу води и у насиље. Идентитет, од којег се тешко може побјећи, постаје задња линија обране у турбулентном друштву. Тај концепт 'укључивог грађанства' није се показао ефикасним и зато је данас еуроскептицизам, који дијелим с волфгангом штреком у дискусији с хабермасом, одговор на ову неуспјешност.

Како да се обнови Европа с људским лицем или како се она може вратити кући?

Питање је што је данас европска кућа. Као што сам рекао, Европска унија је створена ради омогућавања протока капитала на широком простору. Европа, схваћена као наша кућа, није могућа без своје прошлости: грчке филозофије, кршћанских вреднота, просвјетитељства и културе дијалога. Данас, пак, видимо европско друштво либералног универзалног појединца уз потплаћену радничку класу која не судјелује у политичком животу и танак слој најбогатијих којима политика и није нешто пресудно важно. Данас је тешко говорити о вриједностима, о нечему што виктор франкл назива 'нечујни вапај за смислом'. Многи људи данас експлодирају, то смо недавно видјели у Њемачкој и другдје, у ситуацији када ти људи можда и имају новац, али не виде смисао свог живота. С друге стране, када питам своје студенте да ли би радије да им се укине демократија или да им се одузму мобители, они спремно одговарају да ће између демократије и мобитела сигурно изабрати мобителе. Надаље, и даље ће остати на снази сукоб центра Европе и њезине периферије, који смо добро могли видјети око дистрибуције помоћи у случају короне и тај центар ће у том сукобу увијек боље пролазити. Из позиције јужнославенских држава, пак, еу је до данас схваћана као 'хуманитарна помоћ', а не као простор у који одушевљено желимо ући. Тај кључни конфликт 'стarih' европских вриједности и 'нових' глобалних интереса капитала и даље ће оптерећивати европско друштво. ■

Други пасош – привилегија или хендикеп

Политичари
са двојним др-
жављанством

пише
Мухарем
Баздуљ

Скорашњи предсједнички избори у Црној Гори скренули су пажњу на феномен људи с двојним држављанствима у политици. Због специфичне ситуације након распада Југославије, број оних с вишеструким држављанствима на овим просторима у општој популацији је велики, али поставља се питање треба ли та чињеница да их хенди-кепира у њиховим политичким амбицијама

Више од документа
(фото: РИХАВАУ)

Како се ближило вријеме истека актуелног предсједничког мандата предсједника Црне Горе мила Ђукановића, чинило се да се пред милојком спајићем отварају сва врата и да ће без превише труда постати Ђукановићев наслједник на предсједничкој позицији. Он и јаков милатовић стекли су велику популарност током краткотрајне владавине под премијером кривокапићем, па су постали својеврстан политички тандем. О њиховој новој политичкој опцији дуго се причало, а они су били стпљиви и службено формирали Покрет 'Европа сад' тачно на вријеме кад су многи били разочарани резултатима 'тридесетавгустовске коалиције' која је победила дпс 2020, али ни дпс-овска непочинства још нису заборављена. Интерно су одлучили да Милатовића кандидују за градоначелника Подгорице, а Спајића за предсједника. На градским изборима освојили су већину и све је било спремно да се Милатовић инаугурише за градоначелника, а све анкете су указивале на то да Спајић побијеђује на предсједничким. Док се није појавило питање Спајићевог двојног држављанства...

Неке новине и портали почели су писати о Спајићевом српском држављанству и пребивалишту у Београду. Он се испрва није снашао демантујући лако провјерљиве информације. Кад се видјело да 'ако лаже коза, не лаже рог', Спајић је најприје одјавио пребивалиште у Београду, а затим тражио чак и испис из српског држављанства. Ипак, Државна изборна комисија одбила је његову кандидатуру, не формално због двојног држављанства, него због службеног пребивалишта у Србији пошто по Уставу Црне Горе и Закону о избору предсједника, на ту функцију може бити биран црногорски држављанин који има пребивалиште у Црној Гори најмање десет година у посљедњих петнаест. Отуд је андрија мандић, кандидат Демократског фронта, отворено признао да има и српско држављанство, али да никада није имао пребивалиште у Србији, па је његова кандидатура прихваћена. 'Европа сад' је морала да се прегруппише, па је (не)суђени градоначелник Подгорице Јаков Милатовић сада кандидат за предсједника. Та прича о предсједничким изборима у Црној Гори је занимљива, али овдје није (главна) тема. Овдје је тема двојно држављанство у политици. Занимљива је стога коинциденција да је практично у исто вријеме кад је у Црној Гори букнуо 'случај Спајић', у српским медијима такође поново подгријана прича о двојним држављанствима политичара. У фокусу су двојица опозиционих политичких лидера: милош јовановић, предсједник Демократске странке Србије, те здравко понош, рецентни кандидат за предсједника Србије, некадашњи функционер Народне странке вука јеремића, те актуелни предсједник Покрета срце (скраћеница од Србија Центар).

Милош Јовановић је студирао у Француској, тамо је упознао Францускињу и с њом засновао породицу. Према тамошњим законима, стекао је држављанство Републике Француске. Пошто је Јовановићева позиција спрам питања Косова 'снажно патриотска', таблоиди често сумњиче његов патриотизам управо због француског држављанства. Како случај зна да удеси, међутим, истовремено је на високој функцији директора Управе за сарадњу са дијаспором и Србима у региону унутар Министарства спољних послова Србије арно гујон. Он је као неки Јовановићев одраз у огледалу по овом питању. По рођењу француски држављанин, Гујон је дошао у Србију гдје је оженио Српкињу, основао породицу и по овдашњим законима стекао држављанство Републике Србије. И Гујон показују јаку емоцију по питању Косова и Метохије, стекао је одређену јавну видљивост и популарност управо организујући хуманитарне акције за Србе на Косову и Метохији.

У вријеме кампање на прошлим предсједничким изборима у Србији, поједини медији су писали како Здравко Понош 'више воли хрватску путовницу, него српски пасош'. Пошто је Понош рођен у близини Книна, он се у том смислу не разликује од стотина хиљада других Срба који су рођени на подручју Хрватске, а данас тамо не живе. Поношеви критичари стога нису толико

инсистирали на самој чињеници његовог посједовања држављанства јер би тиме имплицитно критиковали и бројне друге држављане Србије, него је потенцирано то да он радије путује с путном исправом Хрватске, него са путном исправом Србије, а да је то лицемјерно за човјека који се службено кандидовао за предсједника Србије.

Понош није изабран, па није морао да говори како му не пада на памет да као предсједник Србије путује с хрватском путовницом. Уосталом, ко зна, можда би као предсједник Србије тражио и испис из хрватског држављанства. Постоји, међутим, и преседан гдје је познато да предсједник једне државе користи пасош друге. Милорад Додик је у вријеме док је био члан Предсједништва БиХ више пута изјављивао како на путовањима користи пасош Републике Србије.

Осим у сфери политике, о двојним држављанствима се најчешће прича у контексту спорта, кад неки спорташ треба да изабере репрезентацију за коју наступа. Такозвано спортско држављанство у правилу може да се мијења само једном.

Ријетки су случајеви да су исти људи били виђењу политичари у више држава чији су држављани били, али неки случајеви ипак постоје, мада баш и не на највишем нивоу. владимир павичевић је, примјера ради, био посланик у Народној скупштини Републике Србије (2014 – 2016). Онда се преселио у Подгорицу и тамо ускоро био изабран за предсједника Црногорске странке. жељана зовко је била шефица кабинета драгана човића у Предсједништву БиХ, па је била бх. амбасадорка у Италији, да би данас била чланица Европског парламента из Хрватске. адам шукало је најприје био посланик у Народној скупштини Републике Српске, а данас је посланик у Народној скупштини Републике Србије. Недавно преминули муамер зукорлић био је посланик и потпредсједник Народне скупштине Републике Србије, а у јавности је било гласина да има амбицију да се кандидује за члана предсједништва БиХ из реда бошњачког народа јер је имао и бх. држављанство. Његова прерана смрт спречила је да се та кандидатура евентуално оствари.

Напосљетку, за разлику од ових примјера 'регионалних' двојних држављанстава, постоје примјери да су на високим или највишим функцијама постјугословенских земаља били двојни држављани чија се 'дупла лојалност' протезала до преко океана. Почело је још раних деведесетих, у вријеме кад у Босни и Херцеговини, те Хрватској бјесни рат, а тадашња ср Југославија је под невиђеним санкцијама. Трагајући за најбољим рјешењем да се ср Југославија врати у међународни поредак, средином 1992. први предсједник ове државе, добрица Ћосић, за првог премијера поставља милана панића, америчког држављанина српског поријекла. Писало се тада да је као Американац добио дозволу власти сад-а за овај

Осим у сфери политике, о двојним држављанствима се најчешће прича у контексту спорта, кад неки спорташ треба да изабере репрезентацију за коју наступа. Такозвано спортско држављанство у правилу може да се мијења само једном

Милојко Спајић (фото: Wikipedia)

Здравко Понош (фото: Милош Тешић/ATAIMAGES/PIXSELL)

Тихомир Орешковић (фото: Марко Мркоњић/PIXSELL)

ангажман, али не и колико је то у складу са законима ср Југославије. Крајем исте те 1992, Милан Панић одлучује да се супростави слободану милошевићу као кандидат за предсједника Србије. Мада је освојио респектабилних 32 посто гласова, то није било довољно да се надвлада Милошевић. Неколико година касније, пред сам крај рата у Босни и Херцеговини, министар вањских послова БиХ, постаје мухамед шафирбеј, односно мухамед шафирбеговић, амерички држављанин, син младомуслиманских сабораца алије изетбеговића, неџиба и азизе, који су тридесетак година раније емигрирали у сад. Шафирбеговић је још раније био постављен за бх. амбасадора у ун-у. Дио сарајевске јавности и данас му по злу памти чињеницу да је он први званичник босанскохерцеговачких власти који је својим потписом прихватио да представници босанских Срба 'наступају' под именом Република Српска.

Напосљетку, равно двије деценије након што је сарајевску дипломатију предводио амерички држављанин, Хрватски сабор је за премијера Републике Хрватске изабрао (и) канадског држављанина тихомира орешковића. Он и Шафирбеј дијеле најмање двије сличности: њихове политичке авантуре у (пра)домовинама су трајале кратко, а јавност их је запамтила и по доста оскудном познавању матерњег језика.

У доба постојања велике (сфр) Југославије, често се причало да предсједник јосип броз тито има двојника који се појављује у његово име кад су неке ризичне ситуације. О том истом Титу и његовом поријеклу причале су се и још увијек причају различите приче и легенде, али мада је живио и радио, па се могао и натурализовати, како се то каже, у више земаља, послије утемељења друге Југославије, никоме није ни падало на памет да било он, било неки други високи југословенски функционер, има држављанство неке друге земље. Данас политичари више немају двојнике, чак ни у таблоидним фантазијама, но нека друга врста 'двојности' је очито снажно присутна. Различите државе имају различите политике спрам двојних држављанстава и то је у теорији све легитимно, али било би добро да исти критеријум важи за све. Ако ништа друго, ствар би требала бити транспарентна, да ли неки државни функционер има држављанство неке друге државе, не би требала бити тема 'истраживачког новинарства', него општепозната ствар. ■

Лепа Брена – идеална Југословенка

Она је увек била савршено упакована у веселе, врцаве песмице са отвореним сексуалним алузијама, слатке поп-народњаке обојене њеном карактеристичним бојом гласа. И сам Бреговић, уосталом, рекао је да је Брена 'велика певачица'

Негде у јесен једне од година новог таласа, мој старији уважени колега ПЕТАР ЛУКОВИЋ позвао ме је да му правим друштво: хтео је да гледа 'неку рибу која је певала у ресторану хотела 'Југославија' и јахала хармоникаша'. Глас о њој ширио се фантастично брзо: када смо отишли тамо, добили смо некако две столице и на једвите јаде нашли простор да их посадимо – јер је већ и под био препун. Пред нама је стајала, скакала, певала и јахала хармоникаша жена за коју се из авиона видело да је спремна на све само да би постала велика звезда.

Да се не бисмо погрешно разумели, ја сам такве људе увек поштовао. Не верујем у оне који 'воле да свирају' или 'воле да певају', па 'нек буде шта буде'. Такви људи не мењају ништа и често брзо одустају. Музички или 'естрадни' бизнис мењају они који знају шта хоће. Фахрета Јахић је знала шта хоће. Да ли сам тог момента знао да гледам будућу највећу југословенску звезду свих времена? Наравно да нисам. У том моменту имао сам боље мишљење о Југославији.

Нешто касније, није било прошло много времена, та иста жена израсла је у феномен. Сложио сам се с идејом свог уредника да направим интервју с Лепом Бреном и уз то објавимо њен постер. Преда мношвом се створило крупно, здраво и снажно женско чељаде. После једног сата проведеног с њом додао сам још и ово: хладно, прорачунато и паметно женско чељаде. Као да је сто година била у послу. Имала је леп осмех, али смех од којег ми се ледила крв у жилама. Мислио сам тада, када бих срео девојку која се тако смеје, побегао бих главом без обзира.

Међутим – те године часопис *Rock* објавио је десетине разговора са домаћим и страним рок звездама, али је мој уредник за најбољи текст године прогласио тај интервју с Лепом Бреном. Да ли сам тада знао с ким имам посла? Нисам. Да јесам, никада је не бих питао шта ће бити кад све прође. Бреговићу никад не бих поставио такво питање јер сам знао да неће проћи. Она је, као и на сва друга питања, одговорила глатко и одсечно: радиће нешто друго. Ко зна, можда ни она није веровала да све то може трајати вечно.

Убрзо је свака друга шофершајбна камиона била облепљена постерима Лепе Брене. Онако једра, па још фарбана плавуша, брзо је постала модел идеалне Југословенке. То је било лако разумљиво, јер сигурно је да балкански модел жене није крхко, бледо, природно плаво створење са светлим очима. Док дланом о длан, Фахрета Јахић из Брчког, за коју никад нико не би претпоставио да ће бити држава у држави, постала је феномен.

Увек сам био шкрт приликом употребе речи феномен и користио сам је само кад сам хтео да причам о нечему што се сукобљавало са научним

Сцена из представе 'Лепа Брена пројект' (фото: Сањин Струкић/PIXSELL)

или здраворазумским. Код Брене се ништа није сукобљавало са здравим разумом. Она је увек била савршено упакована у веселе, врцаве песмице са отвореним сексуалним алузијама, слатке поп-народњаке обојене њеном карактеристичним бојом гласа. И сам Бреговић, уосталом, рекао је да је Брена 'велика певачица'.

Није ме зачудило кад је почела да продаје по милион и више носача звука. Некад је граница била сто хиљада, она је померила границу на милион. За њу су писали људи неоптерећени жанровима: ЗАХАР, БАТА КОВАЧ, МАРИНА и ФУТА. Њен поп-фолк био је за нијансу веће ништа од других ништа, таман за Југославију. А она је, као свака идеална Југословенка, у двадесет минута стизала од Чачка до шеика, од Перице до Шабана, од Јаноша до Ђорђа. Онда ју је преузео менаџер рака ђокић, који је ваљда једини био њен калибар за 'отимање' пара. Уследила је серија филмова 'Хајде да се волимо', која је тако успешно наметнула публици да је Брена огромна звезда, да је она то једноставно морала да постане. Никада нисам био против нечега што је успешно, али увек ћу бити против филмова који снижавају ионако низак ниво гледаности, чији творци с правом верују да увек може глупље. Ко год хоће да види велике југословенске филмске звезде како глуме лоше, неће му бити чудно да је Брена најбоља глумица међу њима. Глумица овде, глумица онде. Тако се постаје феномен, толики да се о теби – и то после историјског одмака! – праве позоришне представе. То значи да ниси живео узалуд.

Није ми ништа било чудно, дакле, код Лепе Брене. Могоа сам да објасним све, сваки огроман тираж, свако лудило, сваки постер на ветробрану, сваки хеликоптер којим се спуштала на препуне стадионе. Ипак, две ствари не умет да објасним ни дан данас.

Прва. Учили смо из историје да нема велике каријере без велике и важне песме. У Булевару

славних, пак, Брена има највећу звезду од свих, а нема ниједну велику песму. Колико год можда оспоравали неке каријере, свака од њих запечаћена је бар по једном великом песмом. Силвана има 'Ноћас ми срце пати', мирослав 'Волео сам девојку из града', шабан 'Дођи да остаримо заједно', тома их има бар десет, Лепа Брена нема ниједну. Сем ако неко не сматра да су 'Ситније, Циле, ситније' или 'Бато, Бато' (са чудесним 'стихом': 'Стави ми, стави ми, стави') – велике и важне песме. То је исто као кад бисмо рекли да је 'Трла баба лан' важна песма. Уопште ме не чуди да је Бата Ковач у Брениној машинерији био завртањ од чистог челика.

Друга. Скуцао сам превише година, био сам радознао, мувао се свуда и дружио са најразличитијим ликовима, кроз моје кафане прошли су музичари, академици, пољопривредници, избеглице, криминалци, једино се ваљда нисам дружио са возачима камиона. Али никада, заиста никада, дословце никада нисам срео никога ко воли Лепу Брену. Стварно не разумем како се то догодило. ■

ИМПРЕСУМ

Година XVI / Загреб | петак, 17/03/2023

ПРИВРЕДНИК #194

ИЗДАВАЧ
Српско привредно друштво
'Привредник' и Српско
народно вијеће
ГЛАВНА УРЕДНИЦА НОВОСТИ
Андреа Радак

ГРАФИЧКИ УРЕДНИК
Дарко Матошевић
ДИЗАЈН
Парабуреау /
Игор Станишевић
& Дамир Бралић

УРЕДНИК ПРИВРЕДНИКА
Никола Лунић
РЕДАКЦИЈА
Јовица Дробњак, Александра
Лошић, Ђорђе Матић, Бојан
Муњин, Оливера Радовић,
Маша Самарија, Леон
Ђеванић и Душан Цветановић

Привредник се финансира средствима
Савета за националне мањине Владе
Републике Хрватске.

РЕДАКЦИЈА
Прерадовићева 18,
10 000 Загреб
Т/Ф ++385 1 4854 478
ured@privrednik.net
www.privrednik.hr

Код бисте посвећене сестрама Баковић

ша. Представници Града и антифашиста положили су вијенце и руже на њихова попрсја на почетку Пролаза сестара Баковић, којем је након вишегодишњег инзистирања, враћен назив. Том приликом челни људи СДП-а подијелили су пригодне каранфиле већем броју окупљених жена, а изјаву МАЈЕ Јелинчић, председнице АФЖ-а, прочитала је једна од чланица ЕЛЕНА Пилићева Чорко.

Раду Борић, изасланицу градоначелника Томислава Томашевића, која је уз председника градске скупштине Јошка Кисовића представљала градске власти, питали смо зашто је важно да се на Дан жена сјетимо сестара Баковић и свих антифашисткиња која су се борили за женска права.

— Ово је прилика да се на данашњи дан сјетимо наших преткиња, не само свјетских суфражеткиња, већ и жена које су за еманципацију и женска права дале своје животе, а то су такођер биле антифашисткиње, социјалисткиње и комунисткиње. Свиђало се то коме или не, те жене су заслужне за права која су изборена и која сада имамо. Нажалост, права која имамо свакодневно су угрожена и како ствари изгледају, она нису осигурана заувјек, него смо се за то морали изборити. Нажалост, ово је једино споменичко мјесто у граду с њиховим именима гдје можемо положити вијенце као знак сјећања – рекла нам је Рада Борић. Питали смо је како оцјењује ситуацију од претходног дана жена до овог.

— Лани сам по први пута дошла као изасланица градоначелника Загреба јер Град Загреб жели одати почаст, не само женама које су положили животе у борби за људска права и права жена, већ жели унаприједити положај жена у самом Загребу, везано уз репродуктивна и радна права жена, а посебице насиља над женама. Могли бисмо рећи да око женских права имамо корак уназад. Ништа се у том погледу није догодило, већ седму годину немамо националну политику за равноправност сполова, а свједочимо пријетњама женама и брутализицији насиља. Лани је убијено 13 жена и због тога се морамо забринути – казала је Борић и нагласила да ‘чак и МАРИЈУ Јурић Загорку брендирају на сексистички начин’, реферирајући се на случај кад је на хтв-у позивано на дирање груди прве хрватске феминистичке.

— Сексизам је први корак нашег наратива и он је видљив свакодневно, а кад се деси, онда се каже ‘ми смо се мало шалили’. Не

може се јавна телевизија понашати тако према женама. А прије неки дан на округлом столу о правосуђу у емисији ‘Отворено’ није било ни једне жене; зар нетко мисли да нема жена које би једнакоправно разговарале о правосуђу у Хрватској – рекла је Борић. Након полагања вијенца слиједило је пригодно обиљежавање Дана жена у сједишту САБА РХ.

Подсјетимо да су 24-годишња Рајка и 21-годишња студентка Зденка Баковић у Загребу држале трафику која је била илегални пункт покрета отпора. Одржавале су везу илегалца с партизанима и Врховним штабом. Нетко их је издао, па су их усташе ухапсили, мучили и тражили да издају друге илегалце, али им оне нису ништа откриле. Рајка је 29. децембра 1941. умрла од посљедица мучења, а Зденка се бацила с прозора истражног затвора у Звонимировој. Рајка Баковић 1953. проглашена је народним херојем. Током 90-их Пролаз сестара Баковић преименован је у Мишкецов пролаз, назван по локалном просјаку, а њихове бисте уклоњене, али је након вишегодишње борбе прије десетак година враћено њихово име. За крај занимљив детаљ: у Нишу је све вријеме постојала и постоји Улица сестара Баковић, као и њихова биста подигнута 1988. године поводом братимљења једне загребачке мјесне заједнице, назване њиховим именом, и нишке мз Чаир. То је данас један од пет споменика у Нишу који је посвећен женама народним херојима.

■ Н. Ј.

Бреноманија и у Ријечи

Представа Брена пројект одиграна је и у сушачком Хрватском културном дому

ПРОШЛОГ је петка у ријечком Хрватском културном дому на Сушаку завршен први дио хрватске турнеје казалишне представе Лепа Брена Пројект. Представа приказује живот ФАХРЕТЋЕ ЈАХИЋ у контексту друштвено-политичке транзиције, а настала је из монолога драмских писаца Маје Пелевић, Тање Шљивар, Ведране Клепице, Слобо-

Након Загреба и у Ријечи – Брена пројект (Фото: Сањин Струкић/PIXSELL)

дана Обрадовића и Олге Димитријевић, док су редатељи представе Олга Димитријевић и Владимир Алексић. Глумачки ансамбл предвођен је Јасном Ђуричић, затим Јеленом Илић, Анђелом Јовановић, Јованом Беловић те Владимиром Алексићем, а свако од њих утјеловљује једну од пет Брена – Брену Градитељства, Брену Бизнисменку, Брену Пјесме, Брену Југославенку и Брену Сексуалности.

У само четири дана, овај гласно-плесно-драмски спектакл одигран је чак шест пута, а за оба термина одржана у Ријечи карте су биле у потпуности распродане. Иако се најављивало како ће Лепа Брена посјетити премијеру у Хрватском културном дому у на Сушаку, напосљетку се није појавила, а на резервираним мјестима у првим редовима нашли су се приморско-горански жупан Златко Комацина са супругом те с гласноговорницом Ермином Дурај.

Осим што говори о животу највеће балканске звијезде, представа проблематизира њезину популарност, као и период саме транзиције, а све то испричано кроз пет лица једне жене насталих из читања Брене у корелацији с повијесним, друштвеним и економским аспектима живота. Док Брена Градитељства говори о социјализму из данашње транзицијске перспективе, говори и о рату, а Брена Сексуалности приказује судбину трансвестита који наступа као *драј* звијезда која утјеловљује њезин лик. Брена Бизнисменка приказује наличје диве које се читава у људској слабости, Брена Југословенка доноси бестидни ужас рата, а Брена Пјесме пружа могућност за промјеном и животом достојним живљења. Баш као и у загребачка, и ријечка публика је глумце на крају поздравила громогласним плеском, а због великог интереса представа се у Хрватску враћа већ овог травња те ће осим у Загребу гостовати у још неколико градова.

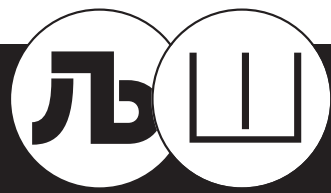
■ Катарина Бошњак

Квиз за гимназијалце

Задњепласирана екипа добила је теглу с краставцима и напoлитанке

ОДРЖАВАЊЕМ другог пabквиза уприличеног 9. марта у просторијама привредника у Загребу, Српски демократски форум представља успјешну праксу окупљања младих, прије свега ученика Српске православне опште гимназије ‘Кантакузина Катарина Бранковић’, њихових професора, али и свих заинтересираних за учешће. Како је дошло до идеје о квизу, објашњава нам активист Милорад Кондић, одличан студент историје и географије.

— На мјесечној бази разговарамо како унаприједити програм и побољшати га различитим активностима, а како је тежиште активности СДФ-а на младима

Ljetna škola srpskog jezika i kulture ‘Sava Mrkalj’ 2023. za srednjoškolce

Srpsko kulturno društvo Prosvjeta i Srpsko narodno vijeće (SNV) po drugi put organizuju Ljetnu školu srpskog jezika i kulture namijenjenu učenicima srednjih škola. Posebna grupa srednjoškolaca održaće se u terminu od 12. 7. do 18. 7. 2023. godine. Škola se i ove godine održava na Viru, u odmaralištu Cvrčak. Odmaralište se nalazi van naselja Vir, 150 m od mora, s vlastitim dvorištem, bezbjednim za provođenje sportskih aktivnosti i boravak učenika. So-be su višekrevetne sa kupatilom. Boravak u odmaralištu uključuje smještaj, tri glavna obroka i užinu. Cilj Ljetne škole jest da kod učenika probudi dodatni interes, obogatiti i proširi saznanja o kulturi i jeziku srpskog naroda te da doprinese očuvanju i razvoju nacionalnog i kulturnog identiteta. Ovakav oblik organizovanog boravka učenicima bi omogućio da steknu nove prijatelje, nova iskustva obogaćena i proširena saznanjima o zemlji svojih predaka, svojoj kulturi, jeziku i identitetu. Takođe, učenicima koji su već imali priliku da kao osnovci učestvuju u radu Ljetne škole, biće ovo prilika za proširivanje postojećih i sticanje dodatnih znanja o srpskom jeziku i kulturi, primjerenih njihovom uzrastu.

Ljetna škola za srednjoškolce je namijenjena učenicima koji pohađaju 1, 2. ili 3. razred srednje škole, a koji nisu uključeni u redovan program školovanja za srpsku nacionalnu manjinu (model A i B). U program Ljetne škole mogu se prijaviti učenici srednjih škola koji do dana završetka, odnosno na dan završetka programa, 18. 7. 2023. neće navršiti 18 godina. Program je koncipiran tako da je cijeli dan ispunjen aktivnostima, s tim da se nastava odvija uz gostujuće predavače, svakodnevne sportske aktivnosti i u vidu radionica. U sklopu sedmodnevnog programa Ljetne škole realizirat će se i dvije terenske nastave, odnosno izleta.

Troškove smještaja, prehrane (tri obroka i užina), pratilaca grupe i prijevoza od Zagreba do Vira snose organizatori. Troškove putovanja od mjesta boravka do Zagreba i nazad snose roditelji. Roditelji su obavezni dovesti djecu do Zagreba i u povratku ih dočekati u Zagrebu, u unaprijed dogovoreno vrijeme, na unaprijed dogovorenoj lokaciji. Pozivamo vas da se prijavite u Ljetnu školu srpskog jezika i kulture Sava Mrkalj i da informacije o njoj dostavite svim zainteresiranim učenicima. Upute za prijavu:

1. Ispuniti obrasce 1. i 2. (saglasnost i anketa za srednjoškolce) objavljeno na stranicama SKD Prosvjeta: www.skd-prosvjeta.hr
2. Zatražiti potvrdu o redovnom pohađanju učenika srednje škole (tajništvo škole)
3. Ispunjene obrasce i potvrdu o redovnom pohađanju srednje škole poslati preporučeno poštom najkasnije do 22. 3. 2023. na adresu ili skenirano na e-mail: obrazovanje@skd-prosvjeta.hr

SKD Prosvjeta
ZA LJETNU ŠKOLU
Berislavićeva 10, p.p. 9
10 106 Zagreb

Broj mjesta je ograničen, izabrani kandidati bit će obaviješteni telefonom do završetka školske godine. Neispravno ili nepotpuno ispunjeni obrasci i prijave poslane nakon propisanog roka, neće se uzimati u razmatranje. Za sve dodatne informacije obratite se na e-mail: obrazovanje@skd-prosvjeta.hr ili na tel: 097/ 7525-327 ■

ИНФОРМАТОР

Ђаци су показали знање
у квизу СДФ-а

и женама, пала ми је на памет идеја да покренемо квиз које ће привући младе активностима које су мени биле занимљиве кад сам био њиховог узраста и ишао на квизове који по кафићима у Загребу. С једне стране настојимо да им пружимо простор да се друже и тако приближе оном што СДФ ради, а с друге да заволе квизове – каже Кондић.

Иницијатива је објављена у новембру прошле године, кад је одигран први пуб квиз који је изазвао велики интерес, па је настао проблем с мањком простора за све који су хтјели учествовати. Такмичило се седам екипа ученика, а у њих тамо су били њихови професори укључивши директора Словодана Лалића, чланови СДФ-а и српских организација. Како свака екипа има по четири члана, у првом квизу учествовао је значајан број ученика Гимназије. Прошли тједан се такмичило шест екипа.

Питања су била врло оригинална и разнолика. У веселој атмосфери одржана су три циклуса питања с паузама током којих су исправљани одговори. Награде за ученике биле су у складу с буџетом СДФ-а: бон од 30 еура за Синестар, бон од 30 еура за књиге Знања и четири улазнице за Музеј мамурлука. Теглу с киселим краставцима и напoлитанке које су прошли пут допале предзадњу екипу, овај пут је добила задња екипа и одмах их је дегустирала. Награду у виду боце шампањца и вина добила је ‘професорска’ екипа, с обзиром да су чланови пунољетни, док је екипа СДФ-оваца остала кратких рукува.

— Питања су резултат наше расправе, сјели смо и договарали их, рекао нам је Доријан из организаторске екипе док је Милорад нагласио да је дио питања био прилагођен ученицима.

— У сваком случају, побједници, али и остали показали су добро знање и припремљеност, рекао је и додао да у наредним квизовима који би се могли одржавати бар једном мјесечно, очекује ученике других школа, чланство фолклорне и других секција Просвјете те других српских организација у Загребу. Одлично се забавила чланица побједничке екипе, ученица трећег разреда НЕВЕНА ЈЕЛАЧА.

— За квиз сам чула преко професора којима је то јавио Милорад Кондић. Свима нам је било супер, питања су била занимљива, а научили смо и нешто ново, рекла нам је Јелача. СДФ-овац ДУБРАВКО ЛАЗИЋ каже да се у квиз укључио јер

је хтио провјерити своје знање, а и такмичарског је духа. Мисли да је то добра забава и добар потез СДФ-а, а волио би да се састав судионика прошири, да то буду ученици више школа и други људи вољни показати знање.

■ Н. Ј.

Координација у Моравицама

Координација вијећа и представника националних мањина Загребачке жупаније посјетила је Моравице

У оквиру студијског путовања кроз Приморско-горанску жупанију, представници националних мањина Загребачке жупаније посјетили су Моравице. Делегацију је предводио Салих Уремовић, председник Координације вијећа и представника националних мањина у којој представља Бошњаке, а у њој су били Драгиша Пилиповић (Срби), Горан Беус Рихемберг (Нијемци) и Лена Ђапић (Македонци). Домаћини било је ВСНМ Града Врбовског на челу с председником Миланом Вукелићем, а састанку су присуствовали Новица Вучинић у име пододбора ‘Просвјете’ у Моравицама, Душан Милановић и градски вијећник Јован Трбовић као представници мо Моравице.

По ријечима Уремовића, међусобна сарадња је од велике важности, не само за националне мањине у Загребачкој жупанији, већ и на ширем подручју Хрватске. Управо због тога, Координација организира студијска путовања, како би чланови вијећа и представници мањина имали прилику упознати примјере добре праксе, али и представити свој рад другима. Размјена искустава битна је у подизању квалитете представљања националних мањина.

По ријечима председника ВСНМ-а Града Врбовског Милана Вукелића, један од главних циљева рада Вијећа је рад на јачању и координацији активности свих организација које су још увијек актив-

Састанак гостију и домаћина

не у овом крају, од спорта културе и гостоподарства.

— Трудимо се пронаћи начине да нашу баштину, традицију и начин живота искористимо као развојну полуту нашега краја и вриједан туристички производ. Управо су због тога локалне иницијативе као што су фестивал хармонике у Гомирју, пројект Традиција и обичаји Срба Горског котара, дани лаванде или идеје за развој манифестације везане уз лик Пере Квргића и музеја жељезнице, од великог значаја за дио економског развоја нашега краја. Сигуран сам да ћемо и даље имати финансијску и техничку потпору СНВ-а и Приморско-горанске жупаније, а надам се да долази вријеме веће бриге и укључености Града Врбовског у промишљање како искористити потенцијале свих наших мјеста и мјесних одбора – рекао је Вукелић.

Након представљања активности ВСНМ-а Града Врбовског, ‘Просвјета’ и Мјесног одбора Моравице, учесници су се упознали с храмом св. Великомученика Георгија и радом Жељезничке техничке школе Моравице.

■ Н. Ј.

Чувени умјетници

Представљени су ликовна умјетност и архитектура знаних Жидова из Хрватске

Иако је највећи дио припадника јеврејског народа у Хрватској страдао у Холокаусту, иза ове заједнице је остала вриједна културна и хисторијска баштина. Она умјетничка била је предмет ликовне изложбе у организацији Музеја Града Копривнице, Жидовске општине Копривнице и Жидовске општине Загреб. На изложби ‘Ликовна баштина из музејске збирке Жидовске општине Загреб’ представљено је 50 слика и скулптура признатих умјетника јеврејског поријекла међу којима су Алфред Пал и Златко Боурек. Заједничко им је да су дјеловали у првој половини 20. вијека те су обиљежили хрватску модерну ликовну умјетност. Изложба је била обиљежена мултимедијалним сатржајем за који је била заслужна хисторичарка умјетности и редитељица МИРА Волф, уједно ауторица стручне концепције. Овим мултимедијалним концептом представљене су двије значајне теме: Ликовна умјетност Жидова из Хрватске и Градитељи модерног Загреба. Свечано-сти отварања изложбе присуствовали су амбасадор Државе Израел ГАРИ КОРЕН те представници копривничке и загребачке Жидовске општине САЊА ШВАРЦ ЈАЊАНИН и ОГЊЕН КРАУС.

Уочи ове изложбе, у Галерији Мијо Ковачић одржана је промоција зборника радова с научног колоквија ‘Жидови у Подравини’, одржаног у новембру

Миливој Дретар на изложби

2021. године у организацији Повијесног друштва Копривница, који су представили Лидија Вранар и Миливој Дретар. — Овим зборником жељели смо приближити повијест и културну оставштину готово нестале жидовске заједнице у Подравини. Тијеком Холокауста уништена је општина у Лудбрегу, нестале су мање заједнице у Леграду и Ђурђевцу, а опстала је само Жидовска општина Копривница која данас само симболично дјелује јер број је Жидова у том граду одавно премали за обнову општине у пуном смислу. Холокаустом је избрисано 80 посто жидовске популације у Хрватској, а након рата половица преживјелих одселила је у новоосновани Израел. Ипак, занимање за жидовском оставштином задњих је година у порасту – у школама се поучава о Холокаусту и злочинима против човјечности, комеморирају се датуми везани уз страдања Жидова, одржавају изложбе и предавања на ту тему. Ево, и на представљање овог зборника дошао је велик број Копривничана. У ту смо га сврху и тискали, као малу помоћ у сналажењу чињеницама о повијести трагично страдале заједнице. Захвални смо свим ауторима који су зборник надопунили вриједним прилозима па вјерујемо да ће наћи пут у књижнице, школе и удруге – рекао је повјесничар Миливој Дретар, члан Повијесног друштва Копривнице.

■ З. В.

Почашћене казалиштем

Беломанастирски пододбор ‘Просвјете’ за своје чланице организовао је одлазак у осјечки хнк

У ПЕТАК, 10. марта ове године, а у поводу Дана жена, Пододбор Бели Манастир скд-а ‘Просвјета’ водио је, уз аутобусни пријевоз, педесетак чланица и чланова беломанастирских српских организација у Хрватско народно казалиште у Осијеку, на представу ‘Свирај то поновно, Сам’, која се – судећи по аплаузу на крају представе и по коментарима у аутобусу на повратку кући – свидјела публици.

Послије представе чланице и чланови додатно су почашћени пићем, кавом или чајем у оближњој кавани.

— Сад већ традиционално беломанастирски Пододбор, пету годину заредом, за своје чланице, чланице других српских организација и симпатизере с подручја Белог Манастира, организира одлазак у осјечки хнк на казалишну представу. Повод је обиљежавање Осмог марта – Дана жена, међународни дан равноправности и дуготрајне борбе жена за своја права. Одлазак у казалиште једна је мала геста према нашим чланицама, које вриједно раде цијеле године. Таквим гестама желимо им се захвалити за све што чине 365 дана у години – каже Дејан Јеличић, предсједник Пододбора и вођа пута.

‘Свирај то поновно, Сам’, како то истиче осјечки хнк, класична је комедија у манири Вудија АЛЕНА, прича о ‘спашавању’ изгубљеног мушкарца, хипохондра и неуротичног филмског критичара који након одласка супруге и развода не може похватати конце властитог идентитета. Та комедија уједно је и омаж филмском класику ‘Казабланка’, чији се главни глумац

Комедија у манири
Вудија Алена

ХЕМФРИ БОГАРТ појављује у фантазијама психички уздрманог протагониста представе те му даје савјете како поступати с њему недокучивим женама.

Представу, која траје сат и пол, режирао је Тамара Дамјановић, а у њој глуме: Матија Качан, Армин Ћатић, Матеа Грабић Ћатић, Горан Вучко, Сара Лустиг и Моника Ланшћак. Представа је рађена у копродукцији с Казалиштем Вировитица, а у Осијеку је премијерно приказана 3. фебруара.

■ Јован Недић

Успјела прослава

У ОРГАНИЗАЦИЈИ Вијећа српске националне мањине Копривничко-крижевачке жупаније (ВСНМ), удружења жена Велики Поганац и групе мјештанки из Војаковачког Осијека, у овом поткалничком мјесту обиљежена је прослава

Славље у Војаковачком
Осијеку

Међународног дана жена. Предсједник ЈОВО МАНОЈЛОВИЋ је женама честитао њихов дан, зажелио им срећу у приватном и пословном животу. Указао је и на планове Вијећа у будућности, а од тренутних активности издвојио је рад на оснивању културног српског центра у Великом Поганцу. У другом дијелу прославе који је био резервиран за веселу атмосферу уз народну музику и уживање у традиционалним јелима и пићу, задужене су биле жене из редова домаћина. Мирјана Гојковић из Пркоса у Општини Расиња изразила је похвале за организацију и програм прославе, на којој се окупио велики број жена из поткалничког и подравског краја. Ријечима захвале придружила се и предсједница ВСНМ-а Града Крижеваца ГОРАНКА МАНОЈЛОВИЋ.

■ З. В.

Уређење постава

Преуређена је Спомен-соба Болманске битке на кату Дома културе

Ових дана навршава се 78. годишњица Болманске битке, која се одвијала у барањском селу Болману и његовој околици од 6. до 21. марта 1945. године између њемачког Вермахта и партизанских јединица, потпомогнутих јединицама совјетске Црвене армије. У знак сјећања на ‘крваве дане болманске’ палим борцима подигнута су два споменика на подручју Болмана те споменици у сусједним мјестима. Централни споменик подигнут је 1951. на ко-ти 92 – на раскрсници путева Болман – Барањско Петрово Село – Петловац, гдје су и вођене најтеже борбе.

Опћина Јагодњак и Удруга антифашистичких бораца и антифашиста (УАБА) Бели Манастир сваке године у марту организирају обиљежавање годишњице Болманске битке, на коме учествују представници антифашистичких организација из Барања, Славоније, других дијелова Хрватске, Војводине и Дистрикта Брчко. Ове године обиљежавање се изузетно неће одржати у марту, него у суботу, 29. априла.

— У сурадњи с Музејом Војводине из Новог Сада створили смо нешто чиме се може поносити наша Опћина Јагодњак. Преуређена је Спомен-соба Болманске битке на кату болманског Дома културе. Интеријер је уређен и модернизиран те смо јако задовољни што смо на високом нивоу успјели реализирати све оно што је замишљено. Радови су трајали дуже од предвиђеног због настале пандемије и мјера које је узроковао ковид 19, али ево успјели смо све привести крају. Остало је да се уреде још понеке ситнице, попут постављања слика те разних спомен-предмета и литературе. Сам пројект преуређења Спомен-собе Болманске битке вриједан је око 600.000 куна – каже начелница Опћине Јагодњак ДАНИЈЕЛА МЛИНАРЕВИЋ.

— Стога, баш због тих завршних радова, обиљежавање Болманске битке ове године нећемо, како је уобичајено, одржати у мјесецу марту, него ћемо посљедње суботе у априлу организовати велики скуп на коме ћемо отворити Спомен-собу и Меморијални и изложбени центар Болманске битке. Центар ће обухватити сва обиљежја те битке у Болману и околици, а програм ће започети у 10 сати полагањем вијенаца на централни споменик. Наставиће се полагањем вијенаца на споменик у селу и отварањем собе и центра, а потом ће услједити свечана академија с умјетничким програмом те ручак за све учеснике.

■ Јован Недић

Захтјеван пројект

Крижевачко удружене антифашистичких бораца и антифашиста (УАБА) одржало је своју редовну годишњу скупштину. Поред чланова и чланица удружења, скупштини су присуствовали представници антифашиста из Копривнице, Расиње и Соколоваца те ВСНМ-а из Крижеваца. Поводом десете годишњице оснивања удружења уручена су признања оснивачима те је у чланство примљено шест нових чланова. Предсједник УАБА Града Крижеваца ИВАН КНОК је истакнуо да ће удружење имати за циљ обиљежавање свих значајних датума за антифашизам у Хрватској и повести рачуна о обнови и уређењу спомен обиљежја нов-а на подручју крижевачке самоуправе и остатку калничког Пригорја.

— Најзахтјевнији пројект је Партизанска болница из нов-а у Ступама коју настојимо сачувати од заборавља. Задња активност је била изградња моста те уређење терена и приступних стаза за болницу – казао је Кнок.

■ З. В.

Stogodnjak (677)

17. 3. – 24. 3. 1923: poslije ostavke predsjednika vlade Nikole Pašića i raskida vladajuće koalicije radikala i demokrata, u zemlji su održani novi parlamentarni izbori. Predizborni skupovi su u nekim gradovima prerasli u otvorene terorističke akcije, pa je tako na sam dan izbora (18. 3.) bačena bomba na prostorije osječkog Hrvatskog lista, a u Dubrovniku u prostorije Hrvatske radničke zadruge. Sumnja se da iza svega stoje pripadnici Organizacije jugoslavenskih nacionalista (Orjuna), organizacije čiji je programski cilj integralno jugoslavenstvo, borba protiv komunizma i separatizma, a posebno protiv hrvatskog nacionalnog pokreta. List Obzor piše da su bombe postavili fašisti, a o terororu uoči izbora, osim Obzora opširno pišu i drugi listovi: Novosti, Jutarnji list, Slobodni dom, Novi list, Hrvat, te radnička i sindikalna štampa. Inače, prema prvim rezultatima izbora radikali su u znatnoj mjeri uspjeli oslabiti Pribićevićevu Demokratsku stranku, pa se u novinama već nagađa kako će on razbiti vlastitu stranku i da će s najodanijim pristajama opet ući u koaliciju s radikalima.

* o neumrloj korupciji u Mađarskoj, koja se nezadrživo širi i u Jugoslaviji, sve češće progovaraju domaća i strana glasila. Evo samo jedne priče iz zagrebačkih novina. ‘... međusobno se optužuju vode koalicijinih stranaka za teške krađe. Baš i kao kod nas...’ Husar je izjavio da je Friedrichu mjesto u ludnici, na što mu je ovaj uzvratio – zaušnicom! Član vladine koalicije, zastupnik Lingauer, diže protiv trojice ministara stranke maloposjednika – Rubineka, Koranyia i Szaboa – najteže optužbe, tvrdeći da su bili sudionici golemog krijumčarskog lanca i da su, kao ministri, čak posjedovali monopol na krijumčarenje i pritom pribavili materijalnu korist od oko 12 milijuna kruna. Koliko prava, međutim, ima taj Lingauer kad o njemu postoji priča njegova najbližeg ratnog druga koji tvrdi: Lingauer je, kao natporučnik 13. honvedske pukovnije, uspio da se prigodom zauzeća Beograda i pljačkanja srpskog dvora, dočepa vrijedne zbirke maraka kralja Petra i vrlo brzo je proda za 60.000 kruna. Stvarno, za ove ljude, čini se, vrijedi stara dobra riječ – da si međusobno nemaju što predbacivati. Kao i mnogi kod nas...’

* Jedna od mnogih proročica i vračara je baba Miljka koja je za mnoštvo zalude-
nih klijenata otvorila ‘ordinaciju’ na beogradskoj Čuburi. Među njima se našla mlada udovica iz beogradske Makluzije-
ve ulice. Zaljubila se u nekog trgovca, ali on ljubav nije uzvraćao. Zato je pozvala u pomoć babu Miljku. Ona pristane pomoći, ali za – 4000 dinara. Kako udovica nije imala dovoljno novca ukrade ga od brata, bogatog trgovca. Jedne noći baba Miljka pozove udovicu i naredi joj da se svuče do gola. Onda udovicu premaže nekom masti, odreže joj čuperak kose, pa joj prišapne u uho: ‘Skuhaj to svom ljubljenom!’ Sve bi bilo dobro da udovičin brat nije primijetio krađu. Kad je saznao o čemu se radi babu Miljku tuži policiji. Epilog: baba Miljka i udovica završile su u istoj zatvorskoj ćeliji.

■ Đorđe Ličina

Lajčak na Đinđićevom tragu

Danas bi Đinđić vjerojatno rekao da se Lajčakov opis stanja ne razlikuje bitno od onoga kako ga je on opisao prije smrti, a koji se svodi na to da ako se Beograd i Priština ne dogovore, onda nema dogovora

BIVŠI srpski predsjednik BORIS TADIĆ među onima je u Srbiji koji se najglasnije protive europskom planu za normalizaciju odnosa Beograda i Prištine. U jeku priprema za sljedeću rundu pregovora VUČIĆA i KURTIJA, zakazanu za 18. ožujka na Ohridu u Sjevernoj Makedoniji, Tadić se, vjerojatno i zbog pojašnjavanja svojeg odbijanja europskog plana, u intervjuu za Insajder TV, na 20. godišnjicu njegova ubojstva, prisjetio pokušaja ZORANA ĐINĐIĆA da revidira kosovsko pitanje. Đinđić je svoju inicijativu konkretizirao i slanjem pisma tadašnjem američkom predsjedniku Georgeu W. Bushu.

Tadić je prvo podsjetio da je 'Kosovo 1999. godine nakon ratnih zbivanja ušlo u jednu proceduru zapadnih zemalja uspostavljanja nezavisnosti i to svako ko zna historiju i zna političke procese može da konstatuje. Zoran Đinđić u jednom trenutku razumejući da će to polomiti državni sistem Srbije i samo društvo u Srbiji, izašao je sa inicijativom koja se desila neposredno pre njegovog ubistva i kojom je tražio od zapadnih političara da se kosovsko pitanje revidira, da se ponovo vrati u međunarodnu javnost, da se uđe u pregovarački proces'.

Đinđić je konkretno zatražio 'povratak naših snaga, 1.000 pripadnika našeg osoblja na Kosovo i Metohiju. To znači na granice sa Albanijom i Makedonijom i tako dalje, a ne nažalost zaštitu srpskog stanovništva jer tako definiše Rezolucija 1244 taj akt o povratku naših snaga. Zoran Đinđić je na tu svoju inicijativu dobio ekstremno agresivan odgovor' tvrdi Tadić.

Potom je pojasnio: 'Ja sam u tom trenutku zbog Molitvenog doručka igrom slučaja bio u Vašingtonu i pozvan sam u Stejt department nakon tog pisma. Imao sam ekstremno težak razgovor sa predstavnicima Stejt departmenta da ih ne imenujem ovog trenutka i dobio sam realno pretnje koje je trebalo da prenesem Zoranu Đinđiću. Ja sam u razgovoru sa njim te pretnje preneo. On je bio veoma zabrinut zbog toga što sam mu rekao. Nakon nekoliko nedelja Zoran Đinđić je doživio tu tragediju koja se desila. Ja ne insinuiram da li je Zapad uopšte povezan sa tom tragedijom, ali to je na mene ostavilo izuzetan utisak, čitav taj kompleks i aspekt dešavanja u tom trenutku, Plašim se da bi demokratska vlast, i Zoran Đinđić da je ostao na vlasti, doživeli strahovito teške trenutku zbog potpunog nerazumevanja SAD-a da demokracija u Sr-

Đinđić je uoči smrti precizno naslutio smjer odnosa Beograda i Prištine (Foto: LSE Library/Wikimedia Commons)

biji nije mogla dugo da opstane u normalnoj formi bez jednog razumevanja srpskih nacionalnih interesa, što je Đinđić otvorio'. Tadićev intervju, a pogotovo dio u kojem je govorio o Đinđićevoj kosovskoj inicijativi, izazvao je brojne i različite reakcije. Tadić je čak mora demantirati da je 'Amerikance povezao s atentatom na Đinđića'.

Internetom kruži navodno originalna verzija Đinđićevog pisma Bushu. Beogradska Politika, međutim, odlučila je podsjetiti na to što je Đinđić o Kosovu govorio u intervjuima koje je dao nekoliko tjedana prije nego što je ubijen. Politika tako podsjeća da je 'premijer Đinđić 18. januara 2003. za RTS, u jednom od svojih poslednjih intervjuja, ocenio da su interesi države ugroženi na KiM i da se oni ugrožavaju svakoga dana, da se tamo stvara jedno definitivno stanje iza naših leđa, a sve pod firmom 'nije još vreme'. 'Sa SAD treba da se pređe na Evropsku uniju, EU treba da preuzme inicijativu, Amerika ima probleme sa Irakom, neka EU dobije mandat da se bavi tim pitanjem. Neka ga rešava na način Dejtonskog sporazuma: nepovredivost spoljnih granica, kolektivna prava za etničke zajednice, dogovor. Ne jednostrano i ne na osnovu etničke kompaktnosti. Da zaštitite interese države Srbije, a ne samo pojedinačnih srpskih građana, izbeglica, kojih inače ima jako malo na Kosovu. Tražim da se definišu prava države Srbije na Kosovu, mimo prava Srba, to su dve različite stvari. Tražim da se u najskorijem mogućem

roku (10, 15, 20 dana) kaže kada će biti vraćeno hiljadu srpskih policajaca i vojnika po Rezoluciji 1244. Neka kažu sledeće godine, neka kažu za hiljadu godina, ali neka kažu kada i u odnosu na to mi ćemo da definišemo svoju politiku'.

ĐINĐIĆ je puno opširnije o svojoj 'kosovskoj inicijativi' govori za banjalučke medije tri tjedna prije nego što je ubijen u Beogradu. Politika prenosi da je Đinđić tada rekao i sljedeće: 'Kad se priča o nacionalnim interesima, onda Amerika može da ima nacionalni interes u Iraku, a Srbija ne može da ima nacionalni interes na Kosovu, zato što nije zaslužila. Zaslužili smo da se naš nacionalni interes uvažava'. Đinđić je potom podsjetio da je UN-ova rezolucija 1244 Srbiji 'uzela atribut suverenosti na Kosovu, a to je zakonodavna, sudska i izvršna vlast, kao i pitanje bezbednosti. Teorija je bila otprilike: mi ćemo to da zadržavamo negde u nekom depou dok se odnosi ne srede i onda ćemo da vidimo kako da podelimo to između Prištine i Beograda. Sigurno ne kao što je bilo ranije, da je to sada jedna provincija u okviru Srbije, ali ne i u smislu da Kosovo bude nezavisno. I svi su pristali na tu rezoluciju, i mi smo pristali

na tu rezoluciju i rekli smo: 'To je u redu, privremeno će međunarodna zajednica da sprovodi suverenitet na Kosovu'.

Đinđić je već tada, prije dvadeset godina, srpskoj javnosti ukazivao da je 'postalo jasno da se na jednoj strani priča o odlaganju krajnjeg statusa do trenutka kad će to moći mirno da se uradi, a da se za to vreme dižu standardi, određeni kriterijumi se sprovode na KiM, vraćaju se neki normalni svakodnevni odnosi, a iza paravana se stvara država'. Zato je 'podigao prašinu i paniku u vezi s tim, tražeći da se status odmah zna, a oni su rekli da nije vreme. Kako nije, što ga onda rešavate svakodnevno ako nije vreme? Zašto onda dajete parlamentu Kosova i Metohije da odlučuje o pitanjima ekonomskog sistema, što je u nadležnosti centralne države, zašto prenosite na Kosovski zaštitni korpus nadležnosti bezbednosti, zašto utvrđujete granične prelaze, a ne pitate Beograd? Pa, kao, 'dobro to'. Nije dobro, to ne može da bude dobro'.

Đinđić je tada optužio međunarodnu zajednicu da problem Kosova pokušava da 'svede na pitanje prava Srba kao proteranih lica i nacionalne manjine. I podmeće jedno za drugo, kao da se time rešava državno pitanje. Čak i da Srbi, što nije moguće, imaju sva prava na Kosovu i Metohiji, time se još pravo Srbije nije ni pomenulo. Mi želimo na oba koloseka da imamo napredak. Na jednoj strani, naravno, da se vrate proterani Srbi i da oni malobrojni koji još nisu proterani imaju bezbednost. Ali, takođe, država Srbija da ima jasno definisana svoja prava. Ili da nema svoja prava, ali neka onda Savet bezbednosti kaže: 'Nema Srbija nikakva prava, mi smo dodelili nezavisnost Kosovu.' Mi nećemo voditi rat sa Savetom bezbednosti, ali ćemo znati na čemu smo. Ovo što sada imamo je najgore'. Vijede sigurnosti UN-a do danas to nije reklo, iako je oko polovine UN-ovih članica to učinilo.

Đinđić je bio uvjeren da je 'Kosovo još uvek opasnost za srpsku državnost, jer ono je rana kroz koju može da vam iscuri i poslednja kap krvi'. Zato je zaključno poručio da 'ta rana mora da se zatvori na određeni način, maksimalno povoljno za nas, ali da treba da budemo spremni na određeni kompromis koji bi uvažavao i interese one druge strane, Albanaca. Ja sam rekao – ako ne važi za Srbiju ono što je važilo u Dejtonu, a to je da su nacionalne zajednice dobile svoj kolektivni status i da su granice nepromenljive, da se kaže – u redu, sve te republike bivše Jugoslavije su države. Dakle, ako to ne važi za Srbiju, a ja mislim da neće važiti više ni za koga, kako objasniti da je jedini presedan napravljen upravo za Srbiju. Rekao sam: jesam za očuvanje Dejtona, ali dajte da nađemo neki kompromis kroz regionalnu saradnju, kroz bilateralnu saradnju albanskog dela Kosova sa Albanijom, srpskog dela Kosova sa Srbijom, Republike Srpske sa Srbijom, hrvatskog dela Bosne sa Hrvatskom, bez menjanja granica, bez postavljanja pitanja suvereniteta, ljudi... Ali, ako vi želite da stvorite albansku državu u 21. veku na teritoriji koja pripada državi Srbiji, onda ćete ponovo otvoriti proces koji ste mislili da ste zatvorili. I to nije moja želja, to je opis stanja'.

Dvadeset godina kasnije specijalni izaslanik Evropske unije MIROSLAV LAJČAK, nakon pripremnih razgovora za nastavak pregovora VUČIĆA i Kurtija na Ohridu o realizaciji europskog plana o normalizaciji odnosa Beograda i Prištine, poručio je 'Naš cilj je da se dogovorimo o punoj implementaciji predloga. Ako Priština kaže ne želimo ZSO, a Beograd kaže da ne želi prijem Kosova u UN, onda ne bismo imali dogovor'. Đinđić bi vjerojatno rekao da je to 'Lajčakov opis stanja' koje se nije mnogo promijenilo od onoga koje je on opisao neposredno prije nego što je ubijen. ■

Levo kretanje

‘Mandat preda mnom je mandat za promene ljudi, metoda i vizije’, rekla je nedavno Elly Schlein, generalna sekretarka Demokratske stranke. Prva žena na čelu te partije početkom marta predvodila je antifašistički protest u Firenci, na kojem se okupilo više od 20.000 ljudi

MALO pre ponoći, kada su zvanično proglašeni rezultati izbora za novu generalnu sekretarku italijanske Demokratske stranke, ELLY SCHLEIN, koja je izabrana na tu funkciju, rekla je da će ona i politička stranka koju će u narednom periodu voditi biti veliki problem za novu italijansku vlast. Premijerka Italije, desničarka GIORGIA MELONI, čestitala je Schlein na pobjedi, rekavši da bi ova mlada žena mogla da pomogne

italijanskoj levlci da se oporavi i da gleda u budućnost. Tridesetsedmogodišnja Elly Schlein, koja je 27. februara osvojila 53,8 odsto glasova i tako pretekla svog protivkandidata, predsednika regije Emilia-Romagna STEFANA BONACCINIJA, prva je žena ikada izabrana na čelo Demokratske stranke i neko ko je prvi put pobedio na unutarstranačkim izborima zahvaljujući pre svega glasovima simpatizera ove partije. U prvom krugu izbora, u kojem su glasali samo članovi, vodstvo je imao Bonaccini, da bi u drugom krugu, kada je na glasanje

izašlo više od milion Italijana, Schlein odnela daleko veću pobjedu. Ona je takođe najmlađa osoba na toj dužnosti, godinu dana mlađa od MATTEA RENZIJA koji je imao trideset osam godina kada je 2013. bio izabran na tu funkciju. On je i jedini sekretar kojem je 2017. ponovo poveren mandat, da bi godinu dana kasnije dao ostavku, uz neizbežne posledice svoje vladavine, koje su ovu stranku daleko odvele od njene leve ideologije.

‘Žena sam koja voli drugu ženu. Nisam majka, što ne znači da sam zbog toga manje žena. Mi nismo samo bića za reprodukciju, već osobe sa svojim pravima’, govorila je Elly Schlein na zatvaranju svoje izborne kampanje, prisećajući se tako govora Giorgije Meloni, koji je liderka stranke Braća Italije i buduća premijerka te zemlje održala leta 2021. godine na skupu ekstremno desničarske partije Vox u Madridu. U svom neponovljivom obraćanju, Meloni je govorila o pravima Španaca i Italijana, o porodici i njenim vrednostima, o kulturi i obrazovanju. Upozoravala je na islamske teroriste, na preterane zahteve pripadnika LGBT zajednice i na najezdu migranata. Još mnogo toga je pomenula za šta se zalaže, šta je uznemirava i šta bi po njoj trebalo da se zabrani u jednoj, kako je tada naglasila, ‘normalnoj, evropskoj, suverenoj i narodnoj državi’, kakve bi trebale da budu Španija i Italija. Na kraju je uzviknula: ‘Ja sam Giorgija, žena, majka, hrišćanka i Italijanka!’ Godinu dana posle toga izabrana je kao prva žena premijerka u Italiji, uspostavljajući tako desničarsku vlast u državi.

Kada se kandidovala za funkciju generalne sekretarke Demokratske stranke, Schlein je odmah viđena kao sušta suprotnost onome što zastupa desničarska vlada Giorgije Meloni. U jednom od svojih prvih intervjuua nakon izbora, ova mlada političarka rekla je da će stranka odmah organizovati jaku opoziciju u parlamentu koja će se pre svega boriti za prava najugroženijih, siromašnih i radnika. ‘Nećemo mirovati sve dok ne postavimo granice koje vode u nesigurnost, dok ne ograničimo ugovore na određeno vreme, dok ne ukinemo besplatno stažiranje i dok svaki pošten radnik ne zaradi dostojanstvenu platu za život’, rekla je Schlein. Takođe je naglasila važnost investiranja u državne škole i spremnost za borbu protiv smanjenja budžeta za zdravstvo. U tom programu našli su se i svi oni argumenti koji su u nekom drugom planu sadašnjoj vlasti, poput prava migranata, prava LGBT populacije, klimatskih promena.

Uz reforme u svojoj stranci, kao jedinoj koja bi u ovom trenutku mogla da se suprotstavi desnici na vlasti, najavila je i spremnost dogovora sa ostalim opozicionim partijama

Uz reforme u svojoj stranci, kao jedinoj koja bi u ovom trenutku mogla da se suprotstavi desnici na vlasti, Schlein je najavila i spremnost dogovora sa ostalim opozicionim partijama u borbi protiv vlade Meloni

u zajedničkoj borbi protiv vladajućeg režima. ‘Mandat preda mnom je mandat za promene ljudi, metoda i vizije’, rekla je nedavno nova generalna sekretarka Demokratske stranke, gostujući na televiziji RAI. Izjava od koje su se mnogi uzdržali, ne želeći da daju bilo kakve prognoze, za ono što bi moglo da se desi u budućnosti i što bi možda zaista bilo revolucionarno.

S druge strane, protivnici Elly Schlein optužuju je da je na vlast došla zahvaljujući podršci američkog biznismena GEORGEA SOROSA i da zbog takve podrške postoji realna opasnost od njene vladavine. Svakako, njena pojava nikoga nije ostavila ravnodušnim, a ako se osvrnemo na njenu ličnu biografiju, možemo bolje razumeti i njene političke izbore. Otac joj je rođeni Amerikanac, Jevrejin poreklom iz Ukrajine, dugogodišnji profesor istorije i političkih nauka na Univerzitetu Franklin u Luganu, u Švajcarskoj. Majka je Italijanka iz bogate porodice, takođe profesorka prava na Fakultetu u Milanu. Schlein je rođena kao američka državljanka u Švajcarskoj, gde je i odrasla, kako bi se tek kao studentkinja preselila u Bolonju u Italiji.

Svoju političku aktivnost je počela u Chicagu kao volonterka tokom izborne kampanje BARACKA OBAME 2008. godine. Nekoliko godina kasnije, izabrana je u direkciju Demokratske stranke i na njenoj listi je izabrana kao poslanica u Evropskom parlamentu, u kojem je bila od 2014. do 2019. godine. Međutim, u sukobu sa tadašnjim sekretarom, Matteo Renzijem, napustila je stranku 2015., a pet godina kasnije na regionalnim izborima u regiji Emilia-Romagna kandidovala se na listi levih stranaka. Zapravo je tada dobila najviše glasova, dok sama lista nije najbolje prošla. Predsednik regije Stefano Bonaccini, koji je bio i njen protivkandidat na ovim izborima, imenovao ju je tada potpredsednikom te regije. Na parlamentarnim izborima 2022. izabrana je u Zastupnički dom na listi Demokratske stranke. A prošle godine, nakon ostavke svog prethodnika ENRICA LETTE, prvi put je najavila svoju kandidaturu za generalnu sekretarku.

Svojom pobjedom Elly Schlein je katapultirala ideju o nekoj drugačijoj Italiji, koja se inače smatra zemljom staraca, tradicionalnih vrednosti i ideja u svakom smislu, pa i u političkom. U isto vreme, postoje sumnja i strah od radikalnog pomaka partije ulevo i gubitka centralnog biračkog tela. U svakom slučaju, nova generalna sekretarka početkom marta predvodila je antifašistički protest održan u Firenci, na kojem se okupilo više od 20 hiljada ljudi. A jedan zagrljaj tokom tog protesta, između nje i GIUSEPPEA CONTEA, lidera druge najveće opozicione partije, Pokreta pet zvezdica, možda je predznak početka promena. ■

Elly Schlein u Firenci
(Foto: Gianni Pasquini/
IPA/PIXSELL)

Nove hantigtonijade

‘Ako je civilizacija odlučujući čimbenik, mala je vjerojatnost za nasilje između Ukrajinaca i Rusa’, pisao je 1996. Samuel P. Huntington u ‘Sukobu civilizacija’. Problem s njegovom knjigom nije u ovoj ili onoj faktografskoj grešci, nego s postavljanjem pozornice za politike identiteta, kulturalizaciju politike, isticanje nacija i religija kao razdjelnica. A naš je problem što nemamo nikakvu garanciju da loše teorije ne mogu biti u upotrebi

OVAJ tekst pokušaj je da se nađe poveznica između jedne već relativno stare knjige i aktualnog rata u Ukrajini. Knjiga koja će uskoro obilježiti tridesetu godišnjicu prvog izdanja 1996. nosi naslov ‘Sukob civilizacija i preustroj svjetskog poretka’, a njezin autor je američki politolog SAMUEL P. HUNTINGTON. U nas je prevedena već godinu kasnije, a s obzirom na našu tadašnju tmurnu političku situaciju imala je velik odjek. U mejnstrimu

apologetski, na marginama kritički. Uz nešto naknadne pameti mogli bismo je svrstati u žanr liberalne paranoje, koja se nakupila početkom devedesetih godina u svijetu, kao i u nas. Na stražnjoj korici čitamo pohvale njenih apologeta među kojima su HENRY KISSINGER, ZBIGNIEW BRZEZINSKI, FRANCIS FUKUYAMA, ROBIN HARRIS i RICHARD BERNSTEIN. Iz perspektive intelektualaca bliskih američkoj politici knjiga je ocijenjena kao briljantna i prevratnička. Ona nam govori što se već dešava ali, što je važnije

od toga, i kakva nas budućnost čeka. A ta bi budućnost mogla biti mračna, ako i dalje najveća svjetska sila ne shvati na vrijeme svoj položaj u novonastalom sukobu civilizacija. Jer svijet je upravo pred njime.

Što donosi Huntingtonova politološka paradigma? Izvedemo li je u kratkim crtama ona glasi: ‘Fundamentalni izvor sukoba u novome svijetu neće biti primarno ideološki ni primarno ekonomski. Velike podjele među čovječanstvom i dominirajući izvor sukoba bit će kulturne naravi. Nacionalne države ostat

će najmoćniji akteri u svjetskim stvarima, ali će se temeljni sukobi i konflikti svjetske politike događati među narodima i grupama različitih civilizacija. Sukob civilizacija vladat će svjetskom politikom.’ A proročki ton skorog kraja svijeta, onakvog kakav smo poznavali, sažet je u rečenici: ‘Sukob između civilizacija bit će posljednja faza u evoluciji konflikata u modernom svijetu.’

A što je za Huntingtona civilizacija? ‘Civilizacija je kulturni identitet. Sela, regije, etničke grupe, nacionalnosti, religijske gru-

pe, sve to ima različite i odvojene kulture na različitim razinama kulturne heterogenosti.’ Njegova projekcija uključuje osam suvremenih civilizacija. To su kineska, japanska, hinduska, islamska, pravoslavna, zapadna, latinoamerička i afrička. Sukobi civilizacija odigravat će se na njihovim razdjelnicama. Temeljne i stvarne razlike proizvod su stoljeća modernizacije, koja slabi nacionalnu državu kao izvor identiteta. Javljaju se fundamentalistički pokreti, a Zapad se našao u dvostrukoj ulozi: on je ‘vrh moći’ koji obilježavaju i na otpor protiv vesternizacije i povratak vlastitim identitetima. Domaće elite pribjegavaju azijskij, islamizaciji i rusifikaciji. Identiteti su primarno izraženi u etničkim i religijskim vezama, kao sukobi na relaciji ‘mi-oni’. Zato moramo razlikovati mikrokozmičku i makrokozmičku perspektivu svijeta i politike.

Na mikrorazini susjedne grupe bore se duž razdjelnica civilizacija. Ti su sukobi žestoki, u vezi su s nadzorom teritorija i nadzorom jednih nad drugima. Na makrorazini države iz različitih civilizacija natječu se vojno i privredno, bore se za nadzor nad međunarodnim ustanovama i nadzor nad trećim stranama. One promiču svoje partikularne političke i religijske vrijednosti. Gdje je u svemu tome Ukrajina? Huntington bi vjerojatno priznao da već imamo posla s obje razine. Civilizacijske razdjelnice zamjenjuju političke i ideološke granice hladnog rata. Naime, nakon navodnog nestanka ideoloških podjela pojavile su se kulturno-civilizacijske razdjelnice između zapadnog kršćanstva s jedne, i pravoslavnog kršćanstva i islama s druge strane. Linija razgraničenja između zapadnog i istočnog kršćanstva proteže se duž granice Finske i Rusije, baltičkih zemalja i Rusije, presijeca Bjelorusiju i Ukrajinu itd. Po njemu dakle postoje tzv. raskoljene zemlje. Takva je i Ukrajina koja je podijeljena na više katoličku, zapadnu i pravoslavnu, istočnu Ukrajinu. Usput, na Balkanu ta linija prati povijesne granice Habsburškog i Otomanskog carstva, čineći Sloveniju i Hrvatsku dijelom Zapada (i prije nego što smo postali dio EU-a i NATO-a), dok je za ostale nejasno. Na Balkanu ta razdjelnica ne ocrtava samo razlike, nego je i linija krvavog sukoba. Prema drugoj terminologiji mi danas živimo ‘zamrznuti rat’. Kao vrhunac sukoba 1990-ih možemo uzeti onaj Zapada i islama u zaljevskom ratu. Interakcija islama i Zapada je sukob civilizacija. Ostale sukobe civilizacija Huntington svodi na sukobe pripadnika različitih objavljenih religija, svodeći pritom civilizaciju na jednu dimenziju, onu religijsku. Zaključno, budući sukob odvijat će se između ‘Zapada i ostatka svijeta’.

A što je predvidio za Ukrajinu? Poslije Ruske Federacija, Ukrajina je najmnogoljudnija i najvažnija bivša sovjetska republika. Iako je tokom povijesti u više navrata bila nezavisna, u suvremeno doba Ukrajina je, po Huntingtonu, ‘bila dio političkog bića kojim se upravljalo iz Moskve’. On uspostavlja kontinuitet između 1654. – kada je BOGDAN HMEJNICKI, kozački vođa u ustanku protiv poljske vladavine, pristao da prisegne na vjernost ruskom caru, u naknadu za pomoć protiv Poljaka – i 1991. godine. Iznimka su samo tri godine nezavisnosti, od 1917. do 1920. Ukrajina je, kao što smo već spomenuli, raskoljena zemlja s dvije različite kulture. Civilizacijska razdjelnica između Zapada i pravoslavlja stoljećima teče kroz njezino središte. U zapadnoj Ukrajini mnogo je vjernika grkokatoličke crkve koja ima pravoslavne obrede, ali priznaje papu kao vrhovnog poglavara. Povijesno, zapadni Ukrajinci govore ukrajinski i ‘po svojim su svjetonazorima’, piše Huntington, ‘žestoki nacionalisti’. S druge strane, narod istočne

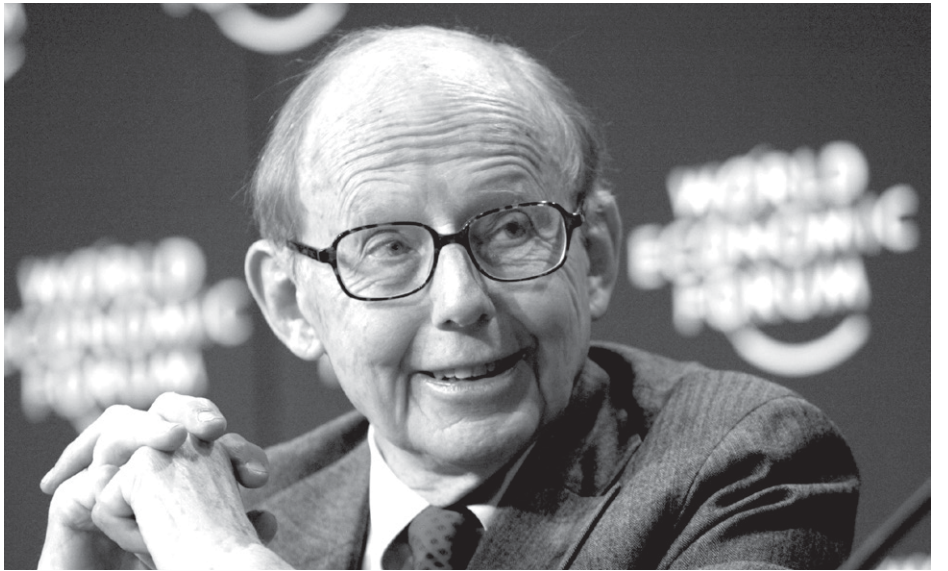
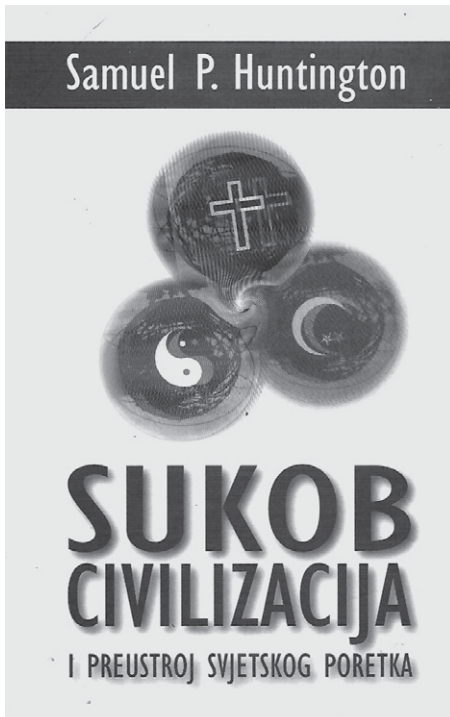
Samuel P. Huntington (Foto: Wikimedia Commons)

Ukrajine pretežno je pravoslavan i u velikoj većini govori ruski. U ranim devedesetima Rusi su činili 22 posto stanovništva, a za 31 posto materinji jezik bio je ruski. U tom smislu Krim je većinski ruski i bio je dio Ruske Federacije do 1954. godine, kada ga je NIKITA HRUŠČOV predao Ukrajini.

RAZLIKE između istočne i zapadne Ukrajine očituju se, kaže Huntington, u stavovima tamošnjeg stanovništva. Krajem 1992. trećina Rusa u zapadnoj Ukrajini – u usporedbi sa samo deset posto u Kijevu – izjavljivala je da su izloženi proturuskoj netrpeljivosti. Raskol se očitovao na izborima koji su održani u julu 1994. Točnije rečeno u sukobu LEONIDA KRAVČUKA i LEONIDA KUČME, koji je za vrijeme kampanje uzimao instrukcije iz ukrajinskog. Kučma je pobijedio s 52 posto glasova. No to je samo kristaliziralo postojeći sukob, koji nije počivao na etničkoj podjeli, nego na kulturnim razlikama.

I sad slijedi odlomak koji pokazuje koliko je Huntington u svojim razmatranjima dugoročno omanuo. Istina, u tome nije bio iznimka. On je, naime, ustvrdio da je

Među tzv. raskoljenim zemljama je i Ukrajina, koja je podijeljena na više katoličku, zapadnu i pravoslavnu, istočnu Ukrajinu. Na Balkanu linija razgraničenja prati povijesne granice Habsburškog i Otomanskog carstva, čineći Sloveniju i Hrvatsku dijelom Zapada

unatoč sporovima oko nuklearnog oružja, Krima, prava Rusa u Ukrajini, crnomorske flote i privrednih odnosa ‘ako je civilizacija odlučujući čimbenik, mala vjerojatnost za nasilje između Ukrajinaca i Rusa’. To su dva slavenska, u prvom redu pravoslavna naroda koji su stoljećima imali prisne odnose i u kojima su miješani brakovi uobičajeni. Do 1995., konstatira Huntington, gotovo nikakvo nasilje nije se pojavilo između Rusa i Ukrajinaca.

Druga je mogućnost, prema autorovoj projekciji čak vjerojatnija od prethodne, bila da se zemlja raspadne duž svoje razdjelnice na dvije jedinice od kojih bi se istočna mogla stopiti s Rusijom. Mogućnost secesije prvi se put pojavila s obzirom na Krim. Krimska javnost bila je 70 posto ruska, a ipak je podržala nezavisnost Ukrajine od sssr-a na referendumu 1991. godine. U maju sljedeće godine zastupnici u krimskom parlamentu glasali su za nezavisnost od Ukrajine, da bi pod ukrajinskim pritiskom opozvao te glaseve. No ruski parlament usporedio s time poništio je odluku kojom je 1954. Krim prepušten Ukrajini. U januaru 1994. na Krimu je za predsjednika izabran JURIJ MEŠKOV koji je kampanju vodio pod geslom ‘ujedinjenje s Rusijom’. ‘To je potaklo’, pisao je Huntington, ‘neke ljude da postavljaju pitanje: hoće li Krim biti sljedeći Nagorni Karabah ili Abhazija?’ Odgovor je bio odlučno ‘Ne!’, a novi je krimski predsjednik ustuknuo pred obavezom da održi referendum o nezavisnosti i umjesto toga je počeo pregovarati s kijevskom vladom. Izbor ‘proruskog Kučme za ukrajinskog predsjednika dva mjeseca poslije toga ohladio je krimski žar za secesijom’. Grkokatolička zapadna Ukrajina mogla bi pak samostalno preživjeti samo uz jaku i djelotvornu pomoć Zapada, a to podrazumijeva veliko pogoršanje odnosa Zapada i Rusije, nalik na ono iz hladnog rata. Tako je to izgledalo još prije nekoliko desetljeća.

Zato Huntington kao najvjerojatniji scenarij ističe treći: ‘da će Ukrajina ostati jedinstvena, ostati raskoljena, ostati nezavisna i da će općenito prisno surađivati s Rusijom’. Kad riješe tranzicijske sporove, tvrdi autor, ‘najozbiljniji dugoročni sporovi biti će privredni, a njihovo rješavanje pospješit će djelomično zajednička kultura i prisne osobne veze’. ‘Rusko-ukrajinska spona’, piše on, ‘za istočnu je Evropu, kao što je to naglasio JOHN MORRISON, isto što i francusko-njemačka veza za zapadnu Evropu. Kao što potonja čini srž Evropske unije, tako je ona prvotna bitna srž jedinstva pravoslavnog svijeta.’

Ovdje ćemo stati s prepričavanjem Huntingtonova bestseler o sukobu civilizacija i usredotočit ćemo se na nove hantigtonijade s ukrajinske, ruske i zapadne strane. Od službene Moskve nismo čuli da stoji na braniku pravoslavne civilizacije. Ali smo zato od

Naslovnica
hrvatskog izdanja

U januaru 1994. na Krimu je izabran predsjednik koji je kampanju vodio pod geslom ‘ujedinjenje s Rusijom’. ‘To je potaklo’, pisao je Huntington, ‘neke da postavljaju pitanje: hoće li Krim biti sljedeći Nagorni Karabah ili Abhazija?’ Odgovor je bio odlučno ‘Ne!’

VLADIMIRA PUTINA čuli da Zapad propada u svojoj kulturnoj dekadenciji, a od ukrajinskog predsjednika VOLODIMIRA ZELENSKOG da Ukrajina stoji na braniku evropske civilizacije. Da je ona na braniku Zapada postala je otrcana poštapalica različito rangiranih političara, publicista i drugih stvaralaca javnog mnijenja u sferi zapadnog utjecaja. Na ovome mjestu možemo ponoviti tezu BORISA BUDENA da je Zapad u dvostrukoju situaciji. S jedne strane on postoji, prividno i preporođeno ujedinjen kao konkretna pomoć Ukrajini. Broji se naoružanje, puno više nego bilo kakvi uspjesi diplomacije. A s druge se strane možemo upitati: što je Zapad? U Njemačkoj postoji kulturna institucija koja se zove ‘bivši Zapad’, u analogiji s bivšim Istokom. Ili kako neki Amerikanci zezaju Evropsku uniju kao naddržavu: Ima li ona predsjednika i broj telefona? A mi bismo se isto pitali i za fantazmagorični Zapad. Ili samo treba nazvati američkog predsjednika?

Problem s Huntingtonovom knjigom, a onda i s takvim teorijama, nije u ovoj ili onoj faktografskoj grešci, nego s postavljanjem pozornice za politike identiteta, kulturalizaciju politike, isticanje nacija i religija kao razdjelnica prema kojima je svijet navodno podijeljen. A naš je problem što nemamo nikakvu garanciju da loše teorije ne mogu biti u upotrebi. Pa kad na vidiku nema ništa inventivnije i konstruktivnije, igravimo se opet ‘sukoba civilizacija’. Rješenje za rat u Ukrajini leži negdje sasvim drugdje. Da rat danas uči nečemu, mogli bismo za stvar mira priložiti i naše krvavo iskustvo. Ali nismo došli dalje od ‘zamrznutog sukoba’. ■

INTERNACIONALA

Dve decenije lutanja

Dvadeset godina nakon ubistva Zorana Đinđića Srbijom u dobroj meri vlada-
ju političari protiv kojih se on borio.
‘Ovakva Srbija nema šta da traži u EU-u’,
kaže novinar Rade Radovanović

DVE decenije su prošle od ubistva premijera Srbije ZORANA ĐINĐIĆA. Brojnim okruglim stolovima, promocijom knjige ‘Zoran Đinđić: Prosvet(l)itelj’ MIJATA LAKIĆEVIĆA, novim filmom o Đinđiću, emitovanim na N1, kao i već uobičajenim šetnjama nekadašnjih ministara u Đinđićevoj i postđinđićevnoj vladi, polaganjem venaca na mestu gde je ubijen, Srbija je odala počast ubijenom premijeru. I kao i na svaku godišnjicu postavlja se pitanje: Šta bi bilo i gde bi Srbija bila da Đinđić nije ubijen? Za IVANA VUJAČIĆA, bivšeg ambasadora, predsednika Političkog saveta Demokratske stranke (DS) u vreme kad je Đinđić bio na njenom čelu, činjenica da je Đinđić ubijen predstavlja alibi za mnoge. Alibi za neurađeno.

— On bi prezirao takve rečenice, takva pitanja. Rekao bi ne gubite vreme, ako nešto smete, uradite. Sad je to izgovor svima – da Zoran nije ubijen, šta bi se desilo. Ne znamo. On će ostati upamćen kao čovek koji je vratio demokratiju i Srbiju na evropski put. Čovek koji je krenuo da reformiše Srbiju duboko, koji je napravio određene korake da ne bi bilo povratka, i to je uspeo – kaže nam Vujačić.

Ipak, ti koraci i nisu bili toliko hitri. Setimo se da je Đinđićeva ideja bila Srbija u Evropskoj uniji 2010. godine. Možda pre-optimistično s obzirom na to što su zatekli u momentu kad su preuzeli vlast nakon što je srušen režim SLOBODANA MILOŠEVIĆA, o čemu nam svedoči i sam Vujačić.

— Posle 5. oktobra postojalo je veliko prozaično raspoloženje, koje je počelo da nestaje

2008. godine, nakon što je Kosovo proglasilo nezavisnost. Ali bila su i velika očekivanja. Kad je završio rat, svi su mislili da će da se vrati TITOVO vreme, da ćemo da živimo kao mali bogovi, a zapad će da nas izdržava. Naravno da je to bilo nemoguće, jer je toliko bila porušena infrastruktura u Srbiji da je to bilo nerealno. Zoran je pokušavao to ljudima da objasni, ali nije mogao da dobaci do njih, da snizi očekivanja i zato je trpeo mnoge kritike – napominje naš sagovornik, koji ističe da sam Đinđić i DS zbog toga nisu bili popularni.

No optimizma, i kad je reč o ulasku u EU i odnosu prema EU-u, nije nedostajalo. To napominje i RADE RADOVANOVIĆ, novinar koji je u to vreme bio urednik na Radiju Slobodna Evropa u Pragu.

— Đinđić je tada bio okrenut svojim futurističkim razmišljanjima kako dalje i kako bolje, bez ikakve sumnje da to može biti samo EU, jer šta drugo. EU je bila svetlija budućnost u koju se može ući. Oko 80 odsto građana je tada bilo za EU, a danas poslednje istraživanje pokazuje da je jedva oko 40 odsto njih za neku EU. Ali ovakva Srbija nema šta da traži u EU-u – naglašava on.

I danas, 20 godina posle, Srbija se nalazi na raskrsnici. Međutim, baštinici ideje o EU-u i oni koji odlučuju o tome danas nisu ni DS ni neki od derivata te stranke, već SNS i ALEKSANDAR VUČIĆ. Dobrim delom to su isti oni ljudi koje je Đinđić, zajedno sa ostalim strankama u nekadašnjoj Demokratskoj opoziciji Srbije (DOS), skidao sa vlasti. Prošlo je 16 godina otkako je na table sa imenom Bulevara Zorana Đinđića Vučić lepio plakate na kojima je pisalo ‘Bulevar Ratka Mladića’. Za Radovanovića to je apsurd, ‘cinizam života na Balkanu’.

— Vučić je radikal, kakvim ga je njegov politički otac VOJISLAV ŠEŠELJ i načinio. Osmišljene i precizno razrađene ideje Đinđića, usklađene sa pojmom i sistemom koji po-

drazumeva EU, ovi sprovode kako im odgovara, a odgovara im taman toliko koliko im je odgovarao Đinđić. To je više od licemerstva, jedna ljudska beskrupuloznost, pokvarenost koja ljudske i dobre političke ideje svodi na apsurd, a ljudske živote na to što danas jesu – borba za preživljavanje, a za manjinu raj u kom se može nekažnjeno pljačkati, ubijati – smatra Radovanović.

U tih 20 godina od Đinđića do Vučića na vlasti su bili i VOJISLAV KOŠTUNICA i BORIS TADIĆ, koji takođe imaju odgovornost za usporavanje EU puta na kom je Đinđić insistirao. Kao ključni momenat navodi se proglašenje nezavisnosti Kosova. Taj problem do danas muči Srbiju. Upravo neuspeh u rešavanju kosovskog pitanja je nešto za čim žali i sam Vujačić.

— Đinđić je pokrenuo pitanje rešavanja Kosova, ali nije imao dovoljno unutrašnje podrške za to. Voleo je da žuri i ishitreno je radio neke poteze. Žao mi je što nije imao konsenzus da se to pitanje reši, jer nas je to kočilo. Želeo je energiju da usmeri ka EU-u, da Kosovo ne bude nešto što mu smeta. To se nije desilo i nije moglo da se desi. To je inicijativa koja nije mogla da prođe – zaključuje on.

U spomenutom dokumentarnom filmu o Đinđiću ‘Zoran Đinđić – priča o Srbiji’ GORICA MOJOVIĆ, sekretarka DS-a od 2000. do 2001., priseća se reči RUŽICE ĐINĐIĆ, supruge ubijenog premijera. ‘Ružica Đinđić je jednom rekla: ‘12 godina sam se spremala da budem udovica.’ Nije to bez razloga’, poručila je Mojović. Vujačić napominje da je Đinđić glavu u torbu stavio onog momenta kad je, pred 5. oktobar, otišao na pregovore sa MILORADOM ULEMEKOM LEGIJOM, koji je kasnije i osuđen za učestvovanje u njegovom ubistvu.

— Tad je mogao da bude ubijen jer kad je išao na sastanak, nije znao šta će ovaj da uradi. Nakon pobune Crvenih beretki, rekao mi je: ‘Ja sam čovek osuđen na smrt’ – priča nam Vujačić.

No ističe da Đinđić nije bio čovek koji bi sedeo sa mračnim mislima, iako je bio svestan opasnosti. Baš kao što je bio svestan i da izručenje Slobodana Miloševića može da mu ugrozi ionako već dovoljno ugrožen život.

— Činjenica da je bio spreman da izruči Miloševića je nešto što ga je koštalo života. Ne direktno, ali strukture nastale pod Miloševićem – kombinacija službi bezbednosti, para-vojski, kriminalaca – okupile su se i ubile ga u momentu kad je odlučio da se obračuna sa njima i sa kriminalom – objašnjava Vujačić.

Baš na ovu okruglu godišnjicu jedan od osuđenih za Đinđićevo ubistvo, bivši pripadnik Zemunskog klana DUŠAN KRSMANOVIĆ, pušten je na slobodu nakon odležanih 20 godina. Na kraju se prisetimo reči nekadašnjeg novinara ALEKSANDRA TIJANIĆA: ‘Ako Đinđić preživi, Srbija neće.’

— Đinđić je bio smrtna opasnost za one koji su bili protiv civilizacijskih ideja, jer to podrazumeva elementarnu kažnjivost i za kriminal i za brojne počinjene ratne zločine – ističe Radovanović.

Đinđić preživeo nije.

■ Dejan Kožul

Okrenut futurističkim razmišljanjima – Zoran Đinđić (Foto: Wikimedia Commons/World Economic Forum)

KRATKO I JASNO Kina ne želi rat

Nakon što je na jesen dobio treći mandat generalnog sekretara Komunističke partije, 10. ožujka parlament je Xi Jinpingu dodijelio i treći mandat predsjednika Kine. Redovno se ističe da je on najmoćniji vođa još od Mao Zedonga i da zemlju vodi ka sve većoj autokraciji. Kako to komentirate?

MAOA I XIJA ne treba uspoređivati. Riječ je o dva posve različita povijesna konteksta, dvije različite Kine i dvije različite partije. Nadalje, DENG XIAOPING je mnogo čvršće i autoritativnije vladao Kinom od svih kasnijih čelnika, uključujući i Xija. Partija je danas mekša nego ranije. Živio sam u Kini još u vrijeme HU JINTAOA i mislim da Xijeve poteze odobravaju i KPK i stanovništvo. S njim je partija dobila čvrstoću potrebnu u vremenu iznimnih unutarnjih i vanjskih izazova. Nije sporno da Xi i ljudi oko njega imaju zaista veliku moć ili da su znatno ojačale cenzura i propaganda. No KPK ima 95 milijuna članova. To je ogroman stroj nad kojim Xi nema ni približno apsolutnu kontrolu i unutar kojeg postoje različiti stavovi. Partija ni ne stremlji potpunoj diktaturi. Njeni vođe ‘boje’ se otpora stanovništva ili kolapsa kao u SSSR-u. Znaju da njihov legitimitet počiva na ostvarivanju prosperiteta, očuvanju jedinstva i sigurnosti Kine i održanju pravednog sustava, otkuda i dolazi naglasak na borbu protiv korupcije.

Ministar vanjskih poslova Qin Gang upozorava da Kina i SAD neminovno idu prema sukobu ukoliko Amerika ne promijeni politiku. Koja je geneza takvih odnosa?

Čini se kako zapad nije imao problema s Kinom dok je ona bila samo svjetska tvornica. Problemi su nastali kada je Kina postala u stanju parirati svojim brendovima i ekonomski izazivati SAD. Oštra promjena počinje s TRUMPOM koji je kineski rast izravno krenuo suzbijati trgovinskim ratom, što je BIDEN u potpunosti nastavio. Pandemija, poremećaji trgovinskih lanaca, pa onda i rat u Ukrajini zaoštrili su neslaganja. Tajvan je od 1949. američko-kineska krizna točka. Peking inzistira na stavu da je to njegovo unutrašnje pitanje, što SAD, potezanjem takozvane tajvanske karte temeljene na ideji tajvanske nezavisnosti, može potegnuti kada god mu odgovara. Još veći problem je američki pokušaj ograničenja uvoza mikročipova u Kinu. SAD jest postigao uspjehe, ali time je dodatno potaknuto nepovjerenje Pekinga, čiji je pogled na geopolitiku i tako obilježen nepovjerenjem prema zapadu. Kina ne želi da se nju svrstava u blokove, nastoji izbjeći hladnoratovske podjele i inzistira na multilateralizmu. Osnovni problem međunarodnih odnosa Kina vidi u agresivnosti SAD-a. Otuda takve reakcije Pekinga

i sve veće inzistiranje na samodostatnosti. Kina će sada iznimno mnogo investirati u industriju mikročipova. Treba imati na umu da je zadnjih desetljeća Kina ostvarila većinu svojih ciljeva i da od takve zemlje nije pametno stvarati neprijatelja.

Gang kinesko-ruske odnose opisuje kao 'stup stabilnosti'. No Kina nije sretna s agresijom na Ukrajinu i nedavno je objavila prijedlog mirovnog plana. Ipak, Peking nije u interesu ni poraz Moskve te se nagađa o mogućnosti oružane potpore Rusiji. Kako vidite ulogu Kine u ratu?

Ova situacija je za Kinu izuzetno neugodna. Od samog početka Kina ne želi antagonizirati zapad, a iskazala je nezadovoljstvo ruskim potezima, naročito aneksijama, što vidi kao uplitanje u unutrašnje poslove drugih zemalja i opasan primjer za slučaj Tajvana. Istovremeno, Kina i Rusija nisu saveznici, ali jesu važni partneri. Od čitavog zapada Kina najbolje i najduže poznaje Rusiju, i obratno, a ti odnosi traju preko četiristo godina. Geopolitička arhitektura Azije je takva da se čitav niz važnih pitanja ne može riješiti bez Rusije, od Kurilskog otočja i Sjeverne Koreje, preko odnosa prema Indiji i Pakistanu, do Irana i ostatka Bliskog istoka. Kina tu Rusiju zaista vidi kao stup stabilnosti, čije bi urušavanje Peking stvorilo ogromne sigurnosne probleme, mnogo veće no SAD-u. Mislim da će Kina oprezno podupirati Moskvu, recimo uvozom ruske nafte, ali ne vjerujem da će započeti isporuku oružja. Peking time ne bi radio ništa više od toga što zapad već radi, no izvjesno bi isprovocirao reakciju i nalazili bismo se na putu ka globalnoj katastrofi. Kina ima ozbiljne izazove na unutarnjem i vanjskom planu, od negativne demografske strukture do sukoba oko uvoza mikročipova. Kina nije spremna i ne želi rat, ni za Tajvan, ni za Ukrajinu. Teško je nagađati o čemu će Xi i PUTIN razgovarati na skorom susretu, no prijedlog mirovnog plana bio je poruka Rusiji. Mislim da Kina nastoji izvršiti oprezni pritisak na Moskvu i želi da zapad izvrši pritisak na Kijev kako bi započeli pregovori i smirivanje situacije.

Uz kinesko posredovanje uspostavljeni su diplomatski odnosi Irana i Saudijske Arabije. To je ocijenjeno kao trijumf Pekinga i simptom slabljenja američkog utjecaja na Bliskom istoku. Kakvo je vaše mišljenje?

Kina odavno gradi odnose s Iranom i Saudijskom Arabijom, ali pokušaj da suoblikuje regionalne odnose je nov i vrlo zanimljiv. Sporazum jest simbol gubitka američkog utjecaja, što je posljedica i svih američkih ratova. Narodi regije svjesni su i umiješano sti Europe u te događaje. Kinu se ne percipira kao igrača s poviješću agresivnog pristupa, a nema ni kolonijalno nasljeđe. Mislim da će države diljem svijeta sve manje vući poteze koje bi zapad htio, a sve više one u korist vlastitih interesa i u korist stabilnosti vlastitih regija. Sporazum jest i SALMANOVA poruka Bidenu. Prije petnaest godina bilo je nemoguće zamisliti odvajanje Rijada od SAD-a. Mnogo ovisi o tome hoće li ovaj deklarativni sporazum slijediti realni koraci, no u diplomaciji se radi o ispitivanju terena i otvaranju mogućnosti, a Kina neprestano pokušava otvarati nove opcije.

Jerko Bakotin

BBC: opasni autogolovi

Za sada pobjednik – Gary Lineker (Foto: Mike Egerton/Press Association)

Sukob oko 'nepoćudnih' Linekerovih tvitova nadilazi pitanje slobode govora. Konzervativci slučaj koriste za propagiranje ukidanja pretplate i zapravo uništenje BBC-ja

BBC si je zabio autogol iz kontranapada, a primanje golova vjerojatno mu tek slijedi. Sve je počelo s dva prošlotjedna tvita GARYJA LINEKERA, legendarnog centarfora engleske nogometne reprezentacije i najpopularnijeg voditelja veoma popularne emisije 'Match of the Day'. U njima se Lineker osvrnuo na imigrantsku politiku britanske vlade. Preciznije rečeno, komentirao je plan o zaustavljanju dolaska migranata koji La Manche prelaze čamcima, a izjavu ministrice vanjskih poslova SUELLE BRAVERMAN o tome da je Britanija 'preplav-

ljena' usporedio je s jezikom koji je tridesetih godina koristila nacistička Njemačka.

Linekera na Otoku smatraju ljevičarem, a i inače komentira i politička zbivanja. Braverman se potužila na Linekerovu objavu, a BBC je žurno reagirao i najavio da će s vrlo popularnim voditeljem i najbolje plaćenim čovjekom na BBC-ju, čiji je godišnji ugovor vrijedan 1,35 milijuna funti, iskreno razgovarati. Udaljili su ga iz emisije dok se 'ne postigne dogovor i jasna pozicija oko njegovog korištenja društvenih mreža'. Uprava BBC-ja smatrala je da je Lineker prekršio pravila komentiranja na društvenim mrežama koja se odnose na zaposlenika kada je riječ o političkim, stranačkim i kontroverznim temama. Lineker je dobio golemu podršku opozicije i slobodarskog

dijela javnosti i prozivke vladajućih konzervativaca. Postao je vijest broj jedan (čak i na portalu BBC-a) i zaključio da nije normalno da je on prva vijest, a ne vladina politika koju je komentirao. Problemi za BBC tek su počeli, a manifestirali su se u solidarizaciji važnih osoba sportskog programa BBC-ja s Linekerom. Njegovi kolege iz emisije, isto veliki napadači, IAN WRIGHT i ALAN SHEARER, također su otkazali sudjelovanje sve dok Lineker ne bude vraćen, pa je BBC objavio da neće biti komentara i analiza nogometnih utakmica engleskog prvenstva. Nevoljama po BBC tu nije bio kraj. Val solidarizacije je nastavljen. BBC je morao otkazati emisije 'Final Score' i 'Football Focus' i znatan dio sportskog programa preko vikenda. U ponedjeljak je uprava vratila Linekera pred kamere, a generalni direktor TIM DAVIES najavio je da će korporacija napraviti nezavisnu analizu smjernica za društvene mreže. Lineker je za sada pobijedio, BBC izgubio, a mogao bi doživjeti katastrofalan poraz.

Nije riječ 'samo' o slobodi govora i tome koliko se može komentirati na društvenim mrežama, a čime se prelazi crvena linija. Radi se i o tome da što je dopušteno bogovima (konzervativcima), nije dopušteno volovima (laburistima). Bivši predsjednik BBC-ja MICHAEL LYONS, laburist, podsjetio je da je nekim zvijezdama BBC-ja dopušteno komentirati laburiste pa je lord ALAN SUGAR, inače milijarder, tvitovima pozivao da se ne glasa za JEREMYJA CORBINA. Pozadinske igre itekako nadrastaju Linekera i njegov slučaj. Godinama se vodi rasprava o financiranju BBC-ja iz pretplate (trenutačno iznosi 159 funti godišnje, za crno-bijele televizore 13,5) s jasnim ciljem konzervativaca da je ukinu, promijene način financiranja i unište instituciju koja je, svim manjkavostima usprkos, ne samo britansko kulturno i znanstveno dobro, i sve prepušte blagodatima slobodnog tržišta, interesa javnosti (a ne javnog interesa) i profita. Torijevski zastupnik u parlamentu PHILIP DAVIES je nakon odluke BBC-ja o vraćanju Linekera u program izjavio da je to 'patetična kapitulacija' i da 'počinje kraj pretplate'. I aktualni zastupnik, milijarder i bivši konzervativni ministar u čijem je resoru bio i Brexit, JACOB REES-MOGG, najavio je kraj pretplate koju konzervativci pokušavaju ukinuti godinama. BBC sklapa trogodišnje ugovore s vladom kojim se definira i pretplata. Postojeći traje do 2024., a nakon toga slijedi još jedan i prema konzervativcima to je kraj načina financiranja kakav BBC održava desetljećima. Na tome je energično radio bivši premijer BORIS JOHNSON, njegovi nasljednici, uključujući i RISHIJA SUNAKA, nešto diskretnije, a sada su krenuli u novu ofenzivu. Mantra je znana, treba pronaći novi model financiranja, prilagođen digitalnom dobu, a od BBC-ja se traži, gle čuda, da sreže programske troškove. Inače, BBC kao i svaki medij postoji zbog programa, odnosno onoga što objavljuje.

Pitanje je i koliko je BBC sposoban oduprijeti se pritisku vlade. U ovom slučaju pokazao je da se nije sposoban oduprijeti pritisku uopće, prvo vlade, potom javnosti (pri čemu je ovo drugo ovom zgodom bilo blagotvorno, ali u drugačijim okolnostima može biti i kobno). Na ruku mu ne ide ni aktualni predsjednik korporacije RICHARD SHARP, konzervativac čija se smjena traži zbog toga što je sređivao kredit bivšem premijeru Johnsonu neposredno prije nego što je imenovan predsjednikom BBC-ja.

Tihomir Ponoš

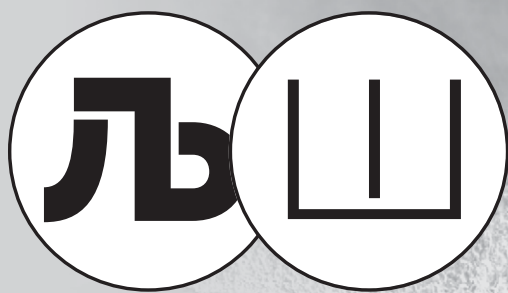
PERSONA NON CROATA

Foto: World by Pixsell

Sud u Varšavi osudio je 14. ožujka Justynu Wydrzynsku na kaznu od osam mjeseci društveno korisnog rada. Aktivistkinja organizacije Abortion Dream Team osuđena je zato što je trudnici pomogla pribaviti tablete za pobačaj. Radilo se o žrtvi obiteljskog nasilja, istaknula je Wydrzynska u obrani. Uz Maltu, Poljska ima najrestriktivnije zakone o pobačaju u Europskoj uniji, koji prekid trudnoće dopuštaju samo u slučajevima incesta, silovanja ili rizika po majčino zdravlje. 'Ova alarmirajuća i užasavajuća presuda zahtijeva akciju eu-a kako bi se zaustavili okrutni i usmjereni napadi na reproduktivna prava i njihove branitelje u Poljskoj', poručio je ovim povodom Human Rights Watch.

J. B.

Ljetna škola srpskog jezika i kulture
САВА МРКАЉ

Ljetna škola srpskog jezika i kulture „Sava Mrkalj” 2023. za osnovnoškolce

Srpsko kulturno društvo „Prosvjeta” i Vijeće srpske nacionalne manjine grada Zagreba (VSNM ZG) od 18. do 30.7.2023. organiziraju *Ljetnu školu srpskog jezika i kulture „Sava Mrkalj”*.

Škola se i ove godine održava na Viru, u odmaralištu Cvrčak. Odmaralište se nalazi van naselja Vir, 150 m od mora, s vlastitim dvorištem, bezbjednim za igru i boravak učenika. Sobe su višekrevetne sa kupatilom. Boravak u odmaralištu uključuje smještaj, tri glavna obroka i užinu.

Cilj Ljetnje škole jest usvajanje dodatnih znanja o kulturi i jeziku našeg naroda, uz očuvanje i nacionalnog i kulturnog identiteta. Ovakav oblik program učenicima daje nova prijateljstva, iskustva i znanja o zemlji svojih predaka, kulturi, jeziku i identitetu.

Ljetna škola namijenjena je učenicima koji pohađaju osnovnu školu (**prednost imaju 4, 5. i 6. razred**) iz mjesta u kojima **nije organiziran nijedan oblik školovanja** predviđen za srpsku nacionalnu manjinu (model A, B ili C – njegovanje srpskog jezika i kulture). Program je koncipiran na način da se nastava i škola plivanja održavaju prijepodne, dok je poslijepodne ispunjeno boravkom na plaži, radionicama i slobodnim aktivnostima.

Troškove smještaja, prehrane (tri obroka i užina), pratilaca grupe i prijevoza od Zagreba do Vira snose organizatori. Troškove putovanja od mjesta boravka do Zagreba i nazad snose roditelji. Roditelji su obavezni dovesti djecu do Zagreba i u povratku ih dočekati u Zagrebu, u unaprijed dogovoreno vrijeme, na unaprijed dogovorenoj lokaciji.

Pozivamo vas da se prijavite u *Ljetnu školu srpskog jezika i kulture „Sava Mrkalj”* i da informacije o njoj

dostavite svim zainteresiranim učenicima. Upute za prijavu:

1. Ispuniti obrasce 1. i 2. (saglasnost i anketa)

2. Zatražiti potvrdu o redovnom pohađanju učenika osnovne škole (tajništvo škole)

3. Ispunjene obrasce i potvrdu o redovnom pohađanju osnovne škole poslati preporučeno poštom najkasnije do 22. 3. 2023. na adresu ili skenirano na e-mail:

obrazovanje@skd-prosvjeta.hr

SKD „Prosvjeta“
„ZA LJETNU ŠKOLU”
Berislavićeva 10
P. P. 9
10 106 Zagreb

Broj mjesta je ograničen, izabrani kandidati bit će obaviješteni telefonom do završetka školske godine. Neispravno ili nepotpuno ispunjeni obrasci i prijave poslate nakon propisanog roka, neće se uzimati u razmatranje.

Za sve dodatne informacije obratite se na e-mail: obrazovanje@skd-prosvjeta.hr ili na tel: 097/752-53-27

VSNM ZG
Vijeće srpske nacionalne manjine Grada Zagreba
Вієће српске націоналне мањине Града Загреба

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Zlatan Čolaković

PIŠE Sinan Gudžević

*U tvrdnji
da su Homer
i Avdo Međedović
tradicionalni epski
pjevači (pjesmari,
pjesnici) Lord grije-
ši krupno. I ne
samo da griješi
Lord, nego Čola-
ković tvrdi da
griješi golem dio
današnje homerolo-
gije, kao i nauka
o bošnjačkoj epici!*

Da je poživio, ISMET REBRONJA bi o preranoj smrti ZLATANA ČOLAKOVIĆA vjerovatno rekao da ga je Parryjeva zbirka epskih pjesama na Harvardu uzela u sebe za treću žrtvu. Dvije su već bile u njenim temeljima, MILMAN PARRY i NIKOLA VUJNOVIĆ. U nekrologu povodom Čolakovićeve smrti njegov će kolega i izdavač ZLATKO Šešelj napisati da je svojim prekratkim životom Čolaković stvorio simbolični most između dvaju različitih svjetova, ovog našeg i onog u Sjevernoj Americi. Misao ide na staro japansko graditeljstvo u kojem su u temelje mostova ugrađivani živi ljudi, što je imalo ime *hitobashira*.

Čolaković je preminuo prerano, s 53 godine, u Bostonu. Od srca. Tako se u Americi pridružio Milmanu Parryju, koji je nastradao sa 33 godine. Pristalice *metempsihoze* mogli bi tvrditi da se Parryjeva duša preselila u Čolakovića, iako se ovaj rodio skoro dvadeset godina poslije Parryjeve smrti.

Zlatan Čolaković je ne samo prigrlio Parryjeve radove o epskom pjevanju, već je nastavio rad na istraživanju svoga prethodnika, i to u najmanje dva pravca: teorijski i sakupljački. Za to je bio opremljen čak i više nego njegov prethodnik: komparatist, s doktoratom na temu grčke tragedije, zatravljen homerskim pitanjem, a izvorni govornik onoga jezika koji je Parryja privukao u Jugoslaviju. Ovo posljednje je kod Čolakovića obogaćeno i ljubavlju za epiku, bez ljubavi nema posvećivanja, bez ljubavi se teško dolazi do svijetlih trenutaka otkrivanja. U to ide i strogo kritičko mišljenje, bez kojeg nema zasnivanja teorije. Čolaković sve to ima u svojoj obdarenosti, a još je i veliki radnik.

Zlatan Čolaković osamdesetih odlazi iz Zagreba na univerzitet Harvard i ondje se posvećuje velikoj zbirci epskih pjesama čije je sakupljanje otpočeo Parry i koja se čuva pod imenom Milman Parry Collection. Ondje preslušava silu snimljenih pjesama pjevanih uz gusle, a uz njih preslušava razgovore koje je sa guslačima vodio Parry, a poslije i ALBERT B. LORD. Ono što sluša, prepisuje i zapisuje, ono što je ranije zapisano po preslušavanju popravljajući, ispravlja greške u zapisivanju. Iz te posvećenosti i studija on razvija tezu da su i HOMER i AVDO MEĐEDOVIĆ pjevači posttradicionalni, i postavlja na glavu hronološki razvoj kazivanja epova u starini i u naše doba. Tvrdi da je Međedović dokaz za to da je redosljed aedike i rapsodike kod Međedovića obrnut od onoga u staroj Grčkoj: ondje su najprije bili aedi, pa su ih naslijedili rapsodi. Homer i Međedović su, matematički kazano, posebni slučajevi, izdvojene pojave. Za tu inovativnost on dobiva pristalice. Dobiva, dakako, i protivnike, kako to ide među ljudima koji se bave tako lelujavom materijom kakva su stihovi i njihovo kazivanje uz svirku.

Ono što Čolakovića izdvaja iz gomile istraživača njegove su jasne tvrdnje. Te tvrdnje on gradi na proučavanju tekstova i po onome što o tim tekstovima govore autori, odnosno izvođači. Jedna njegova tvrdnja je pravi dragulj od jasnosti. Pošavši od dviju tvrdnji Alberta Batesa Lorda, izrečenim u knjizi 'Pjevač priča', kako je, prva, Homer najdaroovitiji predstavnik tradicionalnog pjevanja u povijesti, te druga, kako je Avdo Međedović u modernim vremenima čovjek najbliži Homeru, Čolaković zaključuje da od Alberta B. Lorda niko nije bio ni bliži ni dalji od istine pri povezivanju Homera i Avda. I obrazlaže Čolaković: i Homer i Avdo su aedi, izrasli iz

tradicije, ali ni jedan ni drugi ne vjeruju u istinitost priče koju su naslijedili, već svaki stvara svoju istinu služeći se tradicionalnim sredstvima. Tu je Lord blizu istine. Ali, u tvrdnji da su Homer i Avdo Međedović tradicionalni epski pjevači (pjesmari, pjesnici) Lord griješi krupno. I ne samo da griješi Lord, nego Čolaković tvrdi da griješi golem dio današnje homerologije, kao i nauka o bošnjačkoj epici! Homerova i Međedovićevo pjevanja nisu proizvodi tradicionalnosti, već su posttradicionalni. Ovo je sve on potanko obrazložio u svojim radovima. To je učinio tako jasno da se Čolakoviću mora izraziti divljenje za tu jasnost. Jasno govore ljudi koji su duboko u bavljenju stvarima i koji u toj šumi nađu široke puteve onuda kuda ostatak svijeta vidi kozju stazu. Jasnost je sestra smjelosti.

Zlatan Čolaković (Zagreb
13. 2. 1955 – Boston
20. 12. 2008). Snimak
načinio Enver Julardžija
2003. u Gloucesteru,
Massachusetts

Zlatan Čolaković, čije su zasluge za priređivanje, komentiranje i tumačenje snimljenog materijala u monumentalnoj Milman Parry Collection neizmjerne, kao zagovornik teze o posttradicionalnosti Međedovićevo pjevanja, tvrdi da čim u usmenoj kulturi počne širenje pisanih tekstova, stvari okoštavaju i počinje kraj tradicionalnosti. Neki ljudi među kojima se krećem tvrde kako je ta teza presmjela, ne zato što je jasna, već zato što je izrečena bez jasnih i dovoljnih dokaza. Kad sam jednome među takvima pokazao da je Čolaković u odbranu svoje teze iznio dvadeset i četiri dokaza, odgovorio mi je, ne bez humora: čini se da je to više nego što je potrebno i manje nego što je dovoljno. Da nezajažljivi izješa svijeta po imenu Smrt nije odnio Zlatana Čolakovića, sigurno ovakvi prigovori ne bi ostali bez njegovih odgovora.

URASPRAVAMA o Međedoviću Čolaković se ograđuje od samouvjerenih sveznalica među bošnjačkim zagovornicima u pogledu njihove neosnovane superiornosti oko poznavanja 'homerske stvari'. Pojavilo se, naime, bošnjačkih pametara, a među njima ima poneki i doktor nauka, koji tvrde kako je s pojavom Avda Međedovića napokon riješeno homersko pitanje. Čolaković na više mjesta upozorava na štetu koju može načiniti takva samouvjerenost, koja lako završi u nacionalizmu.

Čolakovićevo minuciozno bavljenje bošnjačkom epikom povuklo ga je i u Rožaje, gdje je, radeći sa svojom suprugom MARI-NOM ROJC ČOLAKOVIĆ, sakupio velika pjevanja guslara MURATA KURTAGIĆA. Od toga posla nastala je dragocjena knjiga 'Mrtva glava, jezik progovara' u kojoj je pokazana

posebnost Kurtagićevo pjevanja i guslanja. Supružnici Rojc – Čolaković načinili su i jedinstvenu zbirku filmskih zapisa tih pjevanja i pjevača. Oko 12 sati filmova (od toga sedam neprekidnog pjevanja uz gusle) i pedesetak sati zvučnih snimaka sadrži ta jedina filmska zbirka bošnjačke epike. U posjedu je Marine Rojc Čolaković.

Obimni radovi i knjige o epici Avda Međedovića i Murata Kurtagića objavljeni su uglavnom u izdanju Almanaha iz Podgorice. Njima prethodi knjiga izišla u Zagrebu 'Tri orla tragičkoga svijeta' u kojoj se raspravlja o epskim izvorima grčke drame, o homerskom pitanju i o bošnjačkom epskom pitanju.

Lišavam se namjere da ovdje dadem podrobniju sliku Čolakovićeve proučavanja. Nema za to dovoljno mjesta. Umjesto toga,

upućujem na Čolakovićevu knjigu 'Homero-loške studije' (Latina&Graeca, Zagreb, 2020) u kojoj se nalaze najbolji tekstovi na pojmove tradicionalno, usmeno i posttradicionalno. Tu se upozorava na razliku između pjesama koje su 'tradicionalne' i onih koje su spjevane 'u tradicionalnom stilu'. Čolakovićeva misao je jasna, takav mu je i izraz, ne vrluda i ne traži utočište kod pjevača koji po svaku cijenu slave prošlost, ne gledajući u njoj drugo osim zlatnog doba. Murat Kurtagić je umjereniji, manje egzaltiran od Avda Međedovića, veći pesimista, jer smatra da u borbi između dobra i zla manje pobjeđuje dobro.

Nije sve teorija kod Čolakovića. Ima i primjera o pričama pjevača koji pričaju, i to takvih da se ne zaboravljaju. Čolaković, koji je svakako najbolji poznavalac Parry-Vujnović-Lordove zbirke, iznosi jedinstvenu zgodu snimljenu tridesetih godina. U njoj skoro stogodišnji starac HAJRO FERIZOVIĆ u Bijelom Polju kazuje Milmanu Parryju imena svih mjesta u Crnoj Gori. Parry traži od svoga asistenta Vujnovića da snimi taj katalog mjesta. Vujnović se ne snađe najbolje, pa upita Ferizovića, a zašto mu kazuje sva ta imena, kad ih može vidjeti na karti. Čolaković primjećuje da je Vujnović zaboravio da stari guslar Hajro ne zna čitati ništa, pa ni kartu geografsku. Za tablicu množenja nije obavezna pismenost, za geografsku kartu jeste.

Zlatana Čolakovića nisam poznao lično. O njemu mi je lijepo pričao Ismet Rebronja. I Ismet je s ovoga svijeta otišao prerano, dvije godine prije Čolakovića. Rebronjina ljubav prema epskoj poeziji i prerana smrt svrstava ga, po mojem računanju, u četvrtu žrtvu onoga mosta što ide od naših gudura do univerziteta Harvard u američkoj državi Massachusetts. ■

KSENIJA MARINKOVIĆ Ljudi su se ohladili jedni prema drugima

Sve je više starih ljudi, a djeca sve više rade i onda se odrode od svojih roditelja. Imam prijatelje koji su jako brižni prema svojim roditeljima, ali danas je situacija zamršena, mora se boriti oko svega i ne znaš da li se trebaš zalagati za sebe ili oko nekog drugog, tog drugog koji je star, 'naporan' i jede tvoje vrijeme

KSENIJA MARINKOVIĆ bez sumnje je jedna od najboljih današnjih glumica, ne samo u Zagrebu nego i na širem južnoslavenskom prostoru. Iza nje su broje briljantne uloge, nagrade i priznanja, kao i publika i kritika koja s oduševljenjem govori o ovoj iznimnoj glumici. Najnoviji film 'Da li ste videli ovu ženu?' redatelja DUŠANA ZORIĆA i MATIJE GLUŠČEVIĆA, u koprodukciji hrvatskog Dinaridi filma te

Radio-televizije Srbije i Fakulteta dramskih umetnosti u Beogradu, u kojem igra glavnu ulogu, već je obišao renomirane domaće i inozemne festivale, pobudivši uzbuđene reakcije gledalaca. Njegova zagrebačka premijera očekuje se 21. ožujka u Kinoteci, a bit će prikazan i u kinima u Splitu, Zadru i Rijeci.

Film govori o krizi identiteta, odnosno kada je riječ o tri različita ženska lika koja

tumačite, o ženama koje ne znaju što bi same sa sobom. Što je to što vašim junakinjama ne dopušta da budu ono što jesu? Pomalo u šali, ali i s dosta zbilje, redatelj i ja nazvali smo ga eksperimentalno-egzistencijalnim filmom s dosta fantazije. Naše junakinje i svi oko njih žive u svijetu u kojem će sve što rade biti osuđeno i poprijeko gledano, pa se mnogi odlučuju da ne rade ništa i žive neprijetno, misleći da je to dovoljno da bi nekako proživjeli svoj život. S obzirom na to da to nije dovoljno, svi se ti ljudi pokušavaju iskoprcati iz nekog egzistencijalno-psihološkog bezdana, kojeg neki od njih, posebno ove tri žene, možda nisu ni svjesni. Termini 'kriza' i 'bezdan' su dobre riječi koje opisuju egzistencijalnu situaciju u kojoj se danas gotovo moraš sramiti zato što uopće jesi na svijetu ukoliko nisi ispunio trenutne visoke kriterije uspješnosti. Zašto bi takve kriterije ljudi oko nas morali ispuniti?

Sudbine tri žene

Problem je u kriterijima ili u nama?

Radi se o tome da nam ti kriteriji ne pričaju, često su za nas nedostižni i ne znamo kako bi-

smo im udovoljili. Prva žena prodaje usisavače, ni sama ne zna kako se u tom poslu našla i nakon jedne noći poludi i nestane. Druga se žena pokušava izboriti da dokaže da vrijedi jednako kao i njeni prijatelji i poznanici, a treća traži samu sebe, ne može se pronaći i na kraju se nađe u situaciji da je pronađe netko drugi. Film smo radili intuitivno, zacrtali bismo osnovni scenarij, a onda smo razmišljali kako bi se po nekom našem osjećaju stvarnosti on realizirao. S time da su redatelji jako mladi ljudi, a ja sam se brinula o tome kako da opravdam sudbine te tri žene koje sam igrala.

Da li je danas, iz pogleda vaših junakinja, bolje ostati bez novca ili bez smisla života?

Ako ostaneš bez novca, ne možeš više ni misliti o smislu jer si stalno u trci za novcem, a ako imaš novca a ostaneš bez smisla, onda je mrvicu lakše, ali je zapravo smrtonosno. Sigurno je to tako za ljude koji imaju potrebu za smislom, ali ima i onih koji tu potrebu nemaju. Ima nešto što sa sobom nosi mladost, a to je optimizam, dok određene godine kasnije u ljudskom životu donose nedostatak vizije, strategije i smisla, društvenog ili privatnog. U takvim godinama, poput mojih junakinja u filmu, teško je vidjeti smisao čak i u idućem danu. S druge strane, svi smo odrasli na tome da sve mora imati neki smisao. Mora li? Ja znam da sam svojoj djeci, kada su imala 17 godina, govorila da pokušaju u životu raditi ono što vole i to će im dati smisao, a oni su mi odgovorili: Kaj je tebi, mama, mi ćemo biti sretni ako nađemo posao. To je bilo prije deset godina. Tada su me njihove riječi bile pogodile jer sam shvatila da na neki način imaju pravo. Oni su bili realniji od mene. Ganjati svoje snove u okviru mogućeg nova je strategija ljudi u današnjem društvu, svidalo se to nama ili ne.

Kako je reagirala publika na festivalima u Veneciji i Beogradu na vaš film? Kako su gledaoci s njim disali?

Svi su rekli da im se 'nešto dogodilo' i da su o filmu razmišljali još nekoliko dana. Na okruglom stolu nakon projekcije publika je uglavnom govorila da tema jest teška, ali da prepoznaju egzistencijalnu situaciju likova. U jednom trenutku su se gledaoci i posvađali, kao da nas iz ekipe nije bilo za stolom: da li je ta tema površna ili nije, kako su je redatelj postavili, da li sam ja dobro glumila ili ne, ali to je bila rasprava s puno strasti i to mi se naročito svidjelo. Mislim da ih je generalno film pogodio. Jedna projekcija bila je i na Human Rights Film Festivalu u Zagrebu i sjećam se da su nakon nje ljudi jako burno reagirali. Neki su rekli da nisu razumjeli o čemu film govori, a drugi da ih je jako dirnuo i da znaju puno ljudi oko sebe koji žive slične živote ili da su oni sami bili u sličnoj krizi. U Beogradu je, na Festivalu autorskog filma, bilo baš delirčno. Na primjer, redatelj SRDAN GOLUBOVIĆ je rekao da je to za Srbiju revolucionaran film, u kojem mladi redatelji na nov i moderan način pristupaju temi egzistencijalne samoće, poigravajući se generacijskim pitanjima, svi-ma nama i samima sobom. Tu možda postoji i neka razlika u doživljaju: u Zagrebu ljudi imaju strah od bijede, a u Beogradu, u kojem ima dosta egzistencijalno ugroženih, ljudi njeguju neku vrstu empatije prema takvim ljudima. Sve u svemu, bilo je vrlo živih i ve-oma različitih reakcija na film.

Redatelji Dušan Zorić i Matija Gluščević kazali su da su, kada su pisali scenarij o tri žene koje igrate, mislili na svoje majke. Koliko je danas u društvu prisutna međugeneracijska solidarnost?

Film 'Da li ste videli ovu ženu?' režirali su Dušan Zorić i Matija Gluščević

Rekla bih da to ovisi od porodice do porodice, ali generalno mislim da ima sve više starih ljudi, a djeca sve više rade i onda se odrode od svojih roditelja. Danas je za te stare potrebno uložiti dodatni napor, a ono što vidim oko sebe jest da su se ljudi ohladili jedni prema drugima. Imam prijatelje koji su jako brižni prema svojim roditeljima, ali danas je situacija zamršena, stalno je neka frka, mora se boriti oko svega i neprestano ne znaš da li se trebaš zalagati za sebe ili oko

Termini ‘kriza’ i ‘bezdan’ su dobre riječi koje opisuju egzistencijalnu situaciju u kojoj se danas gotovo moraš sramiti zato što uopće jesi na svijetu ukoliko nisi ispunio trenutne visoke kriterije uspješnosti

neko drugog, tog drugog koji je star, ‘naporan’ i jede tvoje vrijeme, koje moraš ili želiš uložiti u nešto drugo.

Sve češće danas vidimo da mladi ljudi jurcaju na sve strane, jedu brzu hranu da bi mogli dalje, Glovo sijeva ulicama, a kuća kao mjesto zajedništva ostaje prazna. Da, to smo sami sebi skrivili, misleći da će nam tako biti lakše, a tako je na svaki način skuplje. Tempo je realno ili umjetno nabijen i mi živimo posljedice takvog ritma. U mojoj obitelji nastojali smo sačuvati taj jedan dan u tjednu da se družimo i da svi budemo zajedno. Vjerovala sam da je kuhanje kod kuće važno jer sam tako odgojena, danas pomislim zašto sam blesava i zašto nešto ne naručim izvana, ali ipak znam da ako spremim nešto za jelo, onda nešto i ulažem u obitelj.

Sve češće možemo vidjeti kako su mnogi ljudi egzistencijalno pogubljeni, čak i oni koji su uspješni. Kakva je pogubljenost žena u današnjem društvu, kroz prizmu likova tri žene koje igrate?

Ovaj film smo radili pet godina. Kroz to vrijeme prolazila sam kroz vlastitu menopauzu i taj film je za mene samu postao određeno životno preispitivanje. Što sada, kao žena od 50 i nešto godina, kojoj su djeca odrasla, kojoj su prošla uzbuđenja mladosti i sazrijevanja, trebam učiniti sa

sobom u ostatku života? I tako sam u svojim osobnim preispitivanjima shvatila da se zapravo vraćam sebi. Razumjela sam da mi sve više prija samoća, da mi više toliko ne treba nekakvih potvrda izvana i da sam u tom smislu puno opuštenija, slobodnija i staloženija. Shvatila sam da više ne moram biti u tako brzom tempu u kakvom sam bila prije i da mi sve više odgovara da sama osmislim što ću raditi danas ili u neko buduće vrijeme. Trebalo mi je nekoliko godina da dođem do ovakve spoznaje.

Stan kao skrovište

U odnosu na ovo što govorite, i radni naslovi filma su se mijenjali: ‘Metamorfoze’, ‘Menopauza’, ‘Kriza identiteta’...

Puno sam s redateljima razgovarala o filmu, kako su već svima nama u ekipi sazrijevale misli o njemu, ali sam razgovarala i sama sa sobom o vlastitim dilemama. Prvo o tom nepriznavanju da stariš, drugo o neprihvatanju da, hoćeš-nećeš, moraš usporiti, i treće, da više nema potrebe da žuriš bilo kamo. U tih nekoliko godina ključno pitanje za mene bilo je kako da izbjegnem da vječito ostanem nezadovoljna. Sada želim biti sretna i želim biti tu gdje jesam i živjeti kako najbolje mogu. Na kraju sam zapravo shvatila da se danas svi, i stari i mladi, možemo osjećati kao te tri žene u filmu, dok se ne donesemo odluku da želimo pronaći svoj vlastiti put.

Film smo radili pet godina i on je za mene postao određeno životno preispitivanje. Što sada, kao žena od 50 i nešto godina, kojoj su djeca odrasla, kojoj su prošla uzbuđenja mladosti i sazrijevanja, trebam učiniti sa sobom u ostatku života?

Što vas osobno veseli? Gdje se nalazi vaše vlastito malo skrovište, izvan ovog ispreuranog svijeta?

Kao mala sam štrikala, heklala i vezla i onda kao mlada shvatila da ne želim biti domaćica. Danas je to moje malo skrovište moj stan, koji obožavam da preuređujem, da mu mijenjam izgled i da u njemu dodajem razne sitnice. To su akcije u kojima ozdravim. Odlazak u Bauhaus za mene je sretan trenutak. Veseli me kada smislim što ću i kako ću nešto promijeniti u prostoru u kojem živim. Kada izlazim među ljude, onoliko vremena koliko sam provela s njima, toliko mi treba da se odmorim. Dobar film ili serija, samoća i tišina, to je nešto što me ispunjava.

Iza vas je čitav profesionalni luk vašega života. Prvi put sam vas gledao sredinom 1980-ih u zagrebačkoj predstavi ‘Ludi dani’ u režiji Paola Magellija. Ako se osvrnete na to vrijeme, što se od tada do danas promijenilo u kazalištu?

Nije se ništa promijenilo. Što se tiče glumca, stvar je uvijek ista. Svaku ulogu radim ispočetka i što sam starija odgovornost je još veća, jer moram opravdati ono što kao glumica jesam. Ono što se ne mijenja jest da su dobar tekst, sjajni kolege i vlastita uloga ono što me uvijek nadahnjuje. Unutar takvog rasporeda, tražiti istinu vlastite uloge ili čitave predstave, s obzirom na konkretno vrijeme u kojem živimo, ono je što mi glumci neprestano nastojimo. I zato traženju te istine na pozornici, vezane uz stvarnost u kojoj jesmo, nastojim pristupiti studiozno, izbjegavajući bilo kakav kliše, ali se i danas osjećam kao i onda kada sam počela, odnosno kao da tu istinu tražim prvi put.

Koja je istina filma ‘Da li ste videli ovu ženu?’ koju ćemo ponijeti kući?

Nadam se da bismo nakon ovog filma mogli ponijeti kući neki istinski osjećaj da znamo u kojem svijetu živimo i da se ljudi mogu prepoznati u svojoj tuži i osamljenosti, u stanjima koje svi na momente ili kronično osjećamo. Svaka od tih žena koja na kraju nestaje ima stanoviti osmijeh na licu i ja sam ga doživjela kao određeno zadovoljstvo žene koja je s tim nestankom skinula veliki teret sa sebe. To nije samoubilačka odluka, to je pravo jedne žene da skine okove svojih trauma i da ode u neki drugi, sretniji život, izvan svijeta koji je danas prisutan na tako užasan način. ■

Лекција ИЗ ОПТИМИЗМА

Највећу трауму живота, заточење у Аушвицу, у којем је завршио као 11-годишњак, Мандић је претворио у залог оптимизма, као младић је схватио да му се најгоре у животу већ догодило

Олег Мандић је као младић спознао да је оно најгоре што се човјеку може догодити у животу он већ прошао. Оно најгоре већ је било иза њега. Свака будућа нелагодност бит ће маленкост према ономе што је већ проживио. 'Мени се никад више не може нешто страшно десити у животу', закључује. А он је, као 11-годишњи дјечак, постао заточеник Аушвица и сплетом околности посљедњи логораш који је, након што га је Црвена армија ослободила у сирењу 1945., изашао из логора. Мандић већ десетљећима говори о доживљеном, проживљеном и преживљеном искуству Аушвица, а недавно је у наклади Фрактуре објављена његова књига 'Живот обиљежен Аушвицом'. Ауторов дјед Анте Мандић био је истакнути одвјетник и политичар. Након капитулације Италије постао је први предсједник Народноослободилачког одбора Опатија, па вијећник ЗАВНОХ-а, а био је и

члан Предсједништва АВНОЈ-а. Управо је његов политички ангажман његову породицу, укључујући и 11-годишњег Олега, одвео у заточење и нацистички логор. Наведене Мандићеве мисли описују његов фатализам и оптимизам, а обоје је узроковано његовим искуством заточеника у најсмртоноснијем нацистичком логору. Фатализам јер је оно што му се догодило непромјењиво и неповратно, оптимизам јер горе је већ било и то зло из прошлости може, парадоксално, наизглед и апсурдно, постати темељ оптимизма у садашњости. Мандићев непоправљиви оптимизам започео је када је имао 13 година, отприлике годину дана након што је изашао из Аушвица. Постао је човјек за којега је чаша увијек напола пуна и 'стога сада, у својој деведесетој години, могу изјавити да сам имао савршено лијеп живот. И то захваљујући управо Аушвицу – јер срећа у животу овиси само о томе како ће се појединац поставити према ономе што му се

у животу догађа, односно како ће сложити коцкице у властитој глави'. Због логорског искуства Мандић никада није ишао психологу, психијатру, психотерапеуту. То искуство није лијечио терапијом, то искуство користио је као терапеутско јер 'становита мање сретна раздобља свог живота лијечио [сам] на начин да сам се враћао у Аушвиц'.

Мандићево искуство и његов начин борбе против трауме доживљеног у Аушвицу не може се поопћити. Ваља се присјетити примјерице ПРИМА ЛЕВИЈА који се 1987. године убио, а самоубојство је потакнула и депресија која је барем дијелом била посљедица Аушвица. Након његове смрти Ели Визел, нобеловац који је преживио Холокауст, казао је да је Леви умро прије 40 година у Аушвицу. Но Мандићево искуство, колико год појединачно, можда и јединствено, веома је вриједно. Он је потврдио да се након Аушвица могу не само пјесме пјевати, него и живјети пуним плућима с логорским искуством као исходишном тачком, својеврсним сидром лијепог живота. И сам је Мандић свјестан ограничености свог искуства. Наиме, тврди да логорску трауму какву је он доживио није могуће генерацијски пренијети. Два су предумјета за генерацијски пријенос трауме, тврди аутор. Дјеловање узрочника трауме морало би се догађати стално и кроз дуго раздобље, односно много генерација, а субјект трауме морао би бити појединац којег с другим појединцима повезују негативности које произлазе из дјеловања узрочника трауме. Тако би се формирала скупина чија би се траума евентуално могла генерацијски преносити. Међутим, генерацијски пријенос трауме с појединца Мандић не сматра могућим јер је мало вјеројатно да се могу створити једнаки увјети за стварање истих траума у два различита раздобља и то само према појединцу. Најмања трауматизирана скупина код које је присутан генерацијски пријенос трауме је обитељ, односно клан, а манифестира се кроз крвну освету. Мање од тога, на ситније облике од обитељи/клана, није се могуће спустити и због тога сматра да 'није могуће ни код жртава логора смрти очекивати појаву феномена преношења трауме. Узници имају само једну повезницу, логор. А њу је немогуће у дугом раздобљу поновити на скупини

коју ништа друго не повезује'. Заточење у логору смрти врхунац је обешчовјечења, свођења човјека на пуки нагон и ништа више од њега. Мандић пише да је у Аушвицу превладавао нагон за самоодржањем врсте, а на таквом мјесту нема простора 'за етичке и моралне засаде цивилизованог друштва'. Наводи случај када су сатима стајали на Апелплацу (мјесту гдје се у логору обављала прозивка заточеника) зато што је једна логорашица преспавала прозивку па се број постројених и предвиђени број логораша нису подударали. Након седам сати ту су логорашицу, која се након што је схватила да је преспавала бојала појавити на Апелплацу, пронашли и на смрт је затукли пред очима логораша. 'У нама пак, зачудо, нимало самилости за жртву чијом смо кривицом пола дана провели у ставу мирно, под кишом', присјећа се Мандић и напомиње да се такво понашање чини изопаченим и нестварним, али...

Поратно прорађивање трауме није било брзо. Мандићу је требало неколико година да прихвати вршњаке који нису прошли оно што је он прошао, требало му је десет година да поновно проговори њемачки, језик који је солидно знао и који је, како пише, усавршио у Аушвицу.

Логорско искуство дефинирало је и Мандићев став према антифашизму, који није идеологија него начин размишљања који у свом заметку носи сјеме позитивизма, због чега у њега треба вјеровати од малих ногу и због чега га је необично важно уносити у образовни састав од најмањег узраста. Бјелодано је да се у Хрватској то престало чинити, јасно је то и Мандићу, а 'да то нисмо престали чинити пред петнаестак година, избјегли бисмо низ данашњих афера које тресу хрватско друштво', писао је прије петнаестак година, а исту би реченицу могао написати и данас. 'Фашизам је зло. У ширем смислу синоним је за свако зло. Антифашист је онај који је против фашизма. У ширем, пренесеном смислу противник, непријатељ сваког зла.' Мандић је једноставно и прецизно дефинирао антифашизам јер да он није такав, не би у истој, антифашистичкој коалицији могли бити Черчил и Стаљин.

Мандићева књига, конципирана као низ брзо и лако читљивих цртица, много је шира од његовог логорског и постлогорског искуства. Описује своје згоде и незгоде из приватног и професионалног живота, свој однос према супруги и обитељи, размишљања, сјећања на неке њему важне људе и догађаје. Из свега тога издвојит ћемо једну причу. Односи се на његову службу у одвјетничком уреду прије више од 60 година. Његов шеф послао га је послом у Истру. Мандић је преноћио у свом дому у Опатији, а вечер је намјеравао посветити припреми за случај. Схватио је да је све документе заборавио у Загребу, а тада је било практички немогуће током ноћи стићи до Загреба и сљедећег јутра бити у Истри. Одлучио је суцу поштено рећи што се догодило и зашто није спреман, а још неколико дана колико је по истом послу био у Истри претварао се да суверено влада материјом. Шеф га је похвалио због сналажљивости и искрености, прекорио због заборавности, а човјек који је дио дјетињства провео у Аушвицу пише да је то најгоре што му се догодило у животу. И став о том случају потврђује оно што је Мандић писао о Аушвицу као свом исходишту – за њега то јест траума, али не и несрећа. Мандићева књига је споменик оптимизму никлом тамо гдје га се не очекује. Па када се већ траума заточеника логора смрти не може генерацијски преносити, зрно оптимизма се, ваљда, може. ■

Мандићева књига много је шира од његовог логорског и постлогорског искуства

Snaga kolektiva

Uspjeh borbe za bolje radne uvjete u njujorškom muzeju Whitney ohrabrujući je signal da se organizirani radnici i radnice u kulturi mogu izboriti za dokidanje uvjeta koji prisiljavaju na životarenje, čemu streme i sve življe inicijative naših nezavisnokulturnih organizacija

NAKON gotovo godinu i pol dana sindikalne borbe, radnice i radnici u njujorškom muzeju Whitney izborili su se za kolektivni ugovor koji im poboljšava radne uvjete. Radi se o kulminaciji kolektivnog organiziranja u toj uglednoj instituciji, započetog sredinom 2021. ućlanjivanjem u Local 2110, filijalu nacionalnog sindikata United Auto Workers, zbog brojnih otkaza tijekom pandemijske krize. Također je to još jedna pobjeda sindikalizacije koja sve više zahvaća kulturni sektor u SAD-u i Europi. Da je riječ o procesu koji ostavlja ozbiljan trag u tzv. svijetu umjetnosti, potvrdilo je i zadnje izdanje ArtReviewove ljestvice Power 100, koja – što god mislili o tome – rangira globalno najutjecajnije ličnosti, pokrete i pojave u umjetnosti u protekloj godini. Ovog puta su se na trećem mjestu našli sindikati, a ovdašnjem je kontekstu na ponos da je, uz Local 2110 i udruženja poput Art Workers Italia i BBK Berlin, u obrazloženju odluke spomenuta i ovdašnja platforma Za K.R.U.H.

Kolektivno organiziranje kojem je Power 100 odao počast počinje se zahuktavati krajem prethodnog desetljeća kao odgovor na trajne posljedice globalne recesije. Nakon višegodišnjeg srozavanja javnih potpora, u Hrvatskoj će se, primjerice, dio nezavisne scene povezati u inicijativu Dosta je rezova!, koja je 2019. protestnim akcijama nastojala ukazati na neizdržive radne uvjete u kulturi. Iste su se godine i u SAD-u dogodili vrijedni pomaci, pa su se tako radnice i radnici u institucijama poput njujorškog New Museuma i Tenementa ućlanili u Local 2110, koji je već neko vrijeme djeluje i u MOMA-i.

Ono što se tijekom desetih činilo kao ozbiljna kriza, prelaskom u novo desetljeće i izbijanjem pandemije koronavirusa eskaliralo je u katastrofu bez presedana – javni život kulture u velikoj je mjeri zamrznut, a tamo gdje je inače prepušten tržištu, na vjetrometini su se podjednako našli i radnici u institucijama i oni izvan njih. Kao što sam već pisao za portal Kulturrpunkt.hr, u Whitneyju su se posljedice pandemije posebno agresivno prelamale preko leđa radnika. Uprava muzeja nije nimalo okolišala izbaciti desetine ljudi na cestu i ostaviti ih bez osiguranja usred zdravstvene kataklizme, pa je tako već u travnju 2020. otpušteno čak 76 radnika.

Početak iduće godine donio je samo nastavak nesigurnosti za one koji su imali sreću zadržati svoje poslove. U veljači 2021. uprava Whitneyja objavila je da gubici uzrokovani pandemijskom krizom iznose 23 milijuna dolara, najavivši jednako nepovoljne rezultate u narednom razdoblju, zbog čega je otkaze dobilo još 15 ljudi. Uvidjevši da su u

potpunosti nezaštićeni, oko 180 radnica i radnika zatražilo je od Nacionalnog odbora za radne odnose, saveznog sindikalnog regulatora, dozvolu za osnivanje podružnice sindikata Local 2110.

Usljedila je višemjesečna borba za kolektivni ugovor kojim bi se stalo na kraj nepovoljnim radnim uvjetima u Whitneyju – primjerice, u trenutku pokretanja sindikata, oko polovine zaposlenih imalo je satnicu nižu od 20 dolara, dok značajan dio radnika na određeno nije imao pravo ni na kakve povlastice, pojasnio je portal Hyperallergic. Ohrabreni uspjelim udruživanjem, članovi i članice sindikata počeli su organizirati protestne akcije na događanjima u muzeju, kojima vrše pritisak na upravu kako bi pristala na njihove zahtjeve. Šesnaest mjeseci trebalo je da se pregovori okončaju i da ugovor konačno bude prihvaćen ovog mjeseca. Srećom, sudeći prema medijskim izvještajima, čekanje se isplatilo. Pozivajući se na komentare jedne članice pregovaračke komisije i njenih kolega, New York Times prenosi kako ‘velike povišice predstavljaju značajnu pobjedu u ugovoru, koja će u prosjeku dovesti do rasta plaća od 30 posto’. Konkretno, minimalna plaća u muzeju povećat će se prvo sa 17 na 22, a potom i na 24 dolara do sredine 2025. godine, dok će radnici na određeno i vanjski suradnici biti stavljeni na preferencijalne liste za stalno zapošljavanje. Konačno, ugovor pokriva niz stavki vezanih za širu sigurnost radnika, poput zdravstvenog osiguranja i zaštite od otkaza.

Takav ishod još optimističnijim čini činjenica da se radi o jednoj u nizu dobrih vijesti za sindikalno organiziranje u kulturi

Inicijativa Dosta je rezova! 2019. protestnim akcijama ukazala je na neizdržive radne uvjete u kulturi (Foto: Facebook)

u SAD-u: krajem prošle godine objavljeno je da je Kongres prvi puta u desetak godina povećao proračun Nacionalnog odbora za radne odnose, a u isto doba su se i radnici Muzeja suvremene umjetnosti u Massachusettsu izborili za vlastiti kolektivni ugovor. Još je dramatičniji bio slučaj izdavačkog giganta HarperCollins. Kako prenosi portal Vox, gotovo 250 njegovih radnica i radnika provelo je 66 dana u štrajku, da bi početkom veljače njihov sindikat, također dio Local 2110, obznanio da je s upravom postignut sporazum o ugovoru kojim im se, između ostalog, značajno povećavaju minimalne plaće.

USPRKOS bitnim razlikama u odnosu na SAD, i u jugoslavenskom kontekstu možemo kao pozitivnu izdvojiti sve veću živost različitih oblika kolektivnog organiziranja u kulturi – od nedavno pokrenutog slovenskog sindikata ZASUK, preko sindikalnog zaokreta u Udruženju likovnih umetnika Srbije pa do spomenute platforme Za K.R.U.H., koja se nadovezuje na djelovanje inicijative Dosta je rezova! i okuplja kustoski kolektiv BLOK, Centar za dramsku umjetnost, Koautorsku inicijativu OOUR i udrugu Skribonauti.

S kakvim se specifičnim izazovima suočava kolektivno organiziranje radnica i radnika u kulturi u Hrvatskoj, i kakvi su recentni pomaci po tom pitanju, pojasnila nam je BLOK-ova članica DUNJA KUČINAC.

— Kako su se u zadnjih petnaestak godina polako raspadale bilo kakve iluzije o tome da će nas spasiti raznorazni EU fondovi, hiperprodukcija projektno financiranih umjetničkih sadržaja, sitno poduzetništvo ili kulturne politike s nacionalnog vrha, tako smo se i mi – najprekarniji radnici u polju – okrenuli organiziranju. S obzirom na to da je većini nas ugovor o radu na neodređeno nepoznanica i da nije bilo sindikata koji bi nas mogao primiti i zaštititi, počeli smo razvijati drugačije sindikalne i parasindikalne taktike. Mi u Za K.R.U.H.-u razvili smo Kodeks prakse za pošteno plaćeni rad u kulturi, koji bi se zajedno sa raznim strukovnim cjenicima mogao koristiti kao alat pritiska prema institucijama, organizacijama i privatnim naručiteljima da napokon počnu poštivati neke minimume – od potpisivanja ugovora, preko prepoznavanja frilenserskog rada kao legitimnog staža do pridržavanja propisanih satnica i naknada. Oko Kodeksa se trudimo okupiti širi krug umjetnica, radnika i strukovnih udruga i zajedno osmisliti način njegove praktične upotrebe. Osim toga, zadnjih se godina jasno vidi da bauk sindikata kruži poljem: osnovan je sindikat radnika civilnog društva SKUPA, Savez scenarista i pisaca izvedbenih djela (SPID) je izradio prvi strukovni cjenik u svojoj branši i aktivno radi na njegovoj promociji, strukovne udruge poput Udruge plesnih umjetnika Hrvatske i Društva hrvatskih audiovizualnih prevoditelja se intenzivno bave pitanjem zaštite radničkih prava u svom polju, a Sindikat novinara Hrvatske fokusira se na frilensere, prateći pritom nove smjernice Europske komisije za kolektivno pregovaranje samozaposlenih osoba. S obzirom na to da je polje kulture i umjetnosti potpuno fragmentirano i vrlo slabo organizirano, čini mi se da je pred nama jako puno rada, ali alternative ionako nemamo ako želimo stati na kraj pristajanja na besramnu potplaćenost, rad na bolovanjima i godišnjima i na konstantni strah od toga hoće li i kada doći idući angažman – kaže Kućinac.

Premda pripadaju vrlo različitim kontekstima i setovima problema, val sindikalne aktivnosti u kulturnim institucijama u SAD-u i inicijative naših nezavisnokulturnih organizacija o kojima govori Kućinac dio su šireg procesa jačanja kolektivnog organiziranja u kulturi i umjetnosti. U tom smislu, uspjeh borbe za bolje radne uvjete u Whitneyju, koliko god da je naoko dalek, još je jedan ohrabrujući signal da se organizirani radnici i radnice u kulturi mogu izboriti za dokidanje surovih uvjeta koji nas prisiljavaju na životarenje. ■

Na zapadu ništa novo (r: Edward Berger)

(2022.)

PIŠE Damir Radić

Felix Kammerer odlično
je debitirao u novoj verziji
Remarqueova klasika

Seciranje stradanja

Uvodni dijelovi filma obećavaju više nego što će na kraju biti isporučeno

TREBALO je proći više od 90 godina da njemačka kinematografija (u koprodukciji s američkom i britanskom te uz podršku Netflix) adaptira jedan od najslavnijih (anti)ratnih romana 20. stoljeća, 'Na zapadu ništa novo' ERICHA MARIJE REMARQUEA. Prva, američka adaptacija, u izvedbi LEWISA MILESTONEA, nastala je 1930., samo dvije godine nakon objave romana i smatra se jednim od najboljih ratnih filmova ikad, drugu, nastalu u televizijskoj produkciji 1979., potpisao je također Amerikanac DELBERT MANN. Za razliku od uglednih imena kao što su Milestone i Mann, režiser, koscenarist i koproducent njemačke verzije, EDWARD BERGER, međunarodno je malo poznat autor uglavnom televizijskih filmova i serija kojeg je 'Na zapadu ništa novo' lansiralo u svjetsku orbitu. Film je, naime, dočekan jako dobrim kritikama i još boljim reakcijama gledatelja, okitio se brojnim nagradama i inim priznanjima (među ostalim Europska filmska nagrada za najbolju masku i vizualne efekte te nominacija za Zlatni globus u kategoriji najboljeg filma na stranom jeziku), s kulminacijom u čak devet nominacija za Oscara, uključujući one za najbolji film, scenariističku adaptaciju, fotografiju i najbolji internacionalni film (ali ne i za režiju, što se doima čudnim s obzirom na to da je režija zasigurno bolji element nove verzije klasičnog romana od scenarija). Vjerojatno je za tako dobru prođu zaslužan i aktualni rat u Ukrajini, ali svakako i činjenica da se radi o prilično atraktivnom proizvodu, što još ne znači i izrazito kvalitetnom.

Film se otvara poetskim kadrovima trakovski plave šume u izmaglici svitanja i prizorima okoćenih lisičica koje sišu majčino mlijeko, na što se nadovezuje panoramski kadar iz gornjeg rakursa koji prikazuje mrtve vojnike na bojištu. Početak je to prologa u kojem se prati mladi vojnik do pogibije, nakon čega slijedi ostatak narativa s drugim mladim vojnikom, Paulom, u

središtu (odlični debitant lijepog i zanimljivog lica te vitkog tijela FELIX KAMMERER). Uvodni dijelovi filma obećavaju više nego što će na kraju biti isporučeno, a jedan od razloga mogao bi biti i odustajanje od lirizma sugestivno postavljenog na početku. Nije naravno sporna Bergerova odluka da inzistira na (radikalnom) naturalizmu u scenama bitaka, a i nešto šire, tim prije što tim naturalističkim pristupom barata vrlo kompetentno, na trenutke i impresivno, nego što se kao kontrapunkt nude stilski sterilni te dramaturški i značenjski upitni segmenti o socijaldemokratskom političaru dobrih namjera i rigidnom generalu koji će inzistirati na posljednjem jurišu u posljednjim minutama rata. Dramaturški, ti segmenti nepotrebno razvlače film, loše utječu na njegov ritam, a značenjski su previše tvrdi i pomalo patetični – generalska sirovina žrtvuje mlade živote za ništa, dobri socijaldemokrat (je li slučajno da film izlazi upravo kad su socijaldemokrati na vlasti u Njemačkoj?) pokušava ih spasiti, pristajući i na poniženje kojem ga izlažu Francuzi. Dramaturgija, odnosno scenarij manje su dobro mjesto filma i po činjenici da ne uspijevaju zadovoljavajući profilirati ni jednog od Paulovih, u radnju značajno uvedenih, mladih prijatelja, pa njihove sukcesivne pogibije ne izazivaju vjerojatno planirani emotivni odjek kod gledatelja. S druge strane, scena Paulove katarze kroz, prvo, klanje francuskog vojnika, a onda pokušaj da mu pruži pomoć, fascinantna je (iako ima nepotrebnu završnicu), a ta fascinantnost potvrđuje se u samom finalu filma kad Paul, bez obzira na to što je doživio katarzu, ponovo, silom nužde da preživi, ali ovaj puta i rezignacije, biva sveden na dehumaniziranu zvijer.

'Na zapadu ništa novo', dakle, spoj je snažnog i mlakog, sve u svemu cjelina srednjih dometa koja značajno zaostaje za najboljim ratnim filmovima zadnjih godina – Nolanovim 'Dunkirkom' i Mendosovom '1917'. ■

Johan Harstad: Max, Mischa i ofenziva Tet

(s norveškog prevela Anja Majnarić,
OceanMore, Zagreb, 2023.)

PIŠE Dragan Jurak

Roman koji je autoru donio
više evropskih nagrada

Američka svita

Priča o potrazi za izgubljenim domom i pokušajima da ga se pronade u umjetnosti, prijateljstvu i ljubavi

LITERARNA fascinacija Amerikom, najčešće putopisna ili romaneskna amerikanofilija, protezala se kroz čitavo dvadeseto stoljeće: od ILJE I PETROVA ('Prizemna Amerika', 1937.) do HANDKEA I RUSHDIEJA ('Kratko pismo za dugi rastanak', 1972. i 'Tlo pod njenim nogama', 1999.). Krajem devedesetih stupanj fascinacije još je uvijek bio visok, pa je Rushdie mogao napisati da su Amerika i Manhattan mjesto 'gdje se svjetovi slikarstva, filma i glazbe susreću i jebu'. No s početkom dvadeset i prvog stoljeća i s dva mandata GEORGEA W. BUSHA u Bijeloj kući postalo je sve teže biti zaljubljen u Ameriku. S DONALDOM TRUMPOM to je postalo i praktički nemoguće, osim u varijanti tragičnih, patoloških veza.

Upravo tada, pred Trumpov predsjednički mandat, pojavio se roman 'Max, Mischa i ofenziva Tet' (2015.). Norveški pisac JOHAN HARSTAD svoj je roman počeo pisati negdje u vrijeme prvog mandata BARACKA OBAME, kada se nakratko ponovo ukazala američka utopija, a završio ga je godinu prije pojave crvenih šilterica i 'maga' distopije. Američki dio romana pokriva razdoblje od pada Berlinskog zida pa do potopa s uraganom Sandy. Max je odrastao u Stavangeru, u obitelji norveških komunista. Krajem osamdesetih obitelj se seli u Ameriku, u suburbiju Long Islanda, komunizam se više ne spominje, a za tinejdžera Maxa počinje cjeloživotna potraga za izgubljenim domom. U izgubljenju arkadiju djetinjstva povratka više nema, u Garden Cityju pak ništa nije nalik domu. Umjesto u konkretnim mjestima Max će dom tražiti u vezama, s prijateljem Mordecaijem i sedam godina starijom djevojkom Mischom i, što je jednako važno, u umjetnostima. MMM su u

istoj misiji. Max postaje kazališni redatelj, Mordecai holivudski glumac, Mischa svjetski poznata slikarica. Dom je tamo gdje je umjetnost (i umjetnička karijera). Taj dom može biti i destruktivan. Za sve troje COPPOLINA 'Apokalipsa danas' središnji je umjetnički artefakt. Coppolin citat o snimanju stoji na početku romana ('Bili smo u džungli. Bilo nas je previše. Bilo nam je na raspolaganju previše novca, previše opreme, i malo po malo, poludjeli smo'), a isti intervju ekstenzivno se navodi i dalje u tekstu. No kada umjetničko poslanje razara i ne donosi realizaciju, kao što je to slučaj s Maxovim stricem pijanistom, dom bi trebao biti tamo gdje su kazališne daske, filmske kamere, klavir, razapeto platno ili pisača mašina.

'Max, Mischa i ofenziva Tet' predstavlja se kao veliki američki roman, ali on u Americi nije preveden. To je i roman amerikanofilije, ali tek u onoj mjeri u kojoj Amerika predstavlja nemogućnost doma. Također, Johana Harstada po jezično-nacionalom ključu prozivaju novim KNAUSGÅRDOM, premda je zanimljivije uspoređivati ga s jednim drugim K-om, onim Krasznahorkaijevim. U romanu 'Rat i rat' KRASZNAHORKAI traži utočište u katedralama, gradovima utvrdama i gradovima otocima, a na kraju ga pronalazi u jednoj švicarskoj galeriji i improviziranoj skulpturi šatora. Harstad dom pronalazi u umjetnosti: ako i to nije još jedna zabuna koju izaziva roman 'Max, Mischa i ofenziva Tet'.

Na kraju, dom je tek tamo gdje je ljubav. Ili? Možda nije naodmet reći da je Mordecai gej, a Max hetero, čvrsto vezan za jednu ženu, Mischu, djevojku s uniseks imenom... Govorimo li i dalje o zabunama? ■

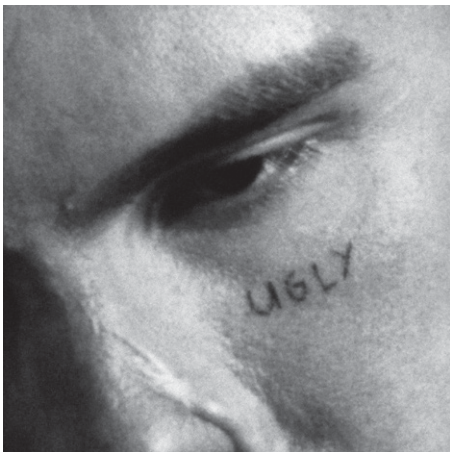
PREPORUKE: MUZIKA

Algiers: Shook

(Matador)

ČETVRTI album američkih soul pankera Algiers prekida tradiciju relativno konvencionalno strukturiranih pjesama oslonjenih na vokalnu snagu i emociju FRANKLINA JAMESA FISHERA te u njihov hibrid ubacuje spoken word, hip-hop i free jazz. Uz cijeli niz raznolikih gostiju koji se kreću u rasponu od ZACHA DE LA ROCHE iz Rage Against The Machine do egipatske pjevačice NADAH EL SHAZLY, Algiers postižu osjećaj nadahnute suradnje nastale iz želje za proširivanjem granica izričaja umjesto pukim sinergijskim učinkom. Natrpan mnoštvom

zerima. Takav pristup dodatno naglašava intenzitet Slowthaijeve vokalne izvedbe koja je ionako izlazila iz okvira klasičnog repanja.

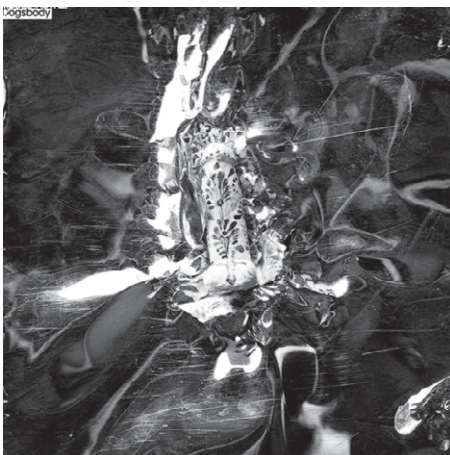

Ispod svog tog bijesa i buke krije se iznenađujuće detaljan set pjesama koje kroz fokus na katarzični autorefleksivni self-help tematski i glazbeno žele i mahom uspijevaju biti svojevrsne himne svakodnevnog preživljavanja.

Model/Actriz: Dogsbod

(True Panther)

DEBI njujorškog benda Model/Actriz demonstrira kako se poznata formula može osvježiti uz nešto naizgled neprimjetnih zahvata. Njihov žustri dance punk kakav je u gradu iz kojeg dolaze bio u modi u više navrata, a posljednji put prije nekih dvadesetak godina, gotovo u potpunosti počiva na kontrapunktu između naglašeno ritmičnih instrumentala i melodramatičnog vokala COLEA HADENA. Spoj dviju oprečnih tendencija, propulzivnosti i agresivnosti glazbe te nesputane afektacije koja kao da je pobjegla iz nekog mjuzikla, stvara osjećaj poznatosti, ali i konfuzije. Haden namjerno

izbjegava označitelje takvih agresivnih formi gitarske glazbe poput kontrastiranja mrmljanja i vriskova. Dinamički skokovi se, bez obzira na glasnoću izvedbe, uvijek koncentriraju na jasnoću dikcije, naglašavanje svakog sloga kao da je posljednji i izrazito bliskog vokalnog miksa. Većina bendova tog tipa zakopavaju vokal u miksu svodeći ga na samo još jedan instrument, dok Model/Actriz pak ističu Haden kao doslovnog frontmana, onog čiji je glas uvijek malo ispred instrumenata. U pop glazbi takav je pristup prvo i osnovno nepisano pravilo, ali u ovako bučnoj gitarskoj glazbi to je snažan estetski izbor koji se savršeno nadovezuje na impresionističku, dnevničku prirodu tekstova.

■ Karlo Rafaneli

NIKA VARGA U monografiju o Centru mladih Ribnjak uključili smo i zajednicu

‘Centar mladih Ribnjak ove godine obilježava 70 godina rada. Što pripremate?

Monografija koju pripremamo za obljetnicu našeg Centra nije tipična. Nosit će naslov ‘Pričaj mi o Ribnjaku: 70 godina uspomena’, a za nju je bitna zajednica zbog koje Centar i postoji. Zato smo kroz ožujak organizirali susrete koje smo nazvali ‘Pričaj mi o Ribnjaku uz kavu’ i pozvali sve koji su proveli kod nas dio svog djetinjstva da nam ispričaju svoje zgođe i nezgođe i uopće kako su proveli svoje vrijeme najprije u Pionirskom domu Marka Oreškovića, a kasnije u Centru mladih Ribnjak. Dosad smo održali dva takva susreta, a treći pripremamo u ponedjeljak 20. ožujka u 17 i 30 sati. Na prošlu ‘kavu’ došao je i arhitekt MLADEN PERUŠIĆ koji je preuredio zgradu Pionirskog doma 1979., a javljaju nam se i ljudi iz svih krajeva svijeta, npr. iz Brazila. Ideja nam je, naime, da skupimo priče, uspomene, fotografije, ulaznice, diplome, potvrde i objavimo ih. Monografiju radi novinarka i autorica KATARINA KOLEGA, koja već ima iskustva s izdanjima posvećenima kulturnim institucijama i vjerujem da će uspjeti spojiti tu emotivnu i dokumentarnu građu u jednu lijepu cjelinu.

Koliko građani još imaju vremena da vam se jave? Kad planirate objaviti monografiju?

Do početka svibnja rado bismo prikupili što više priča i uspomena. Zato ćemo kroz travanj organizirati još nekoliko ‘kava’. Moram istaknuti da smo cijelu akciju pokrenuli u suradnji s Platformom Upgrade, točnije povezali smo se s njima u istraživačkom projektu mapiranja kvarta koji provode u sklopu programa Umjetnost i kultura u zajednici, ali nastavit ćemo prikupljati priče naših susjeda sve do svibnja. Sama proslava i obljetnica Centra pada 17. rujna i Katarina Kolega imat će puno posla da stvori digitalnu monografiju koja će se eventualno prema željama i potrebama moći otisnuti, ali smo se odlučili za takav format jer je on

Foto: Privatna arhiva

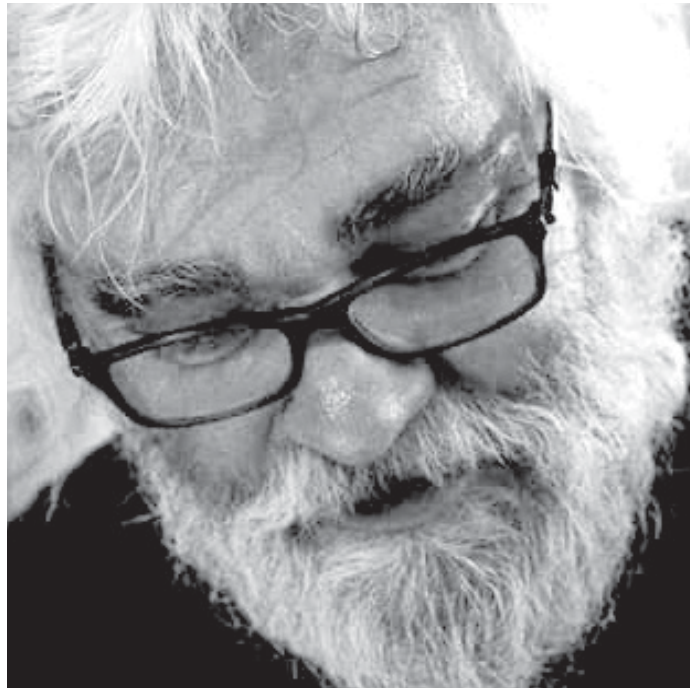
dostupniji svima i ekološki je prihvatljiviji. Dodala bih i da nam se ljudi s pričama mogu javiti i putem naše Facebook stranice ‘Pričaj mi o Ribnjaku: 70 godina uspomena’ na kojoj je već dosta ljudi podijelilo fotografije i sjećanja. Zahvaljujući tome razvila se i diskusija pa smo otkrili da je jedan gospoda prije preuređenja 1979. živjela kod nas u prizemlju sa svojom bakom.

Koliko je građe o programima sačuvao sam Centar?

Naš Centar otvoren je 1953., odnosno tada je na mjestu mliječnog restorana za djecu, koji je počeo djelovati poslije Drugog svjetskog rata, izgrađen prvi pionirski dom. Iz pedesetih i šezdesetih imamo najmanje sačuvane građe, sedamdesetih nešto više, a nakon preuređenja 1979. počeli su se čuvati članci iz novina, priznanja, sudjelovanja. S obzirom na to jako su nam važne priče iz najranijih dana, a srećom i pristižu. Dosta ljudi se sjeća da je u Ribnjaku bio bazen i da su se djeca u njemu kupala. Danas je nezamislivo da u centru grada u parku imate bazen koji je otvoren za javnost. Tako fali da gradski prostori budu dostupni i na usluzi građanima.

■ Ana Grbac

KVADRAT

Zna se tko su laureati Goranovog proljeća, koje slavi 60 godina, a održat će se od 20. do 23. ožujka u Zagrebu, Lukovdolu i Rijeci: nagradu I. G. Kovačić za najbolju pjesničku knjigu objavljenu u dvogodišnjem razdoblju dobilo je ‘Nestajanje’, pjesnički prvijenac SENKA KARUZE (na slici), a Gorana za mlade pjesnike rukopis ‘Ektoplazma’ VIDA BEŠLIĆA.

■ A. R.

Foto: Edita Sentić

Kameni most među dvjema kulturama

Istaknutije od ostalih na istom tragu,
Igor Mandić njegovao je svoj afinitet napra-
ma Beogradu kao apodiktičnom centru
zajedničkih kulturnih premrežavanja
i mrjestilištu sviju tendencija što su u sebi
nosile skupne naše identitetske točke

KAD bi se na današnjem prostoru što mu tepamo prišvarkom Regija – a što u naravi prezentira područje na kojem se prostirala pokojna SFRJ – htjela odrediti sveobuhvatna kulturološka, kulturolika ili kulturoidna egida, nekovrsni zajednički nazivnik što je po svojem postanju pripadajuć i priljepčiv svima, zacijelo bi se kao signum tom znamenju plebiscitarnim konsenzusom iskristaliziralo ime – IGORA MANDIĆA. Nesmotreni slučajni nepažljivac iliti nehotični nehajnik iz svega bi izlučio i nekakvu magmu jugoslavenstva (da ne kažem i čega još gorega!), što u sebi nosi imanentnost ugrađenosti apriorne osude, premda je posrijedi, ustvari, pripadništvo zajedničkom djetinjstvu i sporazumijevanje skupnim jezikom kojim međusobno ćaskamo i bez prevoditelja i bez šumova u komunikaciji. Da, zajedničkim jezikom međusobno ćaskamo i bez prevoditelja i bez

šumova u komunikaciji: usprkos aktivnim, a neuspješnim, agresijama nacionalista koji jakošću svojega neznanja i tuposti pokušavaju svima nam razumljiv jezik imenovati etiketom prema nacionalnim nam pripadnostima... Ama, oko toga nisu se mogli dogovoriti ni učeni jezikoslovci – i, eno, ne ide im od ruke ni nadalje – a kamoli da u tome uspiju bučni glupani s društvenih mreža, odnosno sa straničica akutno desnih tjednih novinica i portalčića do kojih ne dopiru ni pravopisni zanat, ni zraka objektivnost ni tračak istine...

Ali, Igor Mandić mogao je sve. Mogao je biti na strani ili jednih ili drugih; no, on je morao biti isključivo na strani samoga sebe. Po mogućnosti usamljen. A najčešće je bio na strani istine, te odlike što počiva na datostima intelekta: kad se ne može prihvatiti stav koji nije očigledan i gdje se ne drži do spoznaje koja nije na strani čovjeka, pojedinca. Naročito pojedinca koji misli, pa makar

i krivo... Kondiciju te vrste ustrajnosti kod Igora Mandića podupirala je i iznutra vaze da potpirivala nezatomljiva ljubav prema formativnim godinama u lokalpatriotskoj Dalmaciji i nešto širim protegama u kozmopolitskoj Jugoslaviji.

Iako bi ga se moglo svrstati među apatrijde – on se tome jamačno ne bi opirao: štoviše, rado bi pridometnuo kakav štos ili njemu svojstvenu zajebanciju – suđeci prema svemu onome što smo čitali u njegovim knjigama ili intervjuima, ali i gledali na televiziji u ispovjednim razgovorima, Mandić bi za sebe zacijelo kazao kako je istinski – panslavist. On nije bio veliki Hrvat, nije čak htio biti ni dobar Hrvat: on je bio isključivo statistički Hrvat, Hrvat iz registra matičnog ureda ili administracije krštenih iz župskih ljetopisâ... On je bio Slaven, najtočnije južni Slaven, gdje je jedno pleme bilo srpsko, a drugo hrvatsko. Tko ga je htio razumjeti mogao je to svladati i već gledajući neki od njegovih televizijskih intervjua što su i ovog časa dostupni na internetu, dok smo mi ini, njegovi vjerni čitatelji i pratitelji – pa i učenici, zašto ne!? – to odavno položili čitajući njegove libre.

Istaknutije od ostalih na istom tragu, Igor Mandić njegovao je svoj afinitet naprama Beogradu kao apodiktičnom centru zajedničkih kulturnih premrežavanja i mrjestilištu sviju tendencija što su u sebi nosile skupne naše identitetske točke. Srpska književnost bila je važna njegova žila napajanja, koja će se prometnuti do u pupčanu vrpцу, sponu što će ga vezivati i kalem koji će ga trajno navrnuti na pripadnost uljudbi svojih komšija. A bez ikakvih ambicija za prisvajanjem i otimanjem onoga što mu ne pripada. Uostalom, Mandić je podjednako kao svoje prihvaćao i ono hrvatsko i ono srpsko...

I kad je to bilo nepopularno, pa čak i egzistencijalno riskantno, on se nije odricao svojih prekograničnih prijateljstava i surad-

nji. Rabijatan po svojem intelektu i agresivan akonto vlastite goropadnosti, često je burdizao u suprotnom smjeru prkoseći i fortuna-lima i refulima vjetra jačega od sebe. Padao je, ali se nije klanjao. Gubio je, ali nije odustajao. Poražavan je, ali se nije predavao. Hodao je uspravno i kad su ga rušili. Išao je naprijed i kad su ga kočili. Pobjeđivao je i kad su mu zabijali golove...

Igor, Igor Mandić...

Taj afirmativni rafinman koji je imao prema Srbiji, Mandić je artikulirao u više pravaca. Bilo da je u hrvatskim medijima sustavno i redovito prikazivao knjige srpskih kolega, bilo da je koliko su prilike dopuštale relativno često putovao u Beograd na koju od književnih tribina ili predstavljanja knjigâ, bilo da je u samoj Srbiji pisao za tamošnje novine ili objavljivao knjige kod srpskih izdavača... On je doista bio kameni most među dvjema kulturama: fokus u kojem se susreće pogled dva različita oka iz iste glave.

KOLUMNISTIČKA samostalnost u komunističkom sistemu, jasno, nije mogla završiti na dobro. Ukinut će mu se redoviti prostor u kojem je objavljivao svoje komentare, pa će važni beogradski NIN Mandiću dati šansu za daljnje djelovanje. Na stranicama te kulture tiskovine iz tjedna u tjedan objavljivat će književne kritike o recennoj produkciji s obje strana, što će najposlije rezultirati knjigom 'Romani krize' (Prosveta, Beograd, 1996.). Već tada slavni kritičar posvetit će se isključivo proznoj aktivnosti, a rečeni libar bit će prvi libar jednoga hrvatskog pisca objavljen u Srbiji nakon Domovinskog rata...

Naravno, u Hrvatskoj ta vijest neće odzvoniti tonovima konsonantnog akorda, a odlazak Mandića u Beograd na promociju – dok je vonj ratnog baruta i dinamita još svježije mirisao u nozdrvama ovdašnjega puka – pojačat će još i više animozitet sunarodnjaka mu prema njegovom i liku i djelu. I tu je stvar Mandić činio ustrajući na provokaciji, ter hodajući po živcima onih što se nisu s njime ni kulturološki ni ideološki slagali.

Završetkom Domovinskog rata, prema kraju 90-ih godina granične opne između Hrvatske i Srbije sve će više omekšavati, a naročito će one biti protočne za kulturnjake. Mandić će te povlaštene buže koristiti sve više za bivanje u Beogradu. U Hrvatskoj, pak, nakon penzioniranja, nepunu godinu dana pisat će svoju kolumnu i u ovom tjedniku, u Novostima. Okupio ih je naknadno u knjizi 'Zauzeto, Hrvat!' (Profil, Zagreb, 2011.), zrcalno ih otisnuvši unutar istih korica na kojima s druge strane stoji naslovnica s titulom 'Sloboda lajanja' (to su kolumne što su objavljivane u prvoj dekadi 90-ih u dnevniku Slobodna Dalmacija, u ondašnjoj mu rubrici mandićevskog imena: 'Potkivanje jaja'). Staž Igora Mandića u ovom tjedniku, odnosno 'privremena okupacija' kako on ističe u samoj knjizi, trajao je od 4. XII. 2009. do 12. XI. 2010.

Iste godine kad i potonja dupla knjiga, u Beogradu je objavljen i obiman svezak što u sebi sadrži tekstove pisane o knjigama srpskih pisaca u razdoblju 1959. – 1998. Na naslovnici stoji, dvopismeno: Igor Мандић, a podno imena naslov: 'Kaj ste pisali, bre? III' tra ste написали, бре?' I taj je obilati tom jedan mogući vid obavezne literature na književnim studijama obiju zemalja.

Ovo čudo od čovjeka i briljantni erudit *de facto* do svojega je posljednjeg daha pisao: književnu kritiku u tjednom ritmu gestom jednoga novog i pomalo šašavog stila što ga je sâm inaugurirao nakon potvrđâ u svim prijašnjima. Primjećuje li se da ga nema već godinu dana, i, fali li nam Igor Mandić danas? Jest, fali! Jasna stvar! On je bio sol razuma, sol pameti, da nam kultura i tekstualnost ne obljutave. ■

Igor Mandić (Šibenik, 1939. – Zagreb, 2022.) (Foto: Boris Ščitar/PIXSELL)

TV RAŠETANJE

Lepa vremena

PIŠE Boris Rašeta

U RTL Direktu vidjeli smo provalu emocija koje Lepa Brena izaziva i nakon 40 godina karijere. Bauk kruži Hrvatskom, bauk nostalgije. Nakon ‘Tome’ Brena, to nije slučajno. Sve te slike osamdesetih danas nalikuju na Miltonov ‘Izgubljeni raj’

**Vera, RTS,
21. siječnja do 19.
veljače, 20:05**

Iz neobičnog spoja raznorodnih motiva – prepletenih interesa politike, telekoma, televizija i produkcijskih kuća – u Srbiji je došlo do jedinstvenog *booma* televizijskih serija. Godišnje ih se proizvede između 20 i 30 (možda i više, neki kažu do 50) u širokom žanrovskom rasponu od telenovela, preko serija s motivima iz suvremenog života do kostimiranih povijesnih drama. Po zakonu velikih brojeva, među nekoliko desetaka serija, jedna do dvije moraju biti izvrsne, četiri-pet je neminovno vrlo dobrih ili dobrih, nekoliko gledljivih, a ostalo je makulatura. Ako se taj trend ustali, pa preraste u industriju, puna šaka brade. ‘Vera’ – recimo odmah – spada u gornji dom nove srpske dramske produkcije. Serija govori o mladoj ženi koja neposredno pred početak Drugog svjetskog rata iz Leskovca dolazi u Beograd. Ona je apolitična ljepotica konzervativna morala, koja u sudaru s metropolom u kojoj se, kao u Istanbulu ili Casablanci, nalaze obavještajci svih zemalja, postaje špijunka. Ne svojom voljom, i ne zbog koristi ili ideologije, nego stjecajem okolnosti. Kako je riječ o stvarnoj ženi, a ne o fikcionalnom liku, moramo pohvaliti dvije dimenzije priče. Povijesne ličnosti (njemački ambasador u Beogradu VON HEEREN, general BORIVOJE MIRKOVIĆ, knez PAVLE, pa i HERMANN GÖRING kojeg glumi BOJAN NAVOJEĆ, očito predestiniran za role epohalnih zlikovaca) smještene su u vrlo realističan povijesni okvir, bez neuvjerljivih fikcionalizacija i naknadne pameti, što je – za naš ukus – česta smetnja u takvim serijama (ljudi više uče povijest putem filma i televizije nego putem knjiga). Drugo, ni u protagonistkinju nije upisan nikakav ideološki kod, ona je obična provincijska djevojka, ljepotica koja dolazi u glavni grad želeći raditi u novinama, odlaziti u kazališta, plesati, živjeti, ona je jedna od onih koje je ARSEN DEDIĆ opisao u pjesmi ‘Lijepe provincijalke’. No pjesnikove provincijalke žive u sretnijem vremenu, vremenu koje smo – danas to znamo – predugo nepotrebno prezirali, a sad nam dolazi iz dupeta u glavu. U Verino doba beštije nisu teatarske sjecikese, umjetnici i bonvivani, nego puno gore zvijeri: pripadnici Abwehra, kraljevi špijuni, ljudi koji rade za sovjetski GPU. U tom vrtlogu zgusnute povijesti Vera, u popularnoj žurnalistici opisivana kao srpska MATA HARI, sagorijeva brzo; prava je Vera strijeljana prije kraj rata (zadnja joj je želja bila da pucaju u srce, da joj meci ne unakaze lice). Karakteri su plastični, vizualni okvir serije impresivan. Autori su se očito predozirali noirirom, najumjetničkim podžanrom američkog krimića, pa u ‘Veri’ možemo prepoznati diskretne, ali sjajne citate slavnih filmova iz tog razdoblja. Rekvizitarij beogradskih filmskih i TV studija očito je minulih godina narastao do impresivnih dimenzija, pa su kreatori serije mogli – što je zahtijevalo silan napor – uvjerljivo dočarati Beograd predratnih i ratnih godina – kostimi, ulice i automobili rekonstruirani su vrhunski, a serija ima i seksualno emancipatorski potencijal, jer su homoerotski motivi i parovi vrlo prezentni.

‘Vera’, ukratko, zaslužuje kritičarske preporuke – tko pogleda prvu i drugu epizodu, vidjet će i ostale.

**RTL Direkt, 6. i 7.
ožujka, 22:30**

Bi li predstava o LEPOJ BRENI mogla gostovati u našem provincijskom teatru, kod onog nesretnika koji se proslavio zabranom koncerta DUŠKA KULIŠA i (ne)prijateljima? Dobro, Brena u Zagrebu nije pjevala već je gledala predstavu o sebi, ali ni Kerempuh nije Dom sportova, nego kazalište u kojemu smo prije Brene gledali likove iz BRECHTA, Čehova,

sfere, GORAN BREGOVIĆ na pozornicu izvodi gusle, gajde, diple, SVETOZARA VUKMANOVIĆA TEMPA. Ukratko, nakon TITOVE smrti Jugoslaviji se događa narod. Najprije jedan, pa onda svi ostali. Nakon prosvjetiteljskog, ali nasilnog komunizma – KRLEŽA, OSKAR DANON, ‘Bilećanka’, visoka umjetnost – Jugoslavija, kako bi 1941. nakon 27. marta rekao CHURCHILL, ‘nalazi svoju dušu’ – a ta duša ima muzičku formu Slatkog greha i pastirskog roka (novi val je zabava urbane manjine). Kad god Jugoslaveni nađu svoju dušu, možete se kladiti da će nakon toga početi štekatanje mitraljeza. Četiri desetljeća kasnije Ana Bekuta, KEBA i Duško Kuliš osvajaju Pulu, a Brena zagrebački teatar, ali ne kao predmet satire već kao dramsko-povijesni lik. ANA TRCOL na-

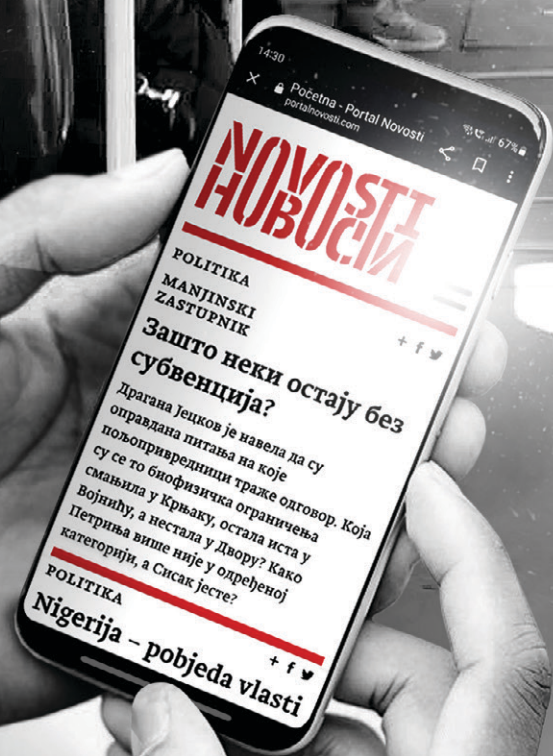

Fahreta Jahić Živojinović
na zagrebačkom gostovanju
predstave ‘Lepa Brena project’
(Foto: Sanjin Strukić/PIXSELL)

LECA, MAJAKOVSKOG, SHAKESPEAREA... Brena je nekoliko puta bez problema unajmila i rasprodala zagrebačku Arenu, a između nje i ANE BEKUTE baš i ne zjapi estetska provalija pa ispada da je gradonačelnik koji je zabranio narodnjake nekakav Mate Bukarica Bukara iz Mrduše Donje, pokondireni kulturtreger koji ne zna gdje živi. Karte za Brenu u kazališnom srcu metropole su planule – Kerempuh je najbliži banu Jelačiću – a za ulaznicu su se potezale najdeblje veze. U RTL Direktu, koji je Brenu pratio dvije večeri zaredom, vidjeli smo silan šušur i provalu emocija koje ta pjevačica izaziva i nakon 40 godina karijere, koja je započela kao vic. Trenutak rođenja Lepe Brene kao zvijezde je nezaboravan. Nedjeljno je popodne, emisija ide iz studija TV Beograd, a voditelj, MILOVAN ILIĆ MINIMAKS, aforističar i vic-maher, pušta mladu folk pjevačicu s novim hitom – ‘Čačak, Čačak, šumadijski rokenrol’. Svaki deset minuta on iznova vrti te stihove, s neskrivenom namjerom izrugivanja ‘cajki’. U to doba, podsjetimo, postojale su komisije za šund, na gradske kulturne scene ta vrsta muzike nije mogla ni priviriti, a turbofolk nas je tek čekao. Minimaksa i cijelu državu su trađan je čekao šok: beogradska redakcija Nedeljnog popodneva bila je zatrpana pismima obožavatelja; Brena uskoro gazi Jugoslaviju, na koncert u Bugarskoj, održan pred 125 tisuća ljudi silazi iz helikoptera, snima filmove, stvara hitove. Postaje brend, industrija. Ona je tako popularna da se pojavljuju i kopije poput LEPE LANE, natječe se za Euroviziju, snima duete. Pa se ti zajebavaj! Letvica pada niže, dolaze Južni vetar i Šemsa SULJAKOVIĆ, hitovi kao što je ‘Mali mrav’, a trend zahvaća i druge

pravila je dobar prilog za RTL Direkt u kojemu smo vidjeli i jednu posve nevjerovatnu, zapanjujuću scenu – na jednom koncertu Brena je tako jako digla nogu da se pogodila palcem u glavu – i pala na binu od siline udarca! Pohvale novinarki. Cijela je muzička scena iz osamdesetih pala ravno do dna, pa se i Brena danas pričinja kao NETREBKO. Ta žena kojoj se ne može osporiti genijalnost (prodala je 40 milijuna ploča), stvorila je samo jednu grandioznu umjetninu, *chef d’oeuvre*, jedno jedino, ali grandiozno remek-djelo – vlastiti život. I tome se nema što dodati. Lako se uspeti, ali toliko traju samo najveći. ‘Ona je promijenila muzičku scenu Jugoslavije, jer je bila iznenađenje, čak su je dočekali i s čuđenjem’, kazao je gledatelj STJEPAN MESIĆ. ‘Onda je pokazala da je ona nešto drugo, da za nju ne postoje granice republika i pokrajina, promijenila je potpuno muzičku scenu.’ ‘Predstava je nastala neovisno od bilo kakvih mojih intervencija, oni su napravili priču koja kroz ime, lik i djelo Lepe Brene prikazuje i jednu političku, ekonomsku i društveno-socijalnu tranziciju zemlje koja se zvala Jugoslavija’, kazala je Brena. Bauk kruži Hrvatskom, bauk nostalgije. Nakon ‘Tome’ Brena, to nije slučajno. Sve te slike osamdesetih danas nalikuju na MILTONOV ‘Izgubljeni raj’. A onda su se činile puno turobnije, Zapad je bio izlog jeftinih slatkiša, Jugoslavija tamnica naroda, a Brena drugo ime za šund. Mijenjaju se vremena, da, samo nagore... ■

ПОНЕДЈЕЉАК, УТОРАК, СРИЈЕДА, ЧЕТВРТАК, ПЕТАК, СУБОТА, НЕДЈЕЉА

www.portalnovosti.com